

PostMetodika

№ 3 (106), 2012

ISSN 1815-3194

ПРОЗОРЕ УПРАВЛІННЯ

Postmetodika

ОСВІТНІЙ СЕКТОР: НА ШЛЯХУ ДО ПРОЗОРОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ

Шановні читачі!

У цьому номері "ПМ" продовжуємо розглядати ознаки активної школи, зокрема прозорість управління.

Зазначимо, що у 2012 р. Центр "Розвиток корпоративної соціальної відповідальності" оцінив найбільші компанії України за критеріями Глобального індексу прозорості. За результатами дослідження, середній рівень відкритості українських компаній низький — лише 14 %.

Наскільки українські освітні організації "транспарентні" щодо висвітлення інформації про свою діяльність? Який індекс прозорості вітчизняних освітніх закладів? Ці дослідження ще попереду. Але оскільки система освіти повторює контури державної системи, можна твердити, що український освітній сектор лише на шляху до прозорості.

Прозорість поряд із соціальною відповідальністю, конкурентоспроможністю — одна із якостей, що характеризує ефективну організацію. Прозоре управління — традиційний елемент демократичного розвитку. Прозоре управління — таке, при якому рішення щодо школи приймаються з урахуванням сприятливої рівноваги різних підходів до прийняття рішень: згори донизу, знизу догори й спільно, виключаючи домінування силових підходів над домовленостями і діалогом, ізолюваність суб'єктів освіти від визначення змісту, умов і оцінки результату освіти.

Обов'язкові умови виникнення прозорого управління — шкільна автономія (децентралізація управління) і відповідальність школи перед громадою, домінуючий вплив на управління загальною середньою освітою громадських чинників.

На прикладі Полтавської області можна зафіксувати позитивні зрушення у практиці упорозорення управління: 454 (64 %) ЗНЗ Полтавщини створили сайти, що мають стати майданчиками для надання інформації та діалогу із громадою, учнями, батьками, колегами, персоналом. Низка шкіл області приділяє активності у сфері прозорого управління серйозну увагу, запровадивши публічні звіти директорів шкіл перед громадськістю. Нарешті, триває упровадження методик самооцінювання й створення планів розвитку шкіл у співпраці з усіма стейкхолдерами освітнього процесу, розширюється мережа ГАШ.

Загалом тенденції розвитку прозорого управління в Україні пов'язуються з ідеями "комп'ютеризації в управлінні", "переходу на електронний документообіг", "державно-громадського, громадсько-державного, громадського управління", створення "асоціацій педагогів, батьків", "піклувальних рад", "благодійних фондів", "системи обов'язкової публічної звітності", "довідників для батьків" тощо.

Що нового вносять автори цього номера "ПМ" в обговорювану тему? В. І. Мирошниченко розглядає управлінсько-методичні аспекти шляхів упровадження якісної освіти в навчальних закладах Полтавської області. С. В. Королук, Р. Л. Гавриш, Т. В. Водолазська та ін. презентують навчальний модуль "Менеджмент освіти", призначений шляхом розвитку компетентностей керівників ЗНЗ Полтавщини сприяти демократизації й гуманізації навчально-виховного процесу, забезпеченню прозорості в управлінні школою. Л. М. Калініна висвітлює проблеми державно-громадського управління освітою і способи їх розв'язання. Є. Р. Чернишова обґрунтовує необхідність формування кластерів — інноваційного шляху розвитку післядипломної педагогічної освіти, розглядаючи освітній кластер як сукупність соціальних структур, діяльність яких ґрунтується на принципах синергії і відкритості. Прикладом відкритого управління є випрацювання Стратегії розвитку Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти на 2008 — 2012 рр. в діалозі з усім колективом ПОІППО, в атмосфері вільного і відкритого обміну думками. Це — одна з ініціатив ректора ПОІППО В. В. Зелюка, якого щиро вітаємо з ювілеєм (с. 64)!

Закликаємо освітян до використання практик прозорого управління.

Редакція "ПМ"

ВИДАВЦІ:

Головне управління освіти і
науки Полтавської
обласної державної
адміністрації

Полтавський обласний
інститут післядипломної
педагогічної освіти
ім. М.В.Остроградського

РЕДАКЦІЙНА РАДА:

В.В.Зелюк (голова),
А.І.Бардаченко,
Н.М.Барболіна,
М.В.Гриньова, С.Ф.Клепко,
І.О.Кіптілий, Г.О.Сиротенко

РЕДКОЛЕГІЯ:

Г.Є.Аляев, О.А.Білоусько,
А.М.Бойко, Т.О.Бондар,
Б.П.Будзан, Б.В.Год, В.В.Громовий,
К.Ж.Гуз, М.Б.Євгук, В.В.Зелюк,
І.А.Зязюн, В.Р.Льченко,
С.Ф.Клепко, С.В.Королюк,
В.Г.Кремень, М.Д.Кулгаєва,
Л.В.Литвинюк, В.С.Луцай,
О.О.Мамалуй, В.І.Мирошніченко,
В.Ф.Моргун, Л.І.Нічуговська,
Н.В.Радіонова, О.В.Садоха,
І.В.Степаненко, Н.М.Тарасевич,
М.В.Тривак, Г.Хілігі

Головний редактор:

С.Ф.Клепко

Перший заступник головного редактора:

Н.В.Радіонова

Заступники головного редактора:

Г.О.Бондар, Л.В.Литвинюк

Редакційний директор:

І.О.Кіптілий

Відповідальний секретар:

Н.Ю.Землякова

Літературний редактор:

О.В.Стоцька

Верстальник:

Т.В.Шарлай

Перекладач:

Л.М.Іщенко

Відповідальність за підбір і виклад
фактів у підписаних статтях
несуть самі автори. Висловлені в
цих статтях думки можуть не
збігатися з точкою зору редколегії.
Рукописи не горять, але і не повер-
таються.

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

36029, Полтава, вул. Жовтнева, 64

(05322) 7-26-08;

тел./факс: 50-80-85

e-mail: redpm@pei.poltava.ua

http://www.ipe.poltava.ua

Реєстраційне свідоцтво:

серія КВ №12233-1117 ПР

від 23 січня 2007 р.

© ПОІШПО

Підписано до друку 26.09.2012

Формат 60x90/8.

Ум. друк. арк. 9,6.

Тираж 300.

ТОВ "АСМГ"

вул.Мищенка, 2,

м.Полтава, 36011

тел. (0532) 56-35-29, 61-50-69

.....

Постановою Президії ВАК

України від 31.05.2011, №1-05/5

"ПМ" включено у перелік

наукових видань, у яких можуть

публікуватися основні

результати дисертаційних робіт.

Журнал "ПМ" № 3 (106), 2012 р.

підписано до друку за рішенням

вченої ради ПОІШПО (протокол

№ 5 від 20.09.2012 р.).

ISSN 1815-3194

ФІЛОСОФІЯ ОСВІТИ

Проблеми та реалії державно-громадського управління
освітою на сучасному етапі розвитку демократичного
суспільства

Калініна Л. М.2

Якісна освіта і управління

Мирошніченко В. І. 11

Морально-етичний характер методів заохочень і покарань
у творчості М. Пирогова

Іноземцев В. А.23

МЕНЕДЖМЕНТ ОСВІТИ

Освітній менеджмент: розвиток компетентності керівника
школи в умовах змін

Королюк С. В., Гавриш Р. Л., Водолазська Т. В.27

ЕКОНОМІКА ОСВІТИ

Освітні кластери: регіональний аспект формування
кадрового потенціалу навчальних закладів системи ППО

Чернишова Є. Р. 36

ПЕДАГОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ

Посилення регіональної спрямованості соціальної
та професійної орієнтації школярів

Чернишов Д. О. 46

Логіко-гносеологічний аналіз процесу формування
демографічних понять

Топузов О. М., Федій О. А.51

План розвитку школи: мрії, які здійснюються

Васильченко О. В.57

ХРОНІКА

80-річчя Кременчуцького педагогічного училища
імені А. С. Макаренка 59

Успіхи і труднощі розв'язання освітніх проблем регіону

Гальченко І. В. 60

Полтавський обласний інститут післядипломної
педагогічної освіти дбає про майбутні покоління 62

НАШІ ЮВІЛЯРИ

Зелюку Віталію Володимировичу – 50! 64

ПРОБЛЕМИ ТА РЕАЛІЇ ДЕРЖАВНО-ГРОМАДСЬКОГО УПРАВЛІННЯ ОСВІТОЮ НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ РОЗВИТКУ ДЕМОКРАТИЧНОГО СУСПІЛЬСТВА

Л. М. Калініна

Репрезентовано визначення та окреслення природи соціального й економічного контексту виникнення проблем у процесі формування і реалізації державно-громадського управління освітою за сучасних умов, представлені можливі шляхи їх розв'язання.

Розглянуто генезис, сутність, специфіку та законодавчо-правові засади державно-громадського управління розвитком освіти в Україні, запропоновано схему взаємозв'язку органів державної і виконавчої влади та місцевого самоврядування.

Ключові слова: система державно-громадського управління, сфера освіти, органи державної влади, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, джерела законодавчо-правової інформації, модернізаційні зміни.

Калинина Л. М. Проблемы и реалии государственно-общественного управления образованием на современном этапе развития демократического общества

Сформулировано определение природы социального и экономического контекста возникновения проблем в процессе формирования и реализации государственно-общественного управления образованием в современных условиях, представлены возможные пути их решения.

Рассмотрены генезис, сущность, специфика и законодательно-правовые основы государственно-общественного управления развитием образования в Украине, предложена схема взаимосвязи органов государственной и исполнительной власти и местного самоуправления.

Ключевые слова: система государственно-общественного управления, сфера образования, органы государственной власти, органы исполнительной власти, органы местного самоуправления, источники законодательно-правовой информации, модернизационные изменения.

Kalinina L. State and Public Administration in Education: Problems and Realities at Nowadays
Genesis, essence, specific, legislative and legal principles of state and public administration of the education development in Ukraine are considered. The scheme of interconnection of bodies of the state and executive powers and local self-government ones is offered.

Keywords: state and public management, development of education, public authorities, bodies of executive power, bodies of local self-government, sources of legislative and legal information.

Постановка проблеми. Перехід до демократії – широкомасштабний процес, яким передбачено модернізаційні зміни не лише в політичних, економічних, соціальних, культурних і освітніх, а й в усіх сферах суспільства, детермінується логікою постійного й гнучкого реагування на зміни, характеризується суперечливістю, непередбачуваністю, виникненням взаємовиключних факторів, традиційних елементів демократичного розвитку – публічної влади, прозорості управлінських рішень і правопорядку. Демократія являє одну з найдавніших форм політичної влади в суспільстві, якій іманентно притаманне народовладдя.

Аналіз останніх досліджень. Державно-громадське управління є не новим, але нині пріоритетним напрямом наукових пошуків і практики державної влади в демократичному суспільстві [1; 3; 6; 8; 9], стало декларованою законодавчо-правовою нормою, що детермінує формування

відносин у системі державної влади та соціальних сферах.

Формулювання цілей статті (постановка завдання). Висвітлити сутність і розкрити специфіку державно-громадського управління розвитком освіти за умов формування демократичного суспільства в країні.

Основна частина. Визначення феномена державно-громадського управління у сфері освіти є однією з найбільш складних проблем державного й соціального управління, базується на багатьох теоретичних концепціях менеджменту, принципах державного і соціального управління. Ідеться передусім про цілісність, структуровану єдність взаємопов'язаних компонентів, що характеризуються в цьому разі відносинами влади, які, своєю чергою, мають структуру – суб'єкти і об'єкти, організаційні форми, принципи регулювання й реалізації, норми, демократичні цінності.

Система державно-громадського управління сферою освіти включає велику кількість різних компонентів, що описують її суб'єктивну сутність (органи державної і виконавчої влади, місцевого й регіонального самоврядування, органи управління освітою, особи як суб'єкти, громадськість, об'єднання і держава загалом), предметно-об'єктний аспект державно-громадських відносин (об'єкти керування та громадського врядування, компетенції, повноваження, права й обов'язки, відповідальності, акти і дії, програми та методи тощо), а також організаційні структури, установи й інститути (Президент України, Верховна Рада України, Уряд України, суди, громада, державні, громадські й соціальні інституції).

Але всі ці компоненти є елементами механізму державної влади, взаємодіють один з одним, неминуче утворюють цілісність, численні комбінації, системи суб'єктних державно-громадських та інформаційно-комунікаційних владних відносин, способи внутрішніх і зовнішніх зв'язків, що індукують появу інформації, виконують функцію доповнення та взаємодії між компонентами системи і суспільством; способи взаємодії – пряма й опосередкована із суб'єкт-об'єктами будь-якого ієрархічного рівня, тобто системно діють лише в структурі останніх.

Таким чином, система державно-громадського управління у сфері освіти є структурованою єдністю державно-громадських владних відносин, які складаються в результаті діяльності держави, що здійснюється суб'єктами державних органів управління, органів виконавчої влади, місцевого та регіонального самоврядування, а також осіб і громадських об'єднань, що презентують інтереси держави в різних сферах суспільного життя та реалізують державну освітню й інформаційну політику у сфері освіти.

Історичним підґрунтям формування сучасних підходів до державно-громадського управління є звичаєве право Київської Русі, магдебурзьке право, військово-адміністративне самоврядування часів Української козацької держави, II Універсал Центральної Ради та Конституція УНР від 29 квітня 1918 року.

У 20-х роках XX ст. державно-громадське управління було широко представлене діяльністю шкільних і попечительських рад, які мали досить значні повноваження й заслужений авторитет. Про це свідчить той факт, що почесні попечителі та доглядачі закладів освіти мали статус державних службовців [5].

В Україні як частині колишнього СРСР у XX ст. радянська школа була покликана готувати людину до життя саме в умовах жорсткого підпорядкування державі. Адміністративно-командна, планово-цент-

ралізована модель управління освітою характеризувалася ієрархічним підпорядкуванням освітньої галузі органам державного управління і будувалася на тих самих принципах, що й держава.

Процес управління здійснювався переважно за допомогою адміністративно-командних методів, мав суто державно-централізований характер, а його основним принципом було беззаперечне підпорядкування нижніх рівнів управління верхнім. Хоч і проголошувалася орієнтація на участь громадськості в управлінні освітою, учні, педагоги та батьки суттєво не могли впливати на шкільні порядки і функціонування радянської школи. Учні набували досвід дисципліни, підпорядкування й навички "вбудовуватися" в реалії радянської держави. Отже, на практиці ці ідеї не набували належної реалізації, оскільки школи, як і державні та громадські органи, перебували під суворим партійним контролем і мали діяти, виходячи з проголошуваних партією настанов.

На початку 90-х рр. XX ст., після повноцінного визнання прав людини, проголошення України демократичною правовою державою ситуація змінилася. Громадянин отримав змогу відстоювати, виборювати свою свободу і незалежність та захищати власні права. Держава припинила бути всеохоплюючою структурою, що контролює та регулює все і вся.

Супутниками політичних та економічних перетворень у будь-якій країні є соціальні проблеми, зокрема національне й духовне відродження суспільства, формування інтелектуального національного генотипу, реалізація потенційних можливостей людини, правовий захист кожного громадянина, демократизація та гуманізація суспільного життя, матеріально-побутове забезпечення громадян на рівні світових стандартів.

Зрозуміло, що успішне розв'язання цих проблем можливе лише за умови вільного демократичного устрою, базованого на принципі "вільна людина – розвинене громадянське суспільство – сильна держава", устрою, при якому народ сприймає демократію як свою владу, а не проголошення ідей і прийняття доленосних рішень від його імені. Запровадження демократії потребує наполегливої праці, зусиль і терпіння громадян, які не тільки мають бути об'єднані ідеями народовладдя, миру, соціальної рівності, вірою в успішну реалізацію демократії як якісно іншої форми правління за тих умов, що склалися в суспільстві, а й обізнані із технологіями демократизації соціальних процесів.

Де і як формується вільна людина, для якої демократія та громадянське суспільство є природним звичайним середовищем? Перш за все, у школі як провідному

освітньому інституті, родині, соціальних інституціях, освітньо-інформаційному просторі.

Головним завданням сьогодення є формування молодого покоління з високим рівнем людської і громадянської гідності, забезпеченого правовими гарантіями та заслужено наданими духовними і матеріальними благами, яке реально здатне сприйняти, оцінити, а головне – впроваджувати і розвивати ідеї демократії та соціальної рівності для розв'язання соціально значущих питань загальнонаціональної ваги; навчання школярів не лише жити в умовах сучасної держави, дотримуватися її законів, обстоювати власні права та шанувати права інших людей, а й практично використовувати ці знання під час власної життєдіяльності та самореалізації.

Останнє можливо здійснити лише шляхом докорінного реформування системи освіти як важливої соціальної сфери нашої країни, в органічній єдності з її іншими галузями та побудовою системи державно-громадського управління розвитком освіти.

Сучасна історія самоврядування в Україні розпочинається у 1990 р. від часу прийняття Законів України "Про місцеві ради народних депутатів УРСР та місцеве самоврядування", "Про місцеве самоврядування в Україні", "Про Кабінет Міністрів України", "Про державну службу", "Про місцеві державні адміністрації" та інших нормативних актів, що є законодавчо-правовим полем для вибудовування соціального партнерства і взаємодії в діяльності органів державної влади та місцевого самоврядування, розмежування їх повноважень, визначають форми волевиявлення й ініціативи громадськості [9, с. 96–97].

Слід зазначити, що становлення і розвиток громадянського суспільства базуються на інститутах місцевого самоврядування, що мають чинити визначальний вплив на цілі, зміст, форму і результати партнерства між особистістю, державою і суспільством, а державно-громадське управління розвитком освіти є підґрунтям для формування нових збалансованих, демократичних державно-громадських відносин і запровадження демократизації діяльності державних інститутів.

Основними нормативно-правовими документами, що визначають юридичну можливість упровадження державно-громадського управління розвитком освіти, є Конституція України, Конвенція про права дитини (прийнята Генеральною Асамблеєю ООН 20 листопада 1989 р., для України чинна з 27 вересня 1991 р.), Європейська хартія про участь молоді в житті комун та регіонів (прийнята Конгресом місцевих і регіональних влад Європи

14 січня 1991 р.), Закон України "Про освіту" (в редакції від 20 вересня 2003 р.), Закони України "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", "Про позашкільну освіту", "Про національні меншини", Положення про середній загальноосвітній навчальний заклад, Національна доктрина розвитку освіти. Однак зміни щодо переходу до 11-річної школи потребують уточнень і доповнень, а можливо, кардинальних нововведень.

Нові підходи до розуміння суті управління освітою відображено і в нормативно-правовому забезпеченні функціонування й розвитку галузі освіти, а саме: Закони України "Про освіту" (1991 р.) з подальшими змінами й доповненнями (1996 р., 1998 р., 2003 р.), у статтях якого визначені засади переходу від традиційної до державно-громадської системи управління та ідеї розвитку демократії, прискореного, випереджального інноваційного функціонування освітніх процесів, залучення громадськості до управління освітою, а також у Законах України "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту", "Про позашкільну освіту", "Про національні меншини", Положенні про середній загальноосвітній навчальний заклад тощо.

У розділах Державної національної програми "Освіта" ("Україна XXI століття") (1993 р.) [2] серед стратегічних завдань реформування управління освітою репрезентовано: перехід від державного до державно-громадського управління освітою, тобто від централізованого до децентралізованого управління освітою; вказано на чітке розмежування функцій між центральними, регіональними і місцевими органами управління; забезпечення самоврядування і автономності діяльності загальноосвітніх навчальних закладів (ЗНЗ), визначення повноважень центральних і місцевих органів, органів громадського самоврядування в системі управління освітою і утвердження у сфері освіти поєднання прав особи, суспільства й держави. Подальшого розкриття, роз'яснення та затвердження ці положення набули в Національній доктрині розвитку освіти України у XXI столітті (2002 р.) [7], де вказується, що нагальним завданням є пошук нових, відкритих і демократичних моделей управління розвитком галузі, у якій органічно поєднуються засоби державного впливу з громадським урядуванням.

Слід наголосити, що розвиток демократичного суспільства в Україні *детермінує запровадження державно-громадського управління у сфері освіти*, не є новим для історії української державності за умов незалежності та самостійності Української держави у першій і останній чвертях XX ст., але пріоритетним напрямом

наукових пошуків і практики. Новим напрямом для розроблення в науці й запровадження в системі управління освітою є, власне, громадсько-державне управління та форми, методи й засоби його реалізації в освітній практиці, і це не гра слів, а такий вид управління, за якого громада має власні ініціативи, бачення й реальні права для впровадження в ієрархічній системі управління на будь-якому рівні і в державі, і в окремій соціальній сфері та яке має бути прозорим за різних обставин і умов зовнішнього середовища.

Державно-громадське управління розвитком освіти – це реалізація демократичних засад у структурі, функціях, формах, методах і стилі управління розвитком освіти; взаємодія державних та громадських інститутів, професійних, творчих спілок і асоціацій; спрямованість діяльності суб'єктів управління державних і громадських інституцій на розвиток освіти, що базується на добровільному встановленні державою та громадянами соціально значущих обов'язків в управлінні освітою з урахуванням специфіки регіону і наявного ресурсного забезпечення. Саме відхід від надмірної централізації державного управління, державно-владних повноважень у сфері освіти та їх делегування громадськості стануть основою нових збалансованих державно-громадських відносин, які приведуть до становлення і розвитку громадянського суспільства в Україні та зрівноваження впливу державного й громадського чинників на стан і перспективи розвитку системи освіти.

Державно-громадське управління розвитком освіти – це управління, у якому органічно поєднуються, узгоджуються й скоординовані сфери діяльності, права, обов'язки і відповідальність суб'єктів державного управління, освітнього процесу, самоуправління і громадськості у межах визначених повноважень та яке базується на принципах демократизації освіти, зокрема "...доступності для кожного громадянина усіх форм і типів освітніх послуг, що надаються державою; рівності умов для повноцінної реалізації здібностей кожної людини, її таланту, всебічного розвитку; гуманізму, демократизму, пріоритетності загальнолюдських цінностей; поєднанні державного управління і громадського самоврядування та ін." [4, с. 3–4] та інваріантних цінностях, які є неперехідними і невідкладними часу. Отже, перед системою освіти і школою стоїть нелегке завдання подолання авторитарних традицій, що сформувалися впродовж попередніх десятиріч.

Метою державно-громадського управління розвитком освіти є оптимальне поєднання державних та громадських засад в інтересах особистості, суспільства і держави з урахуванням притаманних суспільству моделей організації системи міс-

цевого самоврядування, до яких належать, зокрема, обґрунтовані та перевірені на практиці модель партнерства, агентська модель і модель взаємозалежності.

Актуальні проблеми

1. Сфера освіти як складова суспільства потребує ефективного державно-громадського управління, що сприяло б вирішенню цілей і завдань державної освітньої політики, громадянської освіти як її складника, прийняттю рішень, які задовольняли б інтереси та потреби замовників освіти (учнів, їхніх батьків, різних верств населення), громадськості й держави; докорінній зміні характеру суб'єкт-суб'єктної інформаційно-комунікаційної взаємодії та зв'язків між усіма суб'єктами управління різних ієрархічних рівнів, учнівського самоуправління та громадського самоврядування.

2. Проблема реального створення рівних умов для всіх загальноосвітніх навчальних закладів і забезпечення рівних можливостей для всіх громадян у здобутті освіти на ринку освітніх послуг. Водночас, при запровадженні в Україні моделі державно-громадського управління у сфері освіти певною мірою простежується декларативність намірів щодо створення рівних умов для функціонування всіх загальноосвітніх навчальних закладів і рівних можливостей для всіх громадян у здобутті освіти. Ця проблема пов'язана з проблемою незадоволення освітою, якістю освітніх послуг, освітніх інтересів і потреб учнів та їх батьків, а також із неотриманням загальноосвітніми навчальними закладами приватної форми власності державного бюджетного фінансування на виконання Державного стандарту загальної середньої освіти з 1997 року та сплатою всіх визначених державою податків для комерційних підприємств. Зокрема, йдеться про модернізацію ринку освітніх послуг завдяки оптимізації мережі навчальних закладів в Україні шляхом розроблення й реалізації різних типів організаційних механізмів управління та варіативних організаційних форм, а не лише завдяки створенню освітніх округів і включення до неї на рівноправній основі недержавних освітніх закладів.

3. Для сфери управління освітою характерною є практика упередженого, хибного, скептичного ставлення до приватних загальноосвітніх навчальних закладів органів державної влади і місцевого самоврядування, яка досі визначається формою власності, а не ефективністю діяльності закладу і якістю надання освітніх послуг.

4. Проблема повної або часткової автономії і самостійності діяльності ЗНЗ у ЗСО.

5. Проблема неефективності розроблених механізмів управління та механізмів

мів підтримки молодіжних ініціатив, за допомогою яких суб'єкти громадського та учнівського самоврядування можуть активно впливати на реформаційні процеси у сфері освіти, формування державної освітньої політики, правового поля сфери освіти та які здатні забезпечувати узгодження інтересів учасників державного управління, громадського самоврядування й учнівського самоврядування з метою врахування та задоволення освітніх потреб громадян, роботодавців і суспільства.

6. *Імітація освітянською спільнотою громадського впливу* на державну освітню політику замість реальної державно-громадської взаємодії з метою реалізації освітньої політики. Недостатність вирішення проблеми запровадження ефективних моделей взаємодії педагогічної спільноти, громадських освітніх та учнівських організацій і представників державного управління у процесі відкритого демократичного обговорення та конструктивного розв'язання освітянських проблем і запровадження змін.

7. *Низький рівень громадської підтримки* (громадські спілки, громадські агенції (громади, асоціації керівників і освітян) модернізаційних змін у сфері освіти, реалізації державної освітньої політики, оскільки державна освітня політика має бути однаково привабливою, цікавою і повною мірою задовольняти освітні потреби всіх верств населення у здобутті якісної освіти.

Причини виникнення проблем

1. *Модернізація держави, запровадження інноваційних модернізаційних змін у всіх сферах суспільства, перехід від адміністративно-командного до державно-громадського та громадсько-державного управління освітою за нових умов розвитку держави в Україні.*

2. *Недосконалість законодавчо-правової бази сфери освіти, зокрема визнання ЗНЗ приватної форми власності присутковими організаціями та декларативність намірів створення рівних умов і рівних можливостей на державному і місцевому рівнях.* Іншою причиною є недотримання органами державної і виконавчої влади, місцевого та регіонального самоврядування чинного законодавства щодо цільового використання коштів для здобуття кожним учнем шкільного віку загальної середньої освіти, зокрема і у приватних ЗНЗ відповідно до Бюджетного кодексу та принципу розподіленої соціальної справедливості. Довідково: до 1997 р. всі приватні загальноосвітні навчальні заклади отримували державне бюджетне фінансування на виконання Державного стандарту загальної середньої освіти, визначеного Конституцією України обов'язковим. Із 1997 р. ці заклади не тільки не отримують державного бюджетного фі-

нансування, а ще й сплачують усі визначені державою податки для комерційних підприємств. Слід звернути увагу, що жодних законодавчо-правових підстав для припинення фінансування Державного стандарту немає. Міжнародна практика свідчить, що державні субвенції дають гарантії для того, щоб учні із будь-яких сімей мали ширший вибір місця навчання (зміни до ст. 35 Закону України "Про освіту", до п. 2 ст. 31 "Закону про загальну середню освіту").

Декларативність намірів щодо створення рівних умов для функціонування всіх загальноосвітніх навчальних закладів і рівних можливостей для всіх громадян у здобутті освіти відбувається на практиці через порушення проголошених демократичних принципів соціальної рівності й справедливості щодо забезпечення рівних умов для всіх загальноосвітніх навчальних закладів незалежно від форми власності і рівних можливостей для всіх громадян у здобутті освіти на ринку освітніх послуг, який перебуває у тісному взаємозв'язку з принципами "права", "законності" і "рівності", та через недосконалість і централізований механізм розподілу фінансових ресурсів як у сфері освіти, так і соціального забезпечення.

3. Причиною упередженості державних чиновників і більшої частини суспільства до недержавних освітніх закладів є *негативне ставлення до приватної власності і пов'язаних із нею приватних інтересів людини, несформованість високорозвиненого "середнього класу", бюрократизм у діяльності державних чиновників у сфері освіти та негативізм більшої частини суспільства відносно приватних загальноосвітніх навчальних закладів, які обслуговують привілейовані групи громадян.* Причини такого ставлення ми вбачаємо у непрозорості дій суб'єктів на різних ієрархічних рівнях системи освіти, браку офіційних даних про реальні, а не загальні оприлюднені цифри витрат на освітянську галузь і відсутності публічних звітів про витрати на освіту, що отримані від оподаткування громадян країни, у сформованій особистісній системі цінностей, світосприйняття, громадянській позиції, баченні суб'єктів щодо якості освіти для їхніх дітей та змісту сучасної освіти, що, зрозуміло, є різними та певною мірою пояснюються занепокоєнням людей щодо забезпечення якості освіти завдяки змінам і нововведенням.

4. *Недосконалість законодавчо-правової бази сфери освіти та небажання впроваджувати "реформаційні ідеї" згори, брак конструктивних пропозицій із боку освітянської громадськості, декларування автономії і самостійності діяльності ЗНЗ без розроблення механізмів їх реалізації у правовому полі, неготовність час-*

тини керівників і освітян брати відповідальність за прийняті рішення.

5. Недостатній рівень координації діяльності наукових установ у визначенні стратегічних досліджень і можливостей для впровадження наукових розробок, фінансування наукової сфери.

6. Брак ініціатив у освітянської громадськості, розуміння і набутого власного досвіду запровадження державно-громадського управління; несформованість потреби в демократії, самоухиляння та самоусунення від надання допомоги в розв'язанні соціально значущих освітніх проблем за умов усвідомлення ролі і сформованої громадянської позиції, втрата престижності професії вчителя, низький рівень заробітної плати.

7. Спонтанність реформ освітнього простору, які, як правило, розробляються без урахування інтересів і потреб зацікавлених у них осіб – замовників освіти: учнів, їхніх батьків, учителів, громадськості і які є фінансово не підкріплені, із невчасним і не завжди якісним науково-методичним, інформаційним і технологічним супроводом; функціонування незначної кількості громадських освітніх організацій і громадських спілок, для яких є привабливими освітні процеси та які представляють інтереси різних груп населення. Причинами низького рівня громадської підтримки є також неоднозначне сприйняття значною частиною громадськості державної освітньої політики або її окремих напрямів, принципових положень; складність упровадження реформаційних змін і державної освітньої політики та невизначеність термінів отримання очікуваних результатів; наявні політичні перепони та переконання окремих груп громадян через захист особистих інтересів, громадянську позицію державних чиновників.

Реформаційні освітні процеси не надають нові можливості щодо рівного доступу до якісної освіти та послуг соціально незахищеним групам населення або жителям сільської місцевості. Нерозуміння громадськістю, зокрема освітньою, необхідності запровадження трансформаційних змін у освіті в напрямі раціоналізації, глобалізації та європеїзації становить головні складнощі проведення освітніх реформ, які потребують одночасного перетворення всіх законодавчо-правових, економічних, філософських, психолого-педагогічних засад у сфері освіти та управління нею, враховуючи розрив між конституційними нормами, законодавчо-правовими засадами та реальними можливостями і бажаннями їх упроваджувати.

До основних причин виникнення такої ситуації, на наш погляд, треба віднести бажання й потреби громадськості в отриманні "миттєвого" ефекту від запро-

вадження реформацій в освіті за малий проміжок часу, брак достатньої кількості соціально активних суб'єктів громадськості, здатних не тільки підтримувати, а й реалізовувати ціннісно значущі для них і держави модернізаційні зміни.

Шляхи і способи розв'язання проблем

1. Залучення суб'єктів управління та НВП до активної і відповідальної участі у прийнятті й ухваленні спільних державно-громадських рішень і чітке визначення їх реальних прав як громадян демократичного суспільства. Для цього необхідно врахувати й реалізовувати сучасні тенденції державної освітньої політики до самостійності та автономії загальноосвітніх навчальних закладів, які сприятимуть залученню громадськості в наданні освітніх послуг і створенню моделі демократичної громадянської освіти, інвестуванню юридичних і фізичних осіб у розвиток освіти і ЗНЗ, зокрема громадського компонента системи управління освітою.

У зв'язку з тим, що держава за сучасних умов залишається головним фактором розвитку сфери освіти та державно-громадського управління нею, потребує ретельного вивчення, а значить, і виявлення проблеми трансформації управління в означеній сфері від адміністративно-командного, планово-централізованого до державно-громадського на засадах демократії, відштовхуючись від наведеного у ст. 1 Конституції України визначення сутності Української держави: "демократичної", "соціальної", "правової", довкола якого досі не вщухають наукові дискусії, та враховуючи "...тенденції розвитку української демократії – анархо-демократична і авторитарно-демократична..." [8, с. 306].

Гіпотетично припускаємо, що ці тенденції розвитку української демократії і пояснюють поки що невдалі спроби переходу та трансформації управління у сфері освіти від тоталітарного адміністративно-командного, бюрократично заангажованого до державно-громадського, бо для більшості громадян і різних соціальних прошарків демократія ще не стала особистою потребою.

Одним із шляхів розв'язання окресленої проблеми є розроблення, обґрунтування та впровадження у сфері освіти різних інноваційних моделей державно-громадського та громадсько-державного управління, що мають передбачати створення і забезпечення активної участі в життєдіяльності таких організаційних структур, як рада ЗНЗ, батьківський комітет, адміністрація школи, педагогічна рада, органи учнівського самоврядування, піклувальна рада та інші громадські інституції, що мають сприяти не лише реалізації державної освітньої політики шляхом залучення додаткових джерел фінансування,

зміцнення матеріально-технічної та науково-методичної бази, але й здійснювати громадський контроль за діяльністю у сфері освіти, зокрема, й адміністративно-управлінської ланки ЗНЗ, допомагати подоланню традиційної закритості і стимулюванню громадської активності суб'єктів.

2. Рівноправні умови функціонування загальноосвітніх навчальних закладів усіх форм власності забезпечать для певних груп батьківської громади як замовників освіти можливості більш широкого вибору умов освіти дітей відповідно до тих чи інших сімейно-особистісних потреб (духовних, інтелектуальних, культурних, національних, релігійних, фізіологічних, психологічних, мовних тощо), рівність і соціальну справедливість для всіх громадян.

За сучасних умов розвитку демократичної держави потрібно внести законодавчі зміни у сфері освіти, зокрема до п. 2 Ст. 18 Закону України "Про освіту" щодо визначення загальноосвітнього навчального закладу як юридичної особи у будь-якій організаційно-правовій формі, передбаченій законодавством України; законів України "Про загальну середню освіту", "Про плату за землю", "Про оренду державного та комунального майна", "Про оподаткування прибутку підприємств" і здійснити узгодження положень із чинною редакцією Бюджетного, Господарського, Цивільного та Сімейного кодексів, із Законами України, що регламентують господарську діяльність і систему оподаткування суб'єктів системи освіти України.

Необхідно запровадити рівні умови для функціонування всіх загальноосвітніх навчальних закладів, незалежно від форм власності, зокрема щодо стягнення плати за землекористування, однаковості тарифів за оплату комунальних послуг, оподаткування діяльності щодо надання освітніх послуг.

Забезпечення рівних умов і можливостей для всіх громадян у здобутті освіти на ринку освітніх послуг можливе за допомогою оптимізації мережі навчальних закладів в Україні і включення до неї на рівноправній основі недержавних навчально-виховних закладів різних типів.

3. Внесення і прийняття законодавчих змін до ст. 20, п. 5 ст. 61 Закону України "Про освіту", до ст. 14, 18, 24, 25, 26 Закону України "Про загальну середню освіту" забезпечить ще один крок до демократизації в управлінні системою освіти України як однієї із обов'язкових умов побудови громадянського суспільства, що орієнтується на демократію рівних можливостей замовників освіти шляхом чіткого визначення сфери компетенції органів Міністерства освіти і науки, молоді та спор-

ту України щодо керівництва й державного контролю за діяльністю приватних загальноосвітніх, дошкільних і позашкільних навчальних закладів, оптимізації мережі загальноосвітніх навчальних закладів у ЗСО.

У редакції статті 20 "Керівник навчального закладу" із запропонованими змінами Закону України "Про освіту" № 1060-ХІІ від 23.05.1991 р. щодо п. 5 необхідно визначити критеріально обґрунтовані рівні та умови призначення керівників на посаду так само, як і для керівників державних, комунальних загальноосвітніх навчальних закладів для забезпечення прав керівника і відповідного рівня управлінської компетентності, а не тільки педагогічної компетентності як професійної відповідно до здобутого фаху. Ураховуючи важливість і необхідність переорієнтації в сучасному освітньому просторі України із жорсткого субординаційного управління на гнучке державно-громадське, освітянській спільноті слід звернутися із пропозиціями до:

1. Кабінету Міністрів України, Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Національної академії педагогічних наук України:

– розробити і затвердити "Положення про державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні";

– розробити комплекс нормативно-правових документів щодо реалізації "Положення про державно-громадське управління загальною середньою освітою в Україні"; "Положення про громадсько-державне управління загальною середньою освітою в Україні";

2. Регіональних управлінь освіти і науки, районних (міських) відділів (управлінь) освіти, загальноосвітніх навчальних закладів:

– вивчити та врахувати результати функціонування експериментальних моделей і впровадження методик адаптивного управління загальною середньою освітою як одного з варіантів державно-громадського управління, створення освітніх округів, піклувальних рад, освітніх рад як засобів реалізації комплексного цільового управління з елементами державно-громадського;

– створити спеціальні підрозділи державно-громадського управління з метою збору й обробки відповідної управлінської інформації та прийняття управлінських рішень у межах своєї компетенції;

– розробити програми поступового запровадження механізму державно-громадського управління в управлінській діяльності;

– після набрання Положенням чинності почати його апробацію з подальшим етапним упровадженням державно-громадської моделі в управлінську практику;

3. Науково-методичному центру середньої освіти Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України, Університету менеджменту освіти:

- розробити моделі та методики впровадження державно-громадського управління у практику роботи шкіл, районних (міських) відділів освіти, обласних управлінь освіти і науки;

- розробити навчальні плани і програми підготовки практичних працівників загальної середньої освіти до впровадження державно-громадського управління;

- включати в навчальні плани курсів підвищення кваліфікації інститутів післядипломної педагогічної освіти спецкурси, факультативи з підготовки практичних працівників загальної середньої освіти до впровадження державно-громадського управління;

- організувати постійний семінар-тренінг для керівників системи середньої освіти з питань технології впровадження державно-громадського управління загальною середньою освітою;

- забезпечити науково-методичний супровід процесу впровадження державно-громадського управління на місцях.

4. Для реалізації сучасної тенденції державної освітньої політики щодо самостійності та автономії загальноосвітніх навчальних закладів необхідно залучати громадськість до активної і відповідальної участі у прийнятті та ухваленні спільних державницьких рішень у сфері освіти, наданні освітніх послуг і створенні моделі демократичної громадянської освіти, інвестуванні, зокрема громадського компонента системи управління освітою та чітко визначити їхні реальні права як громадян демократичного суспільства.

5. Упровадження інтенсивних методів включення юних українських громадян у суспільне життя шляхом соціального проектування, що стимулює активну громадянську підготовку молоді і дає змогу кожному школяреві реально ознайомитися з функціонуванням різних рівнів владних структур, засобів масової інформації, соціологічних служб, суспільних інститутів, а також виявити себе у сфері культурної і суспільної діяльності.

6. Державно-громадська взаємодія суб'єктів управління і самоуправління ЗНЗ та громадського самоврядування сприятиме зрівноваженню впливів державного та громадського факторів в управлінні, налагодженню зворотного зв'язку з урахуванням думок батьків і громадськості, реальному здійсненню партнерства в освіті, демократизації процесу управління на всіх ієрархічних рівнях; прийняттю та ухваленню управлінських рішень лише на принципах взаємної згоди між суб'єктами управління та самоуправління всіх ієрархічних рівнів, розподі-

лу відповідальності за прийняття колективних рішень.

7. Розроблення та поступове впровадження ефективних моделей партнерської взаємодії педагогічної спільноти, громадських освітніх та учнівських організацій і представників державного управління у відкритому демократичному обговоренні та конструктивному розв'язанні освітніх проблем і запровадженні змін; створення такого середовища в державі, де громадяни стали б агентами розвитку освітньої політики за особистісним переконанням.

Стратегічні завдання на перспективу

Формування правової культури в суспільстві, зокрема в суб'єктів управління, мотивації щодо підвищення рівня правової, громадянської та соціальної компетентності, соціально значущої громадянської позиції, що відповідає потребам демократичного суспільства і цивілізаційним викликам "суспільства знань", а також прозорості прийняття рішень на різних ієрархічних рівнях системи управління сферою освіти.

Розроблення, обґрунтування та запровадження варіативних моделей державно-громадського управління сферою освіти і ЗНЗ, зокрема з урахуванням регіональних умов і ресурсного підходу тощо, які сприятимуть розвитку демократії в Україні.

Способи поєднання громадського та державного управління або залучення громадськості до прийняття державних управлінських рішень можуть бути різними залежно від запровадження моделей організації системи місцевого самоврядування – моделі партнерства, агентської моделі, моделі взаємозалежності або інших авторських інноваційних моделей в освітню практику на субрегіональному рівні з урахуванням інтересів замовників освіти, наявного ресурсного забезпечення.

Як засвідчують результати вивчення, на практиці запроваджуються різні моделі державно-громадського управління у сфері освіти. Громадськість бере участь у створенні рад школи, піклувальних рад, батьківських комітетів, тимчасових груп із метою реалізації цілей і завдань державної освітньої політики, зокрема складання перспективного плану, програми розвитку, концептуального проекту розвитку ЗНЗ, визначення та розв'язання проблем життєдіяльності закладу освіти, стратегічного планування його розвитку, підготовки до проведення загальношкільних заходів тощо.

Наприклад, на підтримку ініціативи міської молодіжної громадської організації "Миколаївський Союз Лідерів учнівського самоврядування" з 2006 р. щорічно проводиться міська акція "Від лідера школи – до лідера міста". Метою акції є розвиток учнівського самоврядування, привернення уваги учнівської молоді до

актуальних проблем місцевого співтовариства; виховання у молодих людей відчуття громадянської відповідальності за соціальну ситуацію у своєму місті, формування навичок громадянської участі у вирішенні актуальних соціальних проблем у взаємодії з органами влади.

Це питання потребувало особливої уваги зацікавленої громадськості, суб'єктів державного управління та громадського самоврядування. Успішне проведення щорічних акцій підтвердило, що вибудовані на рівні міста реальні, повноцінні механізми підтримки молодіжних ініціатив, знайдені шляхи продуктивного використання учнівської активності забезпечують самовиявлення особистості, громадянську позицію та реалізацію чи не найважливішого для людини права на участь в управлінні справами держави. Це право закріплено в Законі України "Про освіту", але, на жаль, поки що не реалізовано повною мірою в більшості навчальних закладів країни. Отже, системне вивчення практики управління освітнім середовищем м. Миколаєва дає змогу стверджувати, що на сучасному етапі місто вже має достатній позитивний досвід поєднання зусиль органів державної і виконавчої влади, місцевого й регіонального самоврядування, громадських інституцій та інституту учнівського самоврядування для ініціювання громадянських суспільно значущих змін не тільки в шкільному житті, а й на рівні міста.

Як висновок відзначимо, що в Україні на початку ХХІ ст. склалися досить сприятливі умови для оновлення управління освітою на демократичних засадах і загальнолюдських та інваріантних цінностях. Державно-громадське управління освітою не є новим, але оскільки стало декларованою законодавчою нормою, то й потребує більшої динамічності, нової якості розвитку в напрямі зміни форми і методів управління, що детермінують громадську складову як пріоритетну. Можна стверджувати, що важливість розв'язання проблеми державно-громадського управління освітою обумовлена не тільки державною політикою країни, а й реальними потребами та інтересами соціально активної громади та учасників освітнього процесу.

У сенсі новітнього державно-громадського управління простежуються такі перехідно-трансформаційні процеси у сфері освіти: від адміністративно-командної, планово-централізованої моделі управління освітою з ієрархічним підпорядкуванням освітньої галузі органам державного

управління до поступового державно-громадського на демократичних засадах у ринкових умовах; від людини-"гвинтика" до громадянина, людини вільної та самодостатньої, котра має потребу в демократії; від соціалістичних до загальнолюдських, національних цінностей, від лінійних – до нелінійних управлінських процесів у сфері освіти.

Визначення законодавчо-правових і концептуальних засад державної освітньої політики і державно-громадського управління освітою не вирішує проблеми їх миттєвого запровадження та ефективної реалізації на демократичних засадах у країні, а потребує насамперед усвідомлення цієї проблеми, сформованості особистісних потреб у запровадженні демократії та бажання громадян брати особисту відповідальність за розвиток громадянського суспільства в Україні.

ЛІТЕРАТУРА

1. Грицяк Л. Д. Державно-громадське управління розвитком освіти на державному, регіональному та інституціональному рівнях / Л. Д. Грицяк, Л. М. Калініна // Стратегічні пріоритети. – 2009. – № 3 (12). – С. 59–66.
2. Державна національна програма "Освіта" ("Україна ХХІ століття"). – К.: Райдуга, 1994. – 61 с.
3. Державно-громадське управління розвитком освіти (державний, регіональний, місцевий, інституційний рівні) / Л. І. Даниленко, Г. В. Єльнікова, Л. М. Калініна, О. В. Сухомлинська // Біла книга національної освіти України; за заг. ред. акад. В. Г. Кременя, НАПН України. – К.: Інформ. системи, 2010. – С. 89–94.
4. Закон України "Про освіту". – К.: Вид-тво "Генега", 1996. – С. 3–4.
5. Інструкція повітовим відділам народної освіти та шкільним закладам / Пролетарська освіта. – К., 1920. – С. 9, 51–52.
6. Кремень В. Державно-громадська модель управління освітніми змінами / В. Кремень // Директор школи. – 2001 – № 4. – С. 6.
7. Національна доктрина розвитку освіти України // Освіта України. – 2002. – 16 с.
8. Політична система і громадянське суспільство: європейські та українські реалії: монографія / за заг. ред. д.і.н., проф. А. І. Кудряченка. – К.: НІС, 2007. – 396 с.
9. Про внутрішнє і зовнішнє становище України в 2006 році: експертна доповідь. – С. 96–97.

Цитувати: Калініна Л. М. Проблеми та реалії державно-громадського управління освітою на сучасному етапі розвитку демократичного суспільства / Л. М. Калініна // Постметодика. – 2012. – № 3. – С. 2–10.

© Л. М. Калініна, 2012. Стаття надійшла в редакцію 8.10.12 ■

ЯКІСНА ОСВІТА І УПРАВЛІННЯ

В. І. Мирошніченко

Розглядаються управлінсько-методичні аспекти шляхів упровадження якісної освіти в навчальних закладах Полтавської області. Відзначено, що в регіоні проведено роботу з виконання законодавчих актів, спрямованих на подальший розвиток освітньої галузі, створення умов для забезпечення рівного доступу до якісної освіти. Досягнуто стабільності, а також намітилися певні позитивні тенденції в роботі освітніх установ: реалізація Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011 – 2015 рр., відновлення діяльності дошкільних навчальних закладів, упровадження програми "Шкільний автобус", здійснення заходів зі зміцнення матеріальної бази сільських шкіл комп'ютерами, автобусами коштом обласного бюджету; значна увага до оздоровлення дітей і молоді.

Ключові слова: освіта, якість освіти, рівний доступ до якісної освіти.

Мирошніченко В. И. Качественное образование и управление

Рассматриваются управленческо-методические аспекты путей внедрения качественного образования в учебных заведениях Полтавской области. Отмечено, что в регионе проведена работа по выполнению законодательных актов, направленных на дальнейшее развитие образования, создание условий для обеспечения равного доступа к качественному образованию. Достигнута стабильность, а также наметились определенные положительные тенденции в работе образовательных учреждений: реализация Комплексной программы развития сферы образования Полтавской области на 2011 – 2015 гг., восстановление деятельности дошкольных учебных заведений, внедрение программы "Школьный автобус", осуществление мер по укреплению материальной базы сельских школ компьютерами, автобусами средствами областного бюджета, значительное внимание оздоровлению детей и молодежи.

Ключевые слова: образование, качество образования, равный доступ к качественному образованию.

Miroshnichenko V. I. Quality Education and Management

Paper considers managerial and methodological aspects of introduction of quality education in schools of Poltava region. It is noted that some work on legislative acts fulfillment, oriented on the further development of education and creation of conditions for equal access to quality education in region has been done. Stability has been reached and some positive trends in the educational institutions are shaped: implementation of a Comprehensive program of education in Poltava region on the period of 2011 - '15 restoration of preschool education; realization of the program "School Bus"; due to investment from regional budget resource bases of rural schools are enriched with computers and buses; great attention is paid to health improvement of children and youth.

Keywords: education, quality of education, equal access to quality education.

На обласній серпневій конференції педагогічних працівників "Якісна освіта: шляхи її оновлення", що відбулася 22 серпня 2012 р., було розглянуто управлінсько-методичні аспекти шляхів упровадження якісної освіти в навчальних закладах області. За багато років таке конкретне питання на обласну серпневу конференцію виносить вперше. Викликано це тим, що сучасна школа розвивається в умовах ринку, економічних та соціальних реформ і потребує нових підходів до їх реалізації.

Увагу слід зосередити на пріоритетах, визначених Програмою економічних реформ на 2010–2014 рр. "Заможне суспільство, конкурентоспроможна економіка, ефективна держава", що полягають

насамперед у підвищенні якості й доступності освіти.

Назвемо *тенденції розвитку освітньої галузі* області, що позитивно впливають на поліпшення якості освіти:

1. Реалізація Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011–2015 рр., прийнятої в рамках упровадження ініційованих Президентом України економічних реформ. З обласного бюджету на її виконання передбачено майже 115 млн грн (згідно з рішенням Полтавської обласної ради та доповненнями до Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області від 23.05.2012 р.).

2. Здійснення регіональної програми розвитку професійно-технічної освіти

Мирошніченко Володимир Іванович, кандидат педагогічних наук, доцент, директор Департаменту освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації.

Полтавської області на 2012–2015 рр. Для зміцнення матеріально-технічної бази професійно-технічних навчальних закладів 2012 року виділяється 1 млн 123 тис. грн.

3. Виконання Програми соціального розвитку сільських населених пунктів Полтавської області. На її реалізацію з усіх рівнів бюджету виділено понад 26 млн грн.

4. Створення позашкільного навчального закладу Полтавської обласної ради "Полтавська обласна Мала академія наук учнівської молоді", що повинен сприяти підготовці обдарованих дітей до участі в конкурсах та олімпіадах.

5. Уведення в експлуатацію найбільш значущих об'єктів, що профінансовані з обласного бюджету:

– дитячого оздоровчого центру санаторного типу "Миргородський" у селі Олефірівка Миргородського району. На його створення використано близько 16 млн грн;

– навчально-оздоровчого комплексу "Ерудит" при Кременчуцькому педагогічному училищі імені А. С. Макаренка в селі Потоки Кременчуцького району. У його відкритті в лютому 2012 р. взяв участь Президент України В. Ф. Янукович.

6. Зміцнення матеріальної бази закладів освіти комп'ютерами, автобусами, навчальним обладнанням коштом обласного бюджету. Це ще один крок у реалізації економічних реформ.

Із метою отримання об'єктивної інформації про якість і стан усіх ланок освіти Кабінет Міністрів України затвердив порядок проведення моніторингу якості освіти.

Дошкільна освіта

Відповідно до освітніх запитів населення в області поступово збільшується мережа дошкільних навчальних закладів. Упродовж трьох останніх років розпочали роботу 84 дитсадки (2010 р. – 37; 2011 – 30; від початку 2012 р. відновлено роботу 17 дитячих установ, 1 повернуто з оренди,

створено 5 навчально-виховних комплексів, триває відбудова дитсадка "Смородинка" у м. Лубни та навчально-виховного комплексу у 278 кварталі м. Кременчука).

У 2012 р. понад 45 тис. дітей у 601 дитсадку охоплені дошкільною освітою. Це становить 88 % загальної кількості дитячого населення області відповідного віку, що на 11, 8 % більше, ніж у 2010 р. (рис. 1).

Завдяки створенню умов для обов'язкового охоплення дітей п'ятирічного віку дошкільною освітою, проведенню роз'яснювальної роботи серед батьків щодо обов'язковості дошкільної освіти для дітей старшого дошкільного віку та можливих форм її здобуття понад 14 тис. дітей старшого дошкільного віку стовідсотково охоплені різними формами дошкільної освіти.

З метою задоволення потреб населення в забезпеченні дітей дошкільною освітою організовано роботу груп з їх короткочасним перебуванням, групи вихідного дня та 165 груп із підготовки 988 дошкільнят до навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Для 919 дітей організовано підвезення в дошкільні навчальні заклади з 244 сіл.

Основні завдання дошкільля Полтавщини

1. *Розвиток мережі дошкільних навчальних закладів шляхом:*

♦ продовження роботи щодо відновлення функціонування дошкільних закладів, які тимчасово призупинили свою діяльність, а також збільшення частки охоплення дітей різними формами дошкільної освіти до 90 %;

♦ звільнення від оренди площ приміщень дошкільних навчальних закладів і використання їх за прямим призначенням;

♦ продовження роботи зі створення навчально-виховних комплексів, відкриття дошкільних груп і навчальних закладів у пристосованих приміщеннях;

♦ сприяння приватній ініціативі у сфері дошкільної освіти, розширенню мережі закладів приватної форми власності відповідно до вимог сьогодення;

1 Охоплення дітей дошкільною освітою

Роки	Усього	у тому числі:				% охоплення по області
		місто	%	село	%	
2001	35 451	28 507	54,4	6 944	22,4	42,5
2005	34 314	27 272	70,0	7 042	30,0	55,9
2008	36 444	28 683	72,0	7 781	37,1	59,7
2009	37 908	29 636	73,8	8 272	39,7	62,1
2010	38 046	29 539	86,7	8 507	53,6	76,2

2 Обласний фестиваль «Коліскова пісня» (17 травня 2012 р., ОЦЕВУМ)

I місце	II місце	III місце
Сороколат Надія Геннадівна, музичний керівник ДНЗ № 60, Шевченко Вікторія Вікторівна, вчитель початкових класів ліцею інформаційних технологій № 30 ім. Н.М. Шевченко (м. Кременчук)	Кравчук Валентина Володимирівна, бабуся вихованця ДНЗ «Двоймовочка» Великобагачанського району	СНВК № 45 м. Полтави (Жук Наталія Василівна, вихователь; Сараєва Олена Михайлівна, музичний керівник та вихованці)

- ♦ сприяння створенню на базі вищих навчальних закладів дошкільних груп із короткочасним перебуванням дітей для потреб батьків-студентів.

2. Модернізація системи дошкільної освіти шляхом:

- ♦ забезпечення рівних стартових можливостей для подальшого успішного шкільного навчання шляхом упровадження програми розвитку дітей старшого дошкільного віку "Впевнений старт";

- ♦ підвищення якості дошкільної освіти в умовах упровадження нового державного стандарту – Базового компонента дошкільної освіти (нова редакція);

- ♦ відродження народних традицій. 2012 р. проведено обласний фестиваль "Колискова пісня" за участю близько 100 представників із 15 районів Полтавської області (рис. 2);

- ♦ збереження та зміцнення фізичного, психічного і духовного здоров'я дітей із раннього віку;

- ♦ упровадження інформаційно-комунікаційних технологій у дошкільну освіту. До прикладу, усі дошкільні навчальні заклади м. Полтави мають комп'ютерну техніку. Усього в ДНЗ області нараховується 343 ПК. У березні 2012 р. проведено обласний конкурс на кращий Інтернет-сайт дошкільного навчального закладу. Один із переможців – Решетилівський ясла-садок "Ромашка" – увійшов до кола 10 ДНЗ України, що мають найкращі сайти;

- ♦ просвіта батьків і співпраця з родинами вихованців із використанням досвіду дитсадків м. Комсомольська.

3. Вирішення проблемних питань:

- ♦ покращення матеріально-технічної та навчально-методичної бази дитсадків;

- ♦ ліквідація черг у дошкільних навчальних закладах міських поселень;

- ♦ забезпечення організації харчування дітей дошкільного віку;

- ♦ активізація впровадження інформаційно-комунікаційних технологій у практику роботи ДНЗ.

Початкова освіта

2012–2013 навчальний рік став особливим для початкової школи, адже з першого вересня 2012 р. розпочалося поступове впровадження нового Державного стандарту початкової загальної освіти та нових навчальних програм.

Обмін досвідом між Сумською, Харківською та Полтавською областями щодо готовності впровадження Державних стандартів початкової освіти відбувся в рамках Всеукраїнської акції "Нові стандарти – нова школа".

Готовність освіти області до роботи за новими програмами і підручниками

Порівняно з останніми роками першокласники з 1 вересня 2012 р. стовідсотково забезпечені підручниками.

Важливим є питання кадрового забезпечення. Саме від учителя початкових класів багато в чому залежить, як складеться шкільна доля дитини, чи не втратить вона інтересу до знань і бажання навчатися.

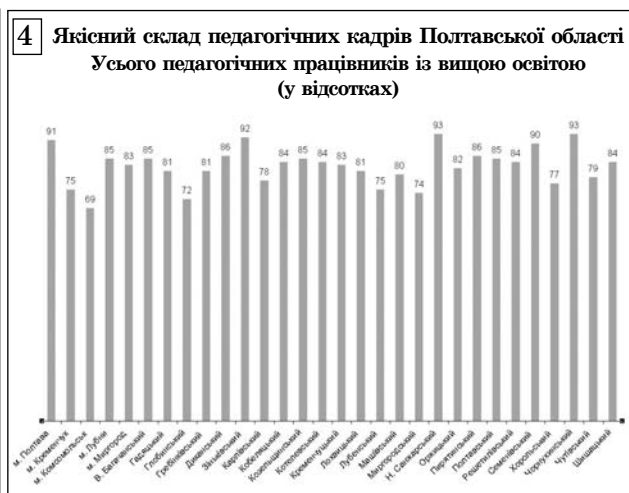
Тому вимоги до вчителів початкової школи високі: відповідна фахова освіта, обізнаність із психолого-педагогічними та віковими особливостями учнів, володіння сучасними педагогічними та інформаційно-комунікаційними технологіями.

Усього в області понад три тисячі вчителів 1–4-х класів. Із них 99 % жінки. У цьому проблема фемінізації нашої освіти.

Понад 2 тисячі "початківців" (майже 69 %) мають стаж роботи 20 років і більше; молодих спеціалістів зі стажем до трьох років – близько 140, тобто 6,5 %.

Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського спільно з методичними службами проведено підготовку вчителів до роботи за новим стандартом початкової освіти.

Із 1 вересня 2012 р. іноземна мова обов'язкова з 1 класу, а у вересні 2013 р. запроваджується вивчення другої іноземної мови з 5 класу.

Маємо досвід опанування двох іноземних мов у Кременчуцькій спеціалізованій школі з поглибленим вивченням англійської мови № 10, Полтавських гімназіях № 13, 33 та трьох іноземних мов у Полтавському міському багатoproфільному ліцеї № 1.

Новим Держстандартом початкової освіти передбачено впровадження ІКТ в освітній процес початкових класів. Із 2 класу наступного навчального року викладатиметься новий предмет "Сходинки до інформатики".

Готовність Полтавщини до впровадження ІКТ у початковій освіті

Щодо кадрового забезпечення впровадження ІКТ у початковій школі перспектива є. Із 279 вчителів інформатики переважна більшість – спеціалісти і магістри, половина з них – особи віком до 30 років.

Проблема – у методичній підготовці, володінні методикою викладання ІКТ саме у початковій школі. Завдання – знайти оптимальний варіант для кожної школи: або вчитель початкових класів викладатиме цей курс, оскільки знає методику навчання у початковій школі, вікові особливості дітей молодшого віку і має відповідну фахову підготовку, володіє ІКТ, або вчитель інформатики, якому властива належна методична підготовка.

Можливості матеріально-технічної бази шкіл Полтавщини

Загальноосвітні навчальні заклади І ступеня. На 01.12.2012 р. в загальноосвітніх навчальних закладах Полтавщини нараховується 9 703 сучасних персональних комп'ютерів (у міських школах – 4 983, у сільських – 4 720). Середній показник навантаження на один персональний комп'ютер в області становить 13 учнів 1–11 класів (у міських школах – 18 школярів, у сільських школах – 10). Середній показник в Україні – 32 учні.

Обладнано 779 навчальних комп'ютерних комплексів (у міських школах – 292, у сільських – 487), із них 25 на суму майже 2,5 млн грн придбано коштом обласного бюджету в рамках Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011–2015 рр.

На Полтавщині всі загальноосвітні навчальні заклади І–ІІІ ст. забезпечено навчальними комп'ютерними комплексами. Триває створення локальних комп'ютерних мереж у закладах освіти.

Коштом місцевих бюджетів придбано 372 мультимедійні проектори та 103 інтерактивні дошки. Послугами мережі Інтернет користуються 473 загальноосвітні школи (міські – 96,4 %, сільські – 57,6 %).

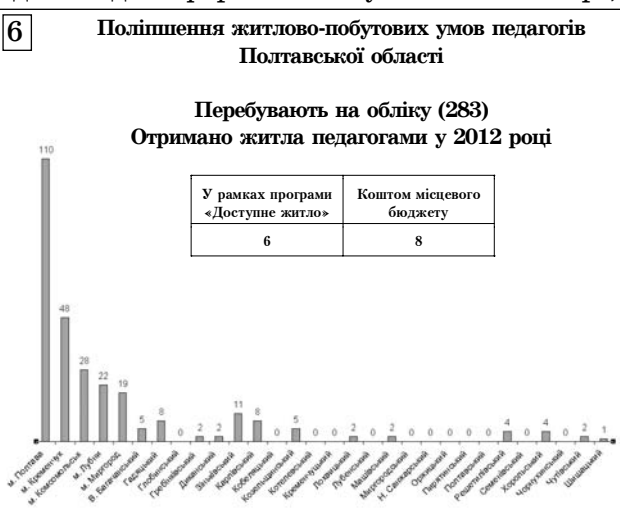
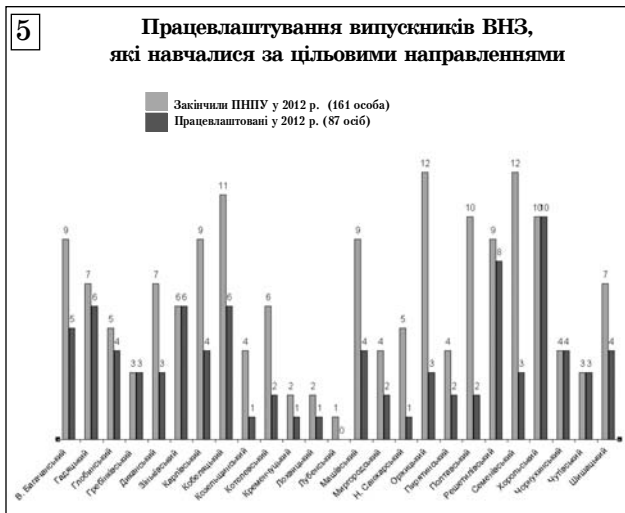
Завершено підготовку 100 % учителів загальноосвітніх навчальних закладів Полтавщини до використання інформаційно-комунікаційних технологій. Зокрема, за програмою Intel "Навчання для майбутнього" в області підготовлено 14 626 учителів (97 % до потреби). За кількісним показником це другий результат в Україні, а за відсотковим – перший.

Для комп'ютеризації ЗНЗ необхідно:

- ♦ керівникам органів освіти взяти під особистий контроль забезпечення комп'ютерною технікою загальноосвітніх навчальних закладів для вивчення з 2 класу предмета "Сходинки до інформатики";

- ♦ забезпечити всі початкові та основні школи мінімум двома комп'ютерами, зокрема шляхом перерозподілу персональних комп'ютерів у межах району чи міста; усі повнокомплектні загальноосвітні заклади І–ІІ ступенів – навчальними комп'ютерними комплексами конфігурації 1+5;

- ♦ обласному інституту післядипломної педагогічної освіти продовжити роботу з підготовки вчителів, які забезпечать викладання предметів у 1 класі у 2012–2013 н.р., а також предмета "Сходинки до інформатики" у 2013–2014 н.р.;

♦ керівникам навчальних закладів до початку навчального року провести педагогічні ради, на яких розглянути питання готовності початкової школи до впровадження Державного стандарту початкової загальної освіти.

Головам райдержадміністрацій, районних рад необхідно взяти дієвих заходів щодо створення умов для навчання та виховання учнів молодших класів, залучення місцевих органів виконавчої влади й органів місцевого самоврядування, підприємців, громадськості, меценатів і спонсорів до участі в акції "Дай руку, першокласнику!".

Сучасна шкільна освіта характеризується інтенсивними змінами у змісті освіти і управлінні ЗНЗ: удосконалюються управлінські структури, упроваджуються нові технології шкільного менеджменту, створюються нові моделі навчальних закладів.

Із першого вересня 2012–2013 н.р. передбачається функціонування 719 шкіл (минулого навчального року 728), навчанням у яких буде охоплено 127,7 тис. учнів, що менше порівняно з минулим роком на 2 тис. (рис. 3).

Найважливішим шляхом поліпшення якості освіти залишається підготовка і перепідготовка педагогічних кадрів

Виділю кілька напрямів цієї роботи.

Якісний склад педагогічних кадрів.

У закладах області задіяно близько 21 тис. педагогічних працівників, що на 177 осіб менше порівняно з 2011–2012 н.р.

Найбільше педагогів із повною вищою освітою – понад 90 % – у Зіньківському, Новосанжарському, Чорнухинському, Семенівському районах та у м. Полтаві. Найменше, у межах 75 %, у Комсомольському, Кременчуці, Глобинському, Лубенському районах (рис. 4).

Працевлаштування випускників вищих педагогічних навчальних закладів

Щорічно педагогічні колективи поповнюють близько 400 молодих фахівців.

Гострою залишається проблема працевлаштування випускників вищих педагогічних навчальних закладів, які навчалися за державним замовленням, особливо тих, котрі здобували освіту за цільовими направленнями. Так, із минулорічних випускників Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка, які навчалися за цільовими направленнями (161 особа), приступили до роботи лише 54 % (рис. 5).

Майже всі випускники-цільовики розпочали роботу в закладах освіти Гадяцького, Глобинського, Гребінківського, Зіньківського, Хорольського, Чутівського районів. Проте не всі працевлаштовують своїх цільовиків у Великобагачанському, Котелевському, Новосанжарському, Миргородському, Машівському та Оржицькому районах.

Звертаємо особливу увагу начальників відділів (управлінь) освіти на необхідність заходів щодо заміщення вакантних посад випускниками вищих педагогічних закладів і сприяння у створенні їм належних житлово-побутових умов.

Соціальний захист педагогічних працівників

Робота щодо підвищення соціального захисту педагогічних працівників області, насамперед створення педагогам належних житлово-побутових умов, на жаль, проводиться на недостатньому рівні. У черзі на житло та покращення житлово-побутових умов перебувають 283 педагоги, із них 24 – у сільській місцевості.

За даними відділів освіти, у 2012 р. педагогам області було виділено 14 квартир, зокрема, у Полтаві, Комсомольську, Глобинському, Чутівському районах. Проте в Гребінківському, Козельщинському, Машівському районах протягом останніх п'яти років не вирішується пи-

тання забезпечення педагогів житлом (рис. 6).

Розвиток лідерства в навчальних закладах

Українське суспільство потребує лідерів, формувати яких треба зі школи. Успішно проводиться Всеукраїнський експеримент "Формування лідерської компетентності вчителя та учня для життя в інноваційному суспільстві" в Кременчуцькому ліцеї №11.

Освітяни Чорнухинського району мають здобутки щодо реалізації моделей і технологій розвитку лідерства вчителів, зокрема, у діяльності Вороньківського навчально-виховного комплексу імені О. Д. Перелета.

Переможцями Всеукраїнського конкурсу "Директор XXI століття" в номінації "Управління персоналом" визнано Л. В. Полобок, директора Комсомольської гімназії імені В. О. Нижниченка, у номінації "Інноваційна культура школи" – А. М. Тузікову, директора Комсомольського НВК імені Л. І. Бугаєвської, переможцем III етапу Всеукраїнського конкурсу майстерності педагогічних працівників позашкільних навчальних закладів "Джерело творчості" в номінації "Директор позашкільного навчального закладу" стала І. О. Бурлакова, директор Полтавського районного будинку дитячої та юнацької творчості.

Підвищення статусу професії вчителя

Для вивчення проблеми проведено Всеукраїнське моніторингове дослідження статусу та ролі вчителя в українському суспільстві за участю 242 респондентів із п'яти міст (Полтава, Кременчук, Комсомольськ, Миргород, Лубни) та чотирьох районів області (Великобагачанського, Зіньківського, Лубенського, Семенівського).

За даними моніторингового дослідження, 89 % учителів та 81 % батьків зазначають, що зміна державної політики, підвищення заробітної плати найбільш суттєво вплинуть на зміну соціального статусу вчителя.

І лише 42,4 % опитаних учителів та 22,5 батьків наголошують, що позитивний імідж учителя можна сформувати через ЗМІ та комплекс заходів у сфері соціального захисту.

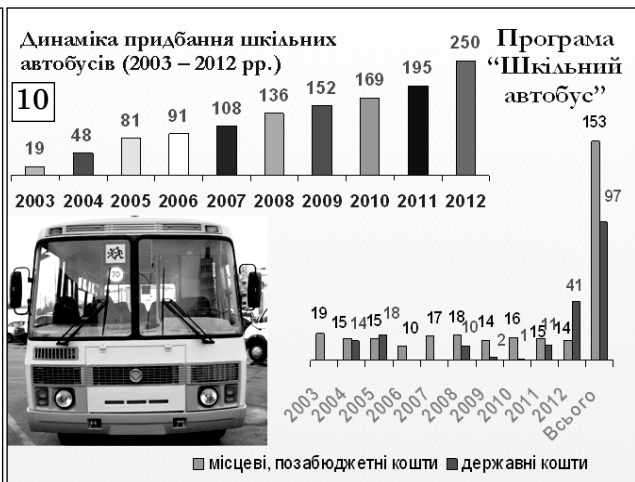
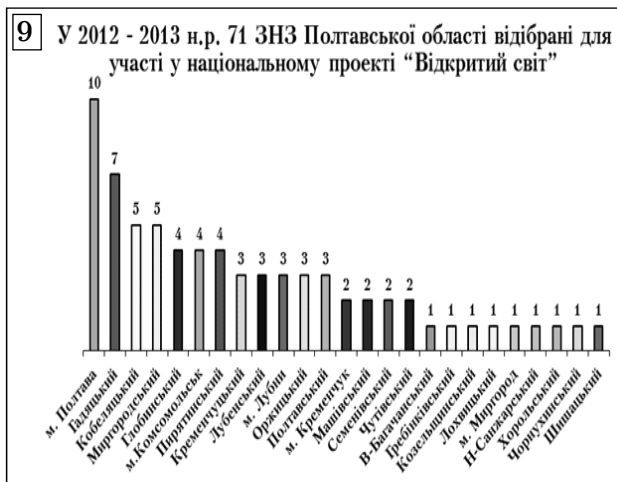
Одним із шляхів поліпшення якості освіти є впровадження передових педагогічних технологій, експериментальна діяльність (рис. 7).

2012 р. уперше проведено регіональну естафету педагогічних інновацій, яка дала змогу освітянам під час взаємовідвідин у межах області ознайомитися з кращими інноваційними проектами (рис. 8).

У ліцеях № 4, 11, 30 міста Кременчука, Комсомольській гімназії імені В. О. Нижниченка та Кобеляцькій ЗОШ № 2 вдало реалізується Всеукраїнський експеримент "Науково-методичні основи використання інформаційно-комп'ютерних технологій у навчально-виховному середовищі "1 учень – 1 комп'ютер" на базі шкільних нетбуків".

Заслужують на увагу регіональні проекти Решетилівського району "Формування іміджу навчального процесу" (Шевченківська ЗОШ I–III ст.), "Школа, корисна для всіх" (Глибокобалківська ЗОШ I–II ст.).

У Полтаві реалізується проект "Соціальна адаптація дітей з особливими потребами шляхом інклюзивної освіти". 4 навчальні заклади міста (ЗОШ № 18, 34, СНВК № 26, 45) упроваджують вказаний проект на всеукраїнському рівні. ЗОШ № 19 м. Полтави із 2011 р. визначена міським базовим навчальним закладом з інклюзивною освітою. Відповідно до ухваленої Урядом постанови від 18 липня 2012 р. № 635 передбачено введення в штатний розпис посади асистента вчителя.

В області проводиться 13 науково-дослідних експериментів Всеукраїнського та регіонального рівня, у яких бере участь 37 ЗНЗ.

Значну увагу впровадженню освітніх інновацій приділяють у містах Кременчуці та Комсомольську, де реалізується низка перспективних педагогічних проектів.

Школи області і далі братимуть участь у Національному проекті "Відкритий світ", який має на меті забезпечити учнів 5–9 класів новітніми мультимедійними технологіями навчання.

Проект охопить учнів 7-х класів 71-ї школи області (рис. 9). Це означає, що кожен із них уже восени 2012 р. отримає персонального "електронного вчителя", а кожна із цих шкіл матиме мобільний Інтернет для проведення мультимедійних уроків, забезпечення школярів і вчителів електронними підручниками й іншими освітніми матеріалами, інтерактивного спілкування суб'єктів навчального процесу.

Поліпшенню якості освіти сприяє створення умов для доступності освітніх послуг, особливо в сільській місцевості.

Єдиний вихід зробити якісну освіту доступною – це відмовитися від думки про створення школи біля кожного будинку.

Майбутнє за базовими закладами, де зосереджені сучасні освітні ресурси. В області організовано діяльність 83 освітніх округів, що охоплюють близько 34 тис. дітей.

На жаль, жодного освітнього округу немає в Гребінківському, Диканському, Зіньківському, Карлівському, Козельщинському, Кременчуцькому, Новосанжарському, Полтавському та Чорнухинському районах.

Організація ефективної системи освіти шляхом об'єднання навчальних закладів в освітні округи потребує підвезення учнів до навчання.

У вирішенні питання реалізації програми "Шкільний автобус" не залишаються осторонь облдержадміністрація та обласна рада.

У рамках реалізації Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області у 2012 р. придбано 14 транспортних одиниць, ще 41 автобус навчальні заклади отримали коштом державного бюджету (рис. 10, 11).

З 01.09.2012 р. для супроводу дітей за наявності в школі організованого підвезення учнів у шести районах додатково введено 0,5 ставки вихователя на кожний шкільний автобус у межах затверджених штатних розписів.

Необхідно забезпечити умови зберігання шкільних автобусів, їх ефективне використання, забезпечити транспортні засоби кваліфікованими водіями, проходження щоденного техогляду шкільних автобусів, медичного огляду водіїв.

Робота з обдарованою молоддю

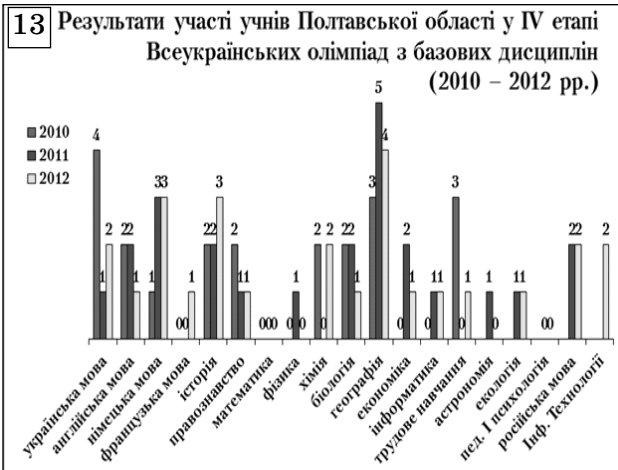
Пріоритетним напрямом державної політики в галузі освіти є створення умов для всебічного розвитку школярів (рис. 12).

У мережі обласних закладів функціонують 7 закладів нового типу. Ними охоплено понад дві тисячі обдарованих дітей із сільської місцевості. Серед них багато переможців різних конкурсів, олімпіад, турнірів. Майже 85 % цих випускників вступають у вищі навчальні заклади України.

Найбільші досягнення мають Гадяцька спеціалізована школа-інтернат імені С. П. Кочергіна Полтавської обласної ради, Полтавський обласний ліцей-інтернат для обдарованих дітей із сільської місцевості імені А. С. Макаренка Полтавської обласної ради, Шишацька обласна гімназія-інтернат для обдарованих дітей Полтавської обласної ради.

Намітилася позитивна тенденція результативності участі учнівських команд

області в IV етапі Всеукраїнських олімпіад. Порівняно з 2011–2012 н.р. загальнокомандний рейтинг покращився, оскільки Полтавщина перемістилася з 24 на 18 позицію. Кількість переможців зростає до 26.

Найбільш вдалим були виступи учнів із географії, економіки, історії, інформаційних технологій (рис. 13).

Команда юних хіміків виборола перше командне місце.

На 30–50 % зростає активність участі школярів у природничо-математичних конкурсах "Кенгуру", "Левеня", "Колосок", "Бобер". Усього в них взяли участь понад 44,3 тис. учнів (рис. 14).

На III етапі Всеукраїнського конкурсу-захисту науково-дослідницьких робіт учнів-членів Полтавського територіального відділення Малої академії наук України 25 учасників із Полтави, Кременчука, Комсомольська, Лубен, Пирятинського, Полтавського, Великобагачанського, Карлівського, Кременчуцького районів стали призерами проти 20 у 2011–2012 н.р., виборовши 14 місце в командному рейтингу (рис. 15).

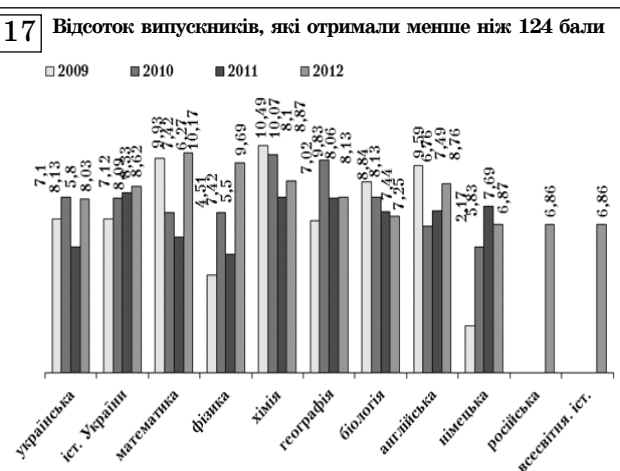
Проте жодного диплома юні полтавці не отримали на олімпіаді з математики, фізики, астрономії, педагогіки та психології.

Результати проведення ЗНО–2012

Частка учасників, які отримали бали високого рівня (понад 180) практично з усіх предметів, зростає порівняно з минулим роком, збільшилася до 25 кількість випускників, котрі отримали 200 балів (рис. 16).

Результати зовнішнього незалежного оцінювання засвідчили проблеми якості знань випускників: збільшилася частка учасників, які набрали менше ніж 124 бали, особливо з української мови та літератури (8,0 проти 5,8), фізики (9,7 проти 5,5), математики (10,2 проти 6,3) (рис. 17).

Профільна освіта

Виховна робота

Профільна освіта поки що не стала основним напрямом поліпшення якості освіти.

На Полтавщині діє обласна Програма впровадження профільного навчання учнів ЗНЗ.

Природничо-математичний напрям включає найбільшу кількість профілів. На жаль, констатуємо:

- ♦ зменшення на 21,3 % кількості ЗНЗ, де функціонували класи природничо-математичного напрямку (із 155 до 122), тоді як держава потребує професії інженера, розроблено план для інженерних класів, у яких збільшена кількість годин на вивчення предметів природничо-математичного циклу;

- ♦ зменшення на 35,3 % кількості учнів, охоплених профільним вивченням дисциплін природничо-математичного циклу (із 5 367 до 3 471);

- ♦ закрито окремі профілі природничо-математичного напрямку (рис. 18).

Це – одна із причин недостатньої результативності учнів області на Всеукраїнських олімпіадах із природничо-математичних наук.

Брак необхідного навчально-методичного забезпечення для профільного вивчення інформатики, хімії й біології; надзвичайно збідніла матеріальна база кабінетів природничо-математичного напрямку (123 сучасні навчальні кабінети природничо-математичного циклу, що функціонують в освітніх закладах, 30 комплектів обладнання навчальних кабінетів із природничо-математичних дисциплін, придбаних за кошти обласного бюджету до початку навчального року, не вирішують проблему); неготовність більшості вчителів до реалізації завдань профільного навчання не кращим чином впливають на організацію профільного навчання (рис. 19).

Головне завдання організаторів виховного процесу полягає у створенні духовного простору учня і педагога, простору культури, який впливає на розвиток особистості.

Упровадження предметів духовно-морального спрямування в ЗНЗ області

Найбільше охоплено вивченням курсів духовно-морального спрямування учнів у Котелевському (24,19 %), Семенівському (21,35 %), Кобеляцькому (12,70 %) районах.

Активно працюють у цьому напрямі ЗНЗ № 18, 24 м. Полтави, гімназії № 6, 32 м. Полтави, ЗНЗ № 14, 19, 25 м. Кременчука, Глибокобалківська ЗОШ Решетилівського району (рис. 20).

Узагалі немає уроків християнської етики у м. Миргороді, Шишацькому, Гребінківському, Полтавському, Козельщинському, Гадяцькому районах.

Розширення мережі шкільних музеїв

Роль музеїв у формуванні громадянського світогляду учнівської молоді незаперечна.

Їх кількість зростає (2009 р. – 160 музеїв, 2011 р. – 180, 2012 р. – 183), проте лише в кожній четвертій школі є музей, а звання "Зразковий музей" мають 16 ЗНЗ.

Розширення мережі шкільних євроклубів

Кроком на шляху до євроінтеграції є діяльність шкільних євроклубів та Центрив дитячої дипломатії. Мережа цих об'єднань розширилася до 118 проти 78 у 2009 р. Оскільки в Україні близько 1000 шкільних євроклубів, то кожен 10-й – із Полтавщини (рис. 21).

Найактивніше в цьому напрямі працюють у Кременчуці та Комсомольську.

Варто згадати Громадську організацію "Центр дитячої дипломатії "Юність" Розсошенської гімназії Полтавського району, на базі якої проводяться Всеукраїнські та Міжнародні форуми дитячої дипломатії

18

Аналіз стану профільного вивчення предметів природничо-математичного циклу у Полтавській області

	2007 р.	2012 р.
зменшення кількості ЗНЗ, у яких функціонував природничо-математичний напрям	155	122 (- 21,3 %)
зменшення кількості учнів, охоплених профільним навчанням	5367	3471 (- 35,3 %)
закриття окремих профілів		агрохімічний, фізико-хімічний, хіміко-технологічний тощо

19

Стан готовності учителів до реалізації завдань профільного навчання у 2011-2012 н.р.
(за результатами анкетування на курсах підвищення кваліфікації при ПОІШО)

- Вважають себе готовими
- Визначили свій ступінь як частковий
- Вказали на свою неготовність

за участю Надзвичайного та Повноважного Посла Королівства Норвегія в Україні.

Розвиток учнівського самоврядування

Формуванню активної життєвої позиції учнівської молоді сприяв обласний форум учнівського самоврядування "Перспективи та діяльність учнівського самоврядування в області"(19 жовтня 2011 р.).

Упроваджуються методичні рекомендації щодо організації учнівського самоврядування, розроблені Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського; функціонує школа районних (міських) координаторів учнівського самоврядування "Виховуємо лідерів"; школярі залучаються до суспільного життя: участі у добродійних акціях, благоустрої міст і сіл, охороні навколишнього середовища.

Упровадження нової навчальної програми з предмета "Фізична культура"

Усі ЗНЗ області у 2011–2012 н.р. працювали за новою програмою "Фізична культура" для учнів 10–11 класів. Варіативність нової програми дала змогу враховувати побажання учнів при виборі видів спорту, які вивчаються на уроках.

Із 2012–2013 н.р. за новою програмою працюватимуть учні 1-х класів відповідно до Державного стандарту початкової загальної освіти.

Важливо, що оцінка за виконання навчального нормативу не є домінуючою під час здійснення тематичного, семестрового та річного оцінювання.

До початку 2012–2013 н.р. зобов'язую керівників органів освіти здійснити перевірку місць занять, спортивного інвентарю й обладнання на їх безпечність.

Правова освіта учнів

Актуальність питання очевидна, адже злочинність підлітків області не зменшується, а правовий профіль упроваджено лише у 22 ЗНЗ області (рис. 22).

Високим професіоналізмом, творчістю у впровадженні інноваційних технологій навчання права вирізняються вчителі: Н. В. Щурик (Кременчуцький лицей № 11), Е. Г. Фісун (Полтавський багато-профільний лицей № 1), І. І. Лопата (Семенівський НВК № 1).

Районним (міським) відділам (управлінням) освіти слід спрямувати роботу на реалізацію Програми правової освіти населення області на 2011–2015 рр., розширення мережі шкіл і класів із поглибленим вивченням права.

До проведення уроків із правознавства, правовиховної роботи варто більш активно залучати представників обласних (районних) управлінь юстиції.

Соціально-психологічне забезпечення освіти

Темпи розвитку психологічної служби не задовольняють потреб шкіл. При потребі 1200 ставок фактично є 566 ставок практичних психологів і соціальних педагогів. Забезпеченість становить 47 % до потреби (рис. 23).

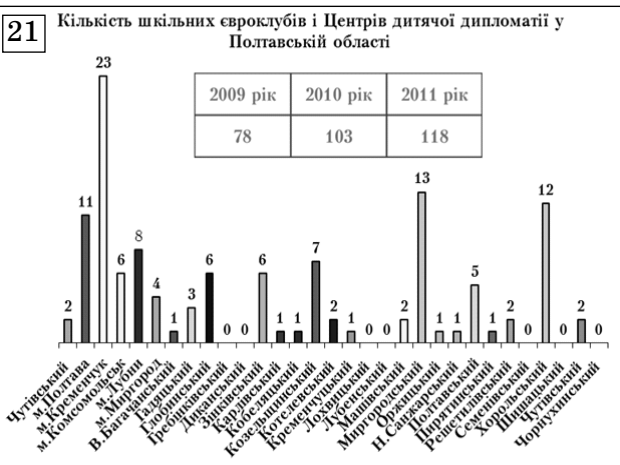
Особливе занепокоєння викликає кадрове забезпечення практичними психологами дошкільних навчальних закладів, яке становить 27 % до потреби. Узагалі немає ставок практичних психологів у ЗНЗ Глобинського, Гребінківського, Диканського, Лубенського, Миргородського, Оржицького районів.

Складна ситуація із кадрами соціальних педагогів в інтернатних закладах (55 %), у професійно-технічних закладах (тільки 6 %).

Позашкільна освіта

Стрімкий розвиток науки і техніки, соціальні та економічні зміни в суспільстві сприяють оновленню змісту освіти та впровадженню у діяльність позашкільних навчальних закладів новітніх технологій.

Обласний центр туризму і краєзнавства учнівської молоді. Методистами краєзнавчого відділу цього центру розробле-

но проект "Літня польова школа юних етнографів", що впроваджується на базі музею-садиби роду Блощинських у с. Улинівка Козельщинського району.

В обласному еколого-натуралістичному центрі учнівської молоді створено умови для залучення учнів до експериментальної та науково-дослідницької роботи в галузі екології, біології та сільськогосподарства. При центрі працює секція хімії очно-заочної біологічної школи. Щомісячно випускається інформаційно-методичний вісник.

Із метою забезпечення доступності позашкільної освіти для дітей, які проживають у сільській місцевості, налагоджено роботу філій еколого-натуралістичного центру в Шишацькому та Полтавському районах.

Обласний центр науково-технічної творчості учнівської молоді. Однією з інноваційних форм роботи є діяльність наукових товариств. Їх у центрі діє уже два – "Юний математик" та наукове астрономо-космічне товариство "Персей". Останнє об'єднує більше ніж 100 дітей. Результативність участі вихованців позашкільних закладів освіти області в конкурсній захисті науково-дослідницьких робіт у 2012 р. представлено на рис. 24.

Обласний центр естетичного виховання учнівської молоді. Театр мод "Силует" поєднує хореографію з моделюванням одягу.

Упроваджується оригінальний проект "Мистецький колорит". У перспективі передбачається поєднання двох і більше жанрів мистецтва, розвиток поліжанрових номерів.

Професійно-технічна освіта

Для стимулювання підвищення якості професійно-технічної освіти у 2012 р. проводиться *апробація системи рейтингового оцінювання діяльності професійно-технічних навчальних закладів*.

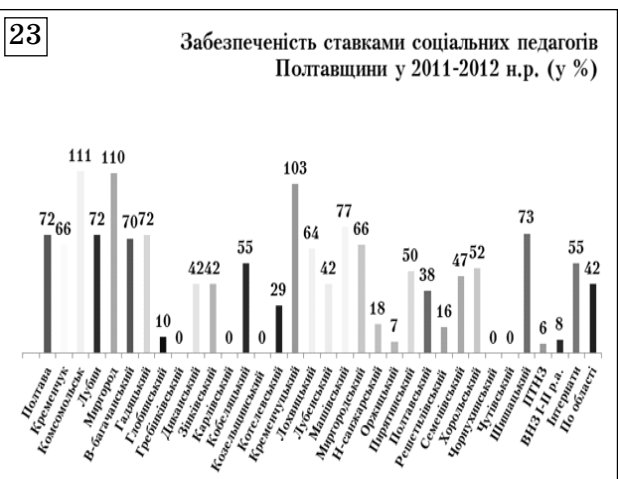
Налагодження конструктивного, взаємовигідного партнерства між навчальними закладами, роботодавцями й органами влади дає змогу не тільки залучати додаткові ресурси для розвитку системи професійної освіти, а й робити її більш відкритою, ефективною, вчасно реагувати на виклики сьогодення. Прикладом є співпраця ПТНЗ будівельного спрямування з потужними компаніями-виробниками "Хенкель Баутехнік Україна". Навчальні заклади машинобудівної галузі результативно співпрацюють із Кременчуцьким колісним заводом.

Для залучення нових партнерів, розширення спектра професій, реалізації Державної програми розвитку професійно-технічної освіти щодо оптимізації професійно-технічних навчальних закладів ПТУ № 17 м. Полтави реорганізовано в експериментальний навчальний заклад "Полтавський центр професійно-технічної освіти". Це дасть змогу залучати інвесторів до співпраці, сприяти підготовці спеціалістів підвищеного рівня кваліфікації, які могли б легко адаптуватися на сучасному ринку праці та мобільно реалізовувати свої можливості.

Також змінено статус та назву ПТУ № 10 м. Полтави на "Електрорадіотехнічний ліцей м. Полтави", який буде реалізовувати оновлену систему науково-методичного забезпечення професійно-технічної освіти та впроваджувати освітні інновації в галузі промисловості.

Уперше в Україні на навчально-виробничій базі Вищого професійного училища № 7 м. Кременчука в лютому 2012 р. проведено незалежну кваліфікаційну атестацію учнів за професією "Зварник" (рис. 25).

Одним із критеріїв оновлення професійно-технічної освіти є розроблення її державного стандарту нового покоління, який би усунув диспропорцію і дублювання у підготовці кваліфікованих робітників. Саме таким є стандарт із професії "Механік-верстатник із механічної обробки металів", що об'єднує низку простих

професій, розроблення якої розпочало ВПУ № 7 м. Кременчука.

Розробленням державних стандартів займалися 5 професійно-технічних навчальних закладів області, апробовано понад 30 державних стандартів професійно-технічної освіти.

У 2011–2012 н.р. розпочато роботу експериментальних майданчиків на базі ВПУ № 7 м. Кременчука, ВПУ ім. Чепіги, Полтавського політехнічного ліцею щодо створення електронних бібліотек.

У поліпшенні якості підготовки робітничих кадрів у професійно-технічних навчальних закладах області важлива роль належить методичній роботі.

Позитивні зміни намітилися в організації курсової перепідготовки та стажування педагогічних працівників професійно-технічних навчальних закладів області.

Навчальні заклади під'єдналися до всесвітньої мережі Інтернет, створили поштові скриньки.

Проводиться системна робота із залучення педагогічних працівників до створення електронних засобів навчального призначення.

На обласний огляд електронних засобів навчання професійної спрямованості "Мультимедійний простір профільної освіти" було представлено 33 авторські роботи. За підсумками огляду визначено кращі педагогічні програмні засоби, авторами яких є викладачі: ВПУ № 7 м. Кременчука О. Л. Єфремова, Полтавського професійного ліцею Н. М. Медяник, ПТУ № 26 м. Кременчука Л. В. Прокопенко, майстри виробничого навчання Полтавського професійного ліцею транспорту Є. О. Данілець, А. Г. Данілейко.

Значний крок у системі професійно-технічної освіти зроблено в напрямі інклюзивної освіти. На базі професійно-технічного училища № 23 м. Полтави отримують будівельну професію діти з вадами слуху. Знаковим є те, що саме учень із такими вадами Лопушанський Андрій на обласному етапі конкурсу фахової майстерності "монтажник гіпсокартонних конструкцій" посів перше місце, а на Всеукраїнському конкурсі отримав диплом III ступеня.

Методичні служби

Шляхи оновлення діяльності районних (міських) методичних служб.

Реформування загальної середньої освіти вимагає від кожного педагога досконалого володіння складовими психолого-педагогічного супроводу. Районні (міські) методичні кабінети мають допомогти вчителям їх опанувати.

У зв'язку із цим у м. Кременчуці, Гадяцькому районі методичні кабінети реорганізовано в навчально-методичні центри. Організаційна діяльність методичних служб Комсомольська, Миргорода, Хорольського, Новосанжарського, Машівського, Пирятинського та інших районів свідчить про широке використання їх працівниками інноваційних підходів у своїй роботі.

Освіта починає займати провідне місце у стратегії державної політики країни. Якісні показники розвитку освіти визначають ефективність суспільного поступу України.

24 Результативність участі вихованців позашкільних закладів освіти області у конкурсі-захисті науково-дослідницьких робіт у 2012 р.

Заклад освіти	II етап	III етап
Мала академія наук	14	2
Центр науково-технічної творчості	1	
Еколого-натуралістичний центр	12	
Центр туризму та краєзнавства	3	
Центр естетичного виховання	3	

25 Державний стандарт з професії нового покоління «Зварник»

Цитувати: Мирошніченко В. І. Якісна освіта і управління / В. І. Мирошніченко // Постметодика. – 2012. – № 3 (106). – С. 11–22.

© В. І. Мирошніченко, 2012. Стаття надійшла в редакцію 13.12.2012 ■

МОРАЛЬНО-ЕТИЧНИЙ ХАРАКТЕР МЕТОДІВ ЗАОХОЧЕНЬ І ПОКАРАНЬ У ТВОРЧОСТІ М. ПИРОГОВА

В. А. Іноземцев

Обґрунтовуються педагогічні, психологічні та правові аспекти використання методів заохочень і покарань дітей. Доводиться необхідність допомоги тому, хто скоїв правопорушення. Основними засобами застосування методів заохочень і покарань, забезпечення їх ефективності та морально-етичного значення М. Пирогов вважає увагу до кожної дитини, індивідуальний підхід і суб'єкт-суб'єктні відносини в навчальному закладі.

Ключові слова: М. Пирогов, методи стимулювання, заохочення, покарання, діти, вчитель, навчально-виховний заклад.

Иноземцев В. А. Морально-этический характер методов поощрений и наказаний в творчестве Н. Пирогова

Обосновываются педагогические, психологические и правовые аспекты использования методов поощрений и наказаний детей. Доказывается необходимость помощи тому, кто совершил правонарушение. Основными условиями применения методов поощрений и наказаний, обеспечения их эффективности и морально-нравственного значения Н. Пирогов считает внимание к каждому ребенку, индивидуальный подход и субъект-субъектные отношения в учебном заведении.

Ключевые слова: Н. Пирогов, методы стимулирования, поощрения, наказания, дети, учитель, учебно-воспитательное учреждение.

Inozemtsev V.A. The Moral and Ethical Methods of Encouragement and Punishments in the Works of M. Pirogov

Pedagogical, psychological and legal aspects of the use of methods of encouragement and punishment of children are grounded. The necessity to help to someone who has committed violations of the right is proved. Attention to each child, individual approach and subject-subject relations at school M. Pirogov considers as key conditions for the methods of encouragement and punishments effective implementation, ensuring of their efficiency and moral values.

Keywords: M. Pirogov, incentive methods, encouragement, punishment, children, teacher, training and educational institutions.

Із метою поліпшення функціонування та інноваційного розвитку освіти в Україні, підвищення її якості, інтеграції у світовий освітній простір звертаємося до дослідження педагогічних постатей минулого і їхньої спадщини. Серед них на особливу увагу заслуговує М. Пирогов.

Учені Л. Бондар [1], А. Бойко [5], Л. Гордін [2], О. Горчакова [3] та ін., усебічно характеризуючи творчість М. Пирогова, недостатню увагу приділяють морально-етичному підходу педагога до виховання, особливо це стосується проблеми методів заохочення і покарання дітей. Тому у своїй статті ставимо завдання розкрити морально-етичний характер цієї додаткової групи методів виховання.

М. Пирогов сформулював мету виховання, різко критикував сучасну йому школу та запропонував проект нової шкільної системи, головним у якій вважав принцип моральності. М. Пирогов

відзначав, що школа, як і вся реформа початкової і середньої школи (1864 р.), а також університетів (1863 р.) не має вихідних принципів організації шкільної справи. Відповідно до його ідеї загальнолюдського виховання, формування справжніх людей М. Пирогов особливу увагу звертав на принципи і методи виховання. Серед засобів виховання найменш розробленими були методи заохочення і покарання. Тому майже в третині своїх праць педагог або побіжно, або частіше ґрунтовно торкався цієї групи методів.

У 46-річному віці М. Пирогов долучився до педагогічної діяльності. В епіграфі до своєї програмної статті "Питання життя" педагог обґрунтував основне власне завдання і завдання педагогічної науки. "До чого ви готуєте вашого сина? – хтось запитав мене. – Бути людиною, – відповів я". Далі в статті М. Пирогов пояснює, що зоологічна людина ще існує, але мораль-

на якому погано належить сучасному. Отже, метою своєї педагогічної діяльності педагог вбачає виховання людини, "бо людей власне немає на світі. Це не потрібно нашому суспільству. Йому необхідні солдати, механіки, моряки, лікарі, юристи, а не люди" [6, с.29]. Задля виховання людини дослідник розробляв проблему заохочень і покарань.

Як відомо, М. Пирогов одержав університетську освіту, ґрунтовно вивчав досягнення медицини, педагогічні здобутки європейських країн. Проте проведені нами теоретичні пошуки дають підстави стверджувати, що М. Пирогов ніколи не перебував у полоні західноєвропейської думки, не займався "мавпуванням західних мод". Він став хорошим, критичним учнем зарубіжних учених, створив власну педагогічну систему, яка з багатьох питань освіти і виховання сягнула далеко вперед, а сам М. Пирогов перетворився з учня на вчителя своїх західних наставників.

М. Пирогов – філософ у педагогіці, тому вивчення його творчості потребує високої культури та глибоких знань. В ідеях про покарання та проступки учнів педагог виявив себе не лише як талановита й глибоко мисляча людина, а і як високоморальна особистість, благородна у високих прагненнях. М. Пирогов сумує з того приводу, що "найсуттєвіші основи нашого виховання в повному розладі з тим спрямуванням, яке вказує суспільство" [6, с.32]. Тому всі поставлені ним у контексті педагогіки "питання життя" мають глибоке теоретико-методологічне підґрунтя, спрямовані на розв'язання комплексу актуальних для його часу та сьогодення дидактичних, виховних школознавчих проблем. Серед них чи не найскладніша та найсуперечливіша стосується методів заохочення і покарання дітей.

М. Пирогова вражала слабкість педагогічної теорії щодо розуміння сутності, мети, змісту, різновидів і техніки використання цієї групи методів у практичній діяльності вчителя. Дослідника хвилювали жорстокість і аморальність наставляння, невміння аналізувати психолого-педагогічні ситуації, розглядати їх у тісному взаємозв'язку з індивідуальними й віковими особливостями дітей. Тому М. Пирогов не лише прагнув сам з'ясувати практичну логіку заохочень і покарань, методику й техніку використання їх у навчальному закладі та родині, а й закликав педагогів до цього аналізу. Він довів, що ефективність педагогічного процесу залежить від особливостей самої науки; особистості й рівня розвитку учня; особистості та рівня освіченості вчителя; засобів викладання предмета.

Виходячи з того, що цінність історико-педагогічного дослідження насамперед полягає в тому, який воно становить інтерес для сучасної практики, як слугує розв'язанню актуальних і складних проблем сьогодення, розгляньмо у творчості М. Пирогова лише один аспект – становлення морально-етичних ідей заохочень і покарань дітей у контексті потреб теперішнього часу.

М. Пирогов розумів, що покарання у педагогіці не може бути засобом залякування, що у вихованні неприпустимо обирати одного вихованця, щоб на його прикладі навчати інших. Він переконливо доводив: якщо головна мета педагогічних покарань – корекція поведінки дитини, то завдання юридичних покарань – відплата. Завдання педагогічної і юридичної наук, наголошував М. Пирогов, не можна переставляти місцями.

Необхідно підкреслити, що в умовах демократизації школи значення заохочень і покарань не зменшується, змінюються лише прийоми взаємодії вчителя й учня, що набувають морально-етичної форми, залежать передусім від педагогічної компетентності вчителя, а також специфіки тих відносин, які конструює вчитель із учнями.

Суб'єкт-суб'єктні відносини співробітництва та співтворчості сприяють тому, що вчитель протягом певного часу може не використовувати у своїй діяльності методів і прийомів покарання, оскільки вказані відносини будуються на взаємоповазі, взаєморозумінні, взаємодовірі.

На основі суб'єкт-суб'єктних відносин учні сприймають заохочення і покарання як справедливі. Переживання, пов'язані з покаранням, охоплюють у таких умовах і вчителів, а не лише дітей. Тому вчитель і однокласники не повинні відвертатися від того, кого покарали, а разом із ним усвідомити помилку й допомогти її виправити. Тільки в такій атмосфері ефект від покарання буде значним для всіх учнів і вчителів. Такий висновок зроблено на основі аналізу праць М. Пирогова.

Проте навіть у сучасних умовах близько 60 % педагогів і далі будують навчально-виховну взаємодію з учнями на основі підпорядкування, тому потреба в дослідженні проблеми методів заохочення і покарання не зменшується. Л. Гордін розглядає заохочення і покарання як "об'єктивно необхідні у виховному процесі засоби педагогічної корекції" [2, с. 96–97]. Дослідник доводить, що вони є незначними "деталлями" виховного "механізму", але у певних ситуаціях мають вирішальне значення. Учений звертає увагу на те, що педагогічно неграмотним застосуванням означених методів можна завдати великої

шкоди вихованню, адже "справді етичний зміст заохочень і покарань дітей може бути розкритий лише шляхом аналізу різноманітних відносин дитини, що характеризують ту чи іншу конкретну ситуацію" [2, с. 97]. М. Пирогов вважав окреслену проблему надзвичайно актуальною, оскільки, за даними його спостережень, "талановиті, проникливі і добросовісні вихователі так само рідкісні, як і проникливі лікарі, талановиті художники, обдаровані законодавці. Кількість їх не відповідає масі людей, що потребують виховання" [6, с. 162].

У статті "Питання життя" М. Пирогов дає відповідь на поставлене нами питання щодо моральності ідей заохочення і покарання та їх індивідуалізації. "Успіх виховання можливий за дотримання двох умов: по-перше, якщо виховання пристосоване до різних здібностей і темпераменту кожного, то розвиваючи, то стримуючи їх; по-друге, якщо моральні основи і спрямування суспільства, у якому ми живемо, повністю відповідають спрямуванню виховання" [6, с.162]. Перша умова необхідна тому, пояснює дослідник далі, що "різні здібності дітей будуть підказувати до речі і не до речі, що педагогові робити", а без дотримання другої "вихователі можуть збитися з шляху, відхилитися від нього" [6, с. 162]. Отже, М. Пирогов уперше відкрито пише, що потрібно і розвивати, і стримувати процес виховання, тобто стимулювати його, але при цьому дотримуватися індивідуального підходу до дитини, заохочувати чи певним чином карати.

На життєвий шлях і творчість М. Пирогова визначальний вплив, за даними аналізу літературних та архівних джерел, мали Вітчизняна війна 1812 року, повстання декабристів, Кримська війна 1853 – 1856 рр., виявивши його патріотичні та духовно-моральні якості.

Становлення морально-етичних ідей щодо заохочення і покарання у творчості М. Пирогова детермінувалося його особистою високою моральністю. "Я люблю Росію, люблю честь Батьківщини, а не чини – це вроджене, його із серця не вирвеш і не переробиш..." [4, с. 154].

Про щирість М. Пирогова свідчить той вплив, який він мав на учнів. У зв'язку зі святкуванням 100-річчя від дня народження М. Пирогова колишні вихованці писали: "М. Пирогов викликав не лише почуття поваги, але і поклоніння. Ясні, світлі, живі і вдячні спогади про М. Пирогова збережуться в нас і не зітруться до останніх наших днів" [8, с. 37]. Задля формування в людях почуття відповідальності перед країною, обов'язку, правдивості, безкорисливості М. Пирогов не

шкодував здоров'я. У шкільних спогадах про Київську 1-шу Гімназію її колишні вихованці Н. Бунге і Н. Забугіна пишуть [8, с. 37], що "з появою М. Пирогова в Києві змінився весь вигляд гімназії. Важко повірити, що одна людина за такий короткий час досягла таких колосальних змін. Фізичні покарання майже знищено, як і грубе поводження з вихованцями. Учителі ніби згадали, що вони не ротні командири, а педагоги, і що учнів довірено їм не для муштри, а для навчання і виховання" [8, с. 37]. Колишні вихованці зробили особливо важливий для розуміння високої моральності змісту заохочень і покарань висновок. Добрий результат адміністративно-педагогічної діяльності М. Пирогова базувався, поряд з іншими характеристиками, на глибокій повазі педагога до особистості людини, простоті, м'якості й уважності.

Колишні гімназисти переконані, що порядок у гімназії настав унаслідок виданих М. Пироговим правил про проступки і покарання учнів, із якими були ознайомлені вихованці і в яких ішлося про те, що проступки не можуть лишатися без покарання, але не довільного, а чітко визначеного. Отже, замість свавілля вихователів М. Пирогов вводить диференційовані покарання, що сприяло індивідуалізації їх застосування. Покарання накладалися лише згідно із постановою педагогічної ради гімназії. Вчинок всебічно аналізували, визначали його характер та індивідуальні особливості того, хто його скоїв. У результаті у вихованців з'явилася віра в справедливість покарань. Але фізичні покарання, як ми знаємо, на той час ще збереглися. Повне скасування різки, про що мріяв видатний педагог, не мало схвалення ні у педагогічних сферах, ні серед батьків. Використання М. Пироговим цього стягнення було дуже обмеженим і тільки відносно вихованців перших трьох класів, рішенням 3/4 голосів членів педагогічної ради. "При таких обмеженнях, – пишуть колишні вихованці, – за час із 1859 по 1861 рр. фізичних покарань зазнав лише один вихованець II класу" [8, с. 39]. Таким чином, безперечно, прогресивним був факт диференціації покарань у поєднанні з індивідуальним підходом до учня.

М. Пирогов вимагав, щоб усі питання, що стосуються поведінки учнів, їх покарань, звільнень і переміщень із однієї гімназії в іншу розглядалися на засіданнях педагогічних рад. У циркулярі 2 за 1859 р. він пояснював, що це слугуватиме підвищенню педагогічного авторитету і власної гідності, зміцненню зв'язку між учнями та педагогами і викоріненню свавілля.

Водночас із великою довірою до педагогічних рад у 10-му циркулярі за 1859 р. педагог пропонував: "Не застосовувати найбільш тяжкі покарання за найбільші проступки, а подавати ці покарання на затвердження попечителю" [4, с. 154]. Отже, М. Пирогов думав про кожного із дітей і юнаків, а їхнє благо, розумове і моральне, ставив вище за все. Тому він часто забороняв рішення педагогічних рад, якщо вбачав у них непедагогічні дії.

У своїй промові "Микола Іванович Пирогов у ролі попечителя Київського навчального округу" І. Щербаков наводить такий приклад: М. Пирогов оголосив догану педагогічній раді Немирівської гімназії за те, що рада покарала учнів, котрі приховали ім'я того викладача, який повідомив їм, хто з педагогів відгукувався про цих учнів на раді негативно. У циркулярі 12-му за 1860 р. М. Пирогов, поперше, висловив незадоволення, що у складі педагогічної ради є педагоги, які дозволяють собі передавати учням зміст нарад і таким чином налаштовують дітей проти своїх наставників. По-друге, на учнів, які не відкрили винуватого, дотримавшись чесного слова, не варто було накладати стягнення за вчинок, "головним винуватцем якого був той, хто так легковажно повівся з нарадою, як із вуличними новинами" [7, с. 37]. Цей приклад свідчить про прагнення М. Пирогова уникати будь-якої сваволі у покараннях, оцінювати вчинок із морально-етичної позиції, співвідносити вчинок і міру покарань, вивчати й аналізувати обставини, що пом'якшують чи обтяжують провину. А для цього, неодноразово наголошував видатний учений, вихователям неминуче доведеться перевиховати себе, щоб "бути людиною", "бути, а не здаватися".

Щодо індивідуалізації покарань і заохочень дітей і підлітків М. Пирогов особливе значення надавав формуванню й вивченню морально-духовного світу дітей, звертаючи увагу на неповторність дитячої психіки, а у зв'язку із цим – необхідність вивчати її індивідуальні прояви, щоб передбачити та попередити негативні вчинки. М. Пирогов був переконаний, що вихователю справедливіше визнати своє невміння виправити дитину, ніж припуститися негативного впливу на неї.

Щоб зрозуміти позицію М. Пирогова щодо виховання і зокрема заохочень і покарань дітей, слід пам'ятати його слова: "Тільки те виховання обіцяє найбільше шансів на успіх, у якому вихователі зумі-

ють пристосуватися до індивідуальності своїх вихованців і її пристосувати до життя" [2, с. 96].

ЛІТЕРАТУРА

1. Бондар Л. С. Пирогов Микола Іванович / Л. С. Бондар // *Українська педагогіка в персоналіях: [навчальний посібник для студентів вузів]: у 2-х кн / [Сухомлинська О. В., Дічек Н. П., Самоплавська Т. О.; ред. О. В. Сухомлинська]. Кн.1: X–XIX століття.* – К.: *Либідь*, 2005. – 624 с. – С. 308–317
2. Гордин Л. Ю. Поощрение и наказание в воспитании детей / Л. Ю. Гордин. – М.: *Педагогика*. 1971. – 200 с. – С. 96–97
3. Горчакова О. А. Гуманистическая направленность педагогических взглядов Н. И. Пирогова: дис... канд. пед. наук: 13.00.01 / Горчакова Ольга Анатольевна. – О., 2000. – 257 с. – С. 211–225
4. Стороженко В. С. Речь И. М. Щербакова о Н. И. Пирогове в роли попечителя Киевского ученого округа / Празднование столетия со дня рождения Н. И. Пирогова / В. С. Стороженко // *Столетие Киевской 1-й гимназии: в 3-х т. Т.1.* – К., 1911. – 548 с.
5. Стороженко В. С. Отрывок из школьных воспоминаний о Киевской 1-й гимназии бывших воспитанников Н. А. Бунге и Н. П. Забузина / В. С. Стороженко // *Столетие Киевской 1-й гимназии: в 3-х т. Т.3. Ч.2.* – К., 1911 – 606 с.
6. Персоналії в історії національної педагогіки. 22 видатних українських педагоги: [підручник для студ. вищих навч. закл.] / Бойко А. М., В. Д. Бардінова та ін.; під заг. ред. А. М. Бойко. – К.: ВД "Професіонал", 2004. – 576 с. – С. 100–127
7. Пирогов Н. И. Вопросы жизни / Н. И. Пирогов // *Избранные педагогические сочинения.* – М.: *Педагогика*, 1985. – 496 с.
8. Малис Ю. Г. Севастопольские письма Н. И. Пирогова 1854–1855 гг. / Ю. Г. Малис. – С.–Петербург: *Типография М. Меркушева*, 1907. – 228 с.

Цитувати: Іноземцев В. А. Морально-етичний характер методів заохочень і покарань у творчості М. Пирогова / В. А. Іноземцев // *Постметодика.* – 2012. – № 3. – С. 23–26.

© В. А. Іноземцев, 2012. Стаття надійшла в редакцію 03.09.2012 ■

Від редакції: у "ПМ", № 1 (104), 2012 р. на допомогу педагогам розпочато публікацію програм і навчально-тематичних планів курсів підвищення кваліфікації у Полтавському ОШПО. Першим представлено соціально-гуманітарний модуль "Філософія освіти та інформаційні технології". У цьому номері презентуємо першу частину навчальної програми курсів підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ "Функціональна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів". Фахова складова означеної програми "Актуальні проблеми теорії і практики управління сучасною школою" представлена системою тем: "Менеджмент організацій", "Стратегічний менеджмент", "Менеджмент інновацій", "Менеджмент персоналу", "Організаційна культура школи", "Менеджмент якості освіти", "Маркетинг в освіті", "Фінансовий менеджмент", "Психологія управління", "Правове забезпечення управлінської діяльності". Опанування змісту модуля сприятиме ознайомленню керівників ЗНЗ і педагогічних працівників з основами освітнього менеджменту.

УДК 373.5.014.54:005.911

ОСВІТНІЙ МЕНЕДЖМЕНТ: РОЗВИТОК КОМПЕТЕНТНОСТІ КЕРІВНИКА ШКОЛИ В УМОВАХ ЗМІН

Представлено навчальну програму "Функціональна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів", навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації керівників ЗНЗ та науково-методичне забезпечення фахової складової названої програми "Актуальні проблеми теорії і практики управління сучасною школою". Метою програми є розвиток професійних компетентностей керівників в управлінні загальноосвітнім навчальним закладом, базованих на сучасних досягненнях науки і практики управління школою.

Образовательный менеджмент: развитие компетентности руководителя школы в условиях изменений

Представлена учебная программа "Функциональная подготовка руководителей общеобразовательных учебных заведений", учебно-тематический план курсов повышения квалификации руководителей общеобразовательных учебных заведений и научно-методическое обеспечение профессиональной составляющей названной программы "Актуальные проблемы теории и практики управления современной школой". Целью программы является развитие профессиональных компетентностей руководителей в управлении общеобразовательным учебным заведением, базированных на современных достижениях науки и практики управления школой.

Education Management: Development of School Leader Competence under Conditions of Changes

Paper presents curriculum "Functional training of secondary schools' leaders" teaching and thematic syllabus of training courses for secondary schools' leaders and scientific and methodological support to the professional component of this program "Actual problems of theory and practice of the modern school". Aim of this program is to develop leaders' professional competencies for the secondary school management, based on modern achievements of science and practice of school management.

Пояснювальна записка: поради з підготовки до курсів ПК у ПОШПО

Стратегічні орієнтири освітньої реформи окреслені в Національній доктрині розвитку освіти України, концепціях розвитку загальної середньої та вищої освіти, Законі України "Про інноваційну діяльність". Відтак необхідний подальший розвиток теорії та практики управління соціально-педагогічними системами в контексті завдань, що висувують перед освітою Закони України "Про освіту", "Про загальну середню освіту", "Про вищу освіту".

Сучасна освіта потребує керівників, здатних ефективно працювати в умовах змін, із високим рівнем професійної компетентності, управлінської культури, готовністю до управлінської діяльності.

Тому виникає потреба розвитку професійної компетентності керівників загальноосвітніх навчальних закладів у процесі підвищення кваліфікації з урахуванням наукових досягнень педагогіки, психології, менеджменту, філософії, вітчизняного та зарубіжного досвіду на засадах андрагогіки, демок-

ратизації, гуманізації, індивідуального підходу, навчання впродовж життя.

Основною метою програми "Функціональна підготовка керівників загальноосвітніх навчальних закладів" є розвиток професійних компетентностей керівників в управлінні сучасним загальноосвітнім навчальним закладом.

Провідними завданнями пропонованої програми є:

- ♦ систематизувати і поновити знання та вміння керівників щодо здійснення управлінської діяльності в сучасних умовах;
- ♦ розкрити сучасні підходи до управління загальноосвітнім навчальним закладом;
- ♦ формувати інформаційну культуру керівників, розвивати вміння роботи в сучасному інформаційному просторі;
- ♦ створити умови для підвищення загальнокультурного рівня фахівців, розвитку їх інтелектуального та творчого потенціалу;
- ♦ стимулювати прагнення керівників до самовдосконалення, самореалізації у процесі управлінської діяльності.

У сучасних умовах інноваційного розвитку суспільства й освіти компетентність керівника ЗНЗ стає визначальною, вона характеризується як готовність до виконання управлінської діяльності, зміст якої визначається сукупністю управлінських функцій, операцій і дій.

Під управлінською компетентністю керівників ЗНЗ розуміється наявність у них відповідних знань, умінь, досвіду, особистісних якостей і мотивів, які забезпечують готовність до виконання професійних обов'язків на високому рівні (Т. М. Сорочан).

Компетентний фахівець є багатофункціональною особистістю, готовою до якісного здійснення професійних завдань, і характеризується одночасно:

- ♦ знанням основ педагогіки, психології й управління соціальними системами;
- ♦ умінням використовувати сучасні функції, форми й методи управління;
- ♦ досвідом роботи з громадськими та державними установами й організаціями;
- ♦ мотивованістю до високоякісної праці й задоволення власних професійних потреб та інтересів;
- ♦ особистісними якостями і здібностями, що сприяють творчій самореалізації.

Зміст підвищення кваліфікації керівників шкіл представлений системою тем відповідно до обґрунтованих управлінських компетентностей. Опрацювання теми "Менеджмент організацій" спрямоване на вдосконалення функціональної компетентності і сприяє формуванню знань керівників щодо сутності процесу управління, форм і методів освітнього менеджменту, ознак шкільного колективу як соціальної організації. "Стратегічний менеджмент" характеризує соціально-педагогічну компетентність; зміст цієї теми розкриває особливості розв'язання проблем строкового характеру, впливу соціальних умов на перспективу розвитку школи та вибір відповідної стратегії, визначення мети і місця школи. Опанування теми "Менеджмент інновацій" допомагає керівникам розвивати інноваційну компетентність. Зміст теми розкриває закономірності забезпечення управлінських умов для внесення системних змін у діяльність школи, спрямованих на її розвиток, а також технологій інноваційної освітньої діяльності. Опрацювання теми "Менеджмент персоналу" орієнтоване на формування фасилітативної компетентності і допомагає керівникам віднайти засоби мотивації учасників навчально-виховного процесу, об'єктивного оцінювання їхньої діяльності, організації навчання персоналу школи. Блок "Організаційна культура школи" спрямований на формування соціально-педагогічної компетентності та розкриває функції культури, характеризує вплив цього феномена на поведінку людей, їхнє ставлення до школи, обов'язків тощо. Тема "Менеджмент якості освіти" розвиває компетентність керівника щодо здійснення керівництва та моніторингу якості

освіти. Із набуттям соціально-економічної компетентності співвідносяться теми "Маркетинг в освіті" та "Фінансовий менеджмент", які допомагають керівникам опанувати управління школою в ринкових умовах і подають характеристику таких понять, як освітні потреби, ринок і реклама освітніх послуг, імідж навчального закладу та керівника школи, умови створення повноцінної фінансової системи навчального закладу. "Психологія управління" розвиває фасилітативну компетентність і розкриває особливості психолого-педагогічної діяльності керівника, набуття ним практичних навичок управління колективом та управлінського ділового спілкування. Блок "Правове забезпечення управлінської діяльності" спрямований на оволодіння функціональною компетентністю керівника і передбачає вивчення нормативних документів, обґрунтування рішень щодо забезпечення життєдіяльності та розвитку школи в умовах ринкових відносин.

Зміст тем розкривається шляхом застосування викладачами сучасних інтерактивних форм і методів навчання (ділові та рольові ігри, робота в мікрогрупах, дискусії, співдоповіді тощо). Викладання теоретичного матеріалу поєднується із практичним для забезпечення активної діяльності слухачів курсів і кращого засвоєння ними навчального матеріалу.

Важливою при організації курсів підвищення кваліфікації є діагностико-аналітична складова, що включає вхідне і вихідне діагностування, конференцію з обміну досвідом та захист індивідуального чи колективного проекту. При цьому важливе місце належить управлінській практиці на базі опорних шкіл, оскільки це дає змогу керівникам ознайомитися з кращим досвідом професійного управління школою.

У програмі вміщено перелік питань до семінару та заліку, завдання для виконання випускної творчої роботи.

Після закінчення курсів підвищення кваліфікації керівник має знати:

- нормативні документи:
 - ♦ Державну національну програму "Освіта" ("Україна ХХІ століття");
 - ♦ Національну доктрину розвитку освіти України;
 - ♦ Закон України "Про освіту";
 - ♦ Закон України "Про загальну середню освіту";
 - ♦ Закон України "Про інноваційну діяльність";
 - ♦ Закон України "Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності";
 - ♦ Закон України "Про загальноосвітній навчальний заклад";
 - ♦ Положення про піклувальну раду загальноосвітнього навчального закладу (наказ Міністерства освіти і науки України від 5 лютого 2001 р., № 45);
 - ♦ Положення Міністерства освіти і науки України "Про порядок здійснення інно-

ваційної діяльності в системі освіти України”;

♦ Положення Міністерства освіти і науки України “Про експериментальний навчальний заклад”;

♦ Обласну Програму “Система виховання учнівської молоді на період до 2012 р.”;

♦ Типовий Статут середнього загальноосвітнього навчально-виховного закладу (наказ Міністерства освіти України від 3 серпня 1991 р., № 292);

– особливості освітніх організацій, основні освітньо-організаційні моделі розвитку школи;

– сутність і специфіку стратегічного управління;

– класифікацію освітніх інновацій; сучасні тенденції та закономірності управління інноваційними процесами в загальноосвітньому навчальному закладі;

– основні наукові підходи до управління персоналом та його мотивації;

– структуру й основні складові організаційної культури школи, шляхи її розвитку;

– основні підходи до визначення управління якістю освіти, методи та прийоми контролю якості;

– зміст та особливості маркетингу у сфері освіти, специфіку діяльності громадсько активної школи;

– структуру фінансової системи загальноосвітнього навчального закладу; особливості фандрайзингової діяльності керівника;

– особливості та специфіку управлінського спілкування, шляхи попередження та вирішення шкільних конфліктів;

– основи законодавства про працю; основи безпеки життєдіяльності в загальноосвітньому навчальному закладі;

вміти:

– моделювати педагогічні й управлінські процеси, розробляти концепцію та комплексно-цільову програму розвитку школи;

– визначати цілі і місію навчального закладу;

– планувати і прогнозувати розвиток школи;

– впроваджувати освітні інновації у навчально-виховний процес школи, керувати цим процесом;

– планувати набір персоналу, здійснювати аналіз діяльності й оцінювання персоналу;

– визначати особливості конкретної організаційної культури школи та здійснювати управління нею;

– створювати програми моніторингу якості освіти на рівні школи;

– складати програми соціального партнерства школи з батьками та громадою;

– складати бізнес-план розвитку школи;

– керувати конфліктами, організовувати ефективно ділове спілкування в загальноосвітньому навчальному закладі;

– організовувати роботу з охорони праці в школі.

Таблиця

Навчально-тематичний план курсів підвищення кваліфікації у ПОІППО керівників загальноосвітніх навчальних закладів

Назва модуля, теми	Кількість годин і форми навчання				
	Разом	Л.	Пр.	Сем.	Залік
1	2	3	4	5	6
I. Філософія освіти та інформаційні технології.	14	8	2	2	2
II. Удосконалення педагогічної майстерності в умовах особистісно орієнтованої освіти.	12	8		2	2
III. Актуальні проблеми теорії і практики управління сучасною школою.	68	40	28		
1. Менеджмент організацій.	6	4	2		
Проектний менеджмент.	2	2			
Моделювання освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу.	2		2		
Взаємодія школи з інститутами громадянського суспільства.	2	2			
2. Стратегічний менеджмент.	4	2	2		
Місія та стратегія розвитку навчального закладу.	2		2		
Менеджмент розвитку освітньої організації.	2	2			
3. Менеджмент інновацій.	10	6	4		
Евалюація за міжнародними стандартами якості діяльності школи.	2	2			
Упровадження освітнього інноваційного проекту «Щоденник.ua».	2		2		
Запровадження інклюзивного навчання та інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів.	2	2			
Педагогічна кваліметрія. Можливості комп'ютерного тестування.	4	2	2		

Продовження табл.

1	2	3	4	5	6
<i>4. Менеджмент персоналу.</i>	6	4	2		
Психолого-педагогічні особливості управління персоналом.	2	2			
Мотивація персоналу загальноосвітнього навчального закладу.	2	2			
Система мотивації в сучасному навчальному закладі.	2		2		
<i>5. Організаційна культура школи.</i>	6	4	2		
Менеджмент організаційної культури школи.	2		2		
Школа як організація, що навчається.	2	2			
Розвиток шкільної культури, орієнтованої на зміни.	2	2			
<i>6. Менеджмент якості освіти.</i>	10	6	4		
Управління якістю діяльності школи.	2		2		
Внутрішньошкільний моніторинг. Єдині вимоги щодо ведення шкільної документації.	2		2		
Система зовнішнього незалежного оцінювання та запровадження її в Україні.	2	2			
Метод тестування: сутність, особливості застосування.	2	2			
Ліцензування й атестація загальноосвітнього навчального закладу.	2	2			
<i>7. Маркетинг в освіті.</i>	4	2	2		
Маркетинг і менеджмент в освіті. Менеджмент простору особистості.	2		2		
Державно-громадське управління загальноосвітнім навчальним закладом.	2	2			
<i>8. Фінансовий менеджмент.</i>	8	4	4		
Системний підхід до фінансово-господарської діяльності керівників навчальних закладів.	2	2			
Нормативно-правова база інспектування навчальних закладів.	2	2			
Залучення додаткових ресурсів для розвитку навчального закладу.	2		2		
Економічні компетентності як фактор формування конкурентоспроможної особистості в сучасних умовах.	2		2		
<i>9. Психологія управління.</i>	6	2	4		
Ділове спілкування як засіб управлінського впливу.	2		2		
Професійна концепція лідерства.	2		2		
Управлінські рішення у педагогічному менеджменті: розробка і прийняття.	2	2			
<i>10. Правове забезпечення управлінської діяльності.</i>	8	6	2		
Правове регулювання праці педагогічних працівників.	4	2	2		
Основні напрями вдосконалення ключових компетентностей вчителя з питань безпеки життєдіяльності.	2	2			
Державні санітарні правила і норми влаштування, утримання загальноосвітніх навчальних закладів та організації навчально-виховного процесу в загальноосвітніх навчальних закладах, медико-санітарне забезпечення учнів.	2	2			
IV. Діагностико-аналітичний модуль.	14		8	4	2
Вхідне діагностування.	1		1		
Вихідне діагностування.	1		1		
Управлінська практика.	6		6		
Конференція з обміну досвідом.	4			4	
Захист індивідуального чи колективного проекту (залік).	2				2
V. Управлінсько-педагогічна діяльність керівників шкіл на базі ММК (РМК).	36		36		
Усього	144	56	74	8	6

ЗМІСТ МОДУЛЯ

1. МЕНЕДЖМЕНТ ОРГАНІЗАЦІЙ

Тема. Проектний менеджмент

Мета: ознайомити слухачів з основними поняттями теми; обґрунтувати потребу в застосуванні проектного менеджменту в школі; стимулювати прагнення до вдосконалення власного потенціалу та розвитку закладу, набуття практичних навичок із написання проекту.

План

1. Поняття "проект", "проекування".
2. Характерні риси проекту.
2. "Метод проектів" як інноваційна технологія.
3. Типологія проектів в освітній діяльності.
4. Етапи впровадження проектів.
5. Алгоритм роботи над проектом.
6. Аналіз проблеми: методи здійснення.
7. Оцінка і моніторинг проекту.
8. Управління проектами: діяльність керівника.
9. Практичне завдання.
Робота над проектом:
а) аналіз прикладів розроблених проектів (у малих групах);
б) аналіз потреб та розробка місцевого проекту (за алгоритмом).
Як подати заявку на грант:
а) ознайомлення з інформацією організацій-грантодавців про конкурси на поточний рік (на сайтах);
б) заповнення аплікаційних форм, грантових заявок для подання на конкурс.

Література: 14, 25, 33, 44, 49, 50.

Тема. Моделювання освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу

Мета: розкрити способи побудови конкретних моделей шкільного освітнього середовища; дослідити організаційно-педагогічні умови створення сприятливого освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу; формувати готовність педагогів до моделювання й експертизи освітнього середовища загальноосвітнього навчального закладу.

План

1. Освітнє середовище як категорія педагогічної науки.
 - 1.1. Концепції освітнього середовища в теорії та практиці освіти.
 - 1.2. Поняття "освітнє середовище" в контексті управлінської практики.
 - 1.3. Структура і функції освітнього середовища.
2. Типологія і моделювання освітнього середовища як метод психолого-педагогічного дослідження.
 - 2.1. Типологія середовищ.
 - 2.2. Методика векторного моделювання освітнього середовища.
 - 2.3. Векторні моделі освітніх систем.
3. Діагностика й експертиза освітнього середовища школи.
 - 3.1. Технологія експертизи освітнього середовища.

3.2. Параметри експертизи.

Література: 9, 11, 30, 55, 61, 68.

Тема. Взаємодія школи з інститутами громадянського суспільства

Мета: на основі компетентнісного підходу до підготовки слухачів проаналізувати теоретичні засади, нормативно-правову базу організації взаємодії інститутів громадянського суспільства в сучасному освітньому процесі; ознайомити із демократичними принципами управління ЗНЗ.

План

1. Теоретичні засади взаємодії школи з інститутами громадянського суспільства.
 - 1.1. Сутність понять "інститути громадянського суспільства", "соціальні інститути", "громадські організації", "молодіжні і дитячі громадські організації", "благодійні організації", "волонтери" та їх роль в демократизації освіти.
 - 1.2. Типологічні характеристики недержавних громадських організацій.
2. Правові засади, заснування на базі ЗНЗ дитячо-молодіжних та організацій взаємодії з інститутами громадянського суспільства.
 - 2.1. Нормативно-правові засади створення дитячих та інших громадських організацій у школі та поза нею.
 - 2.1.1. Загальні нормативні засади, що визначають права дітей і молоді в Україні щодо участі в громадських організаціях і об'єднаннях.
 - 2.1.2. Спеціальне законодавство: Закон України "Про молодіжні та дитячі громадські організації".
 - 2.2. Документи, необхідні для реєстрації громадської організації на базі школи.
 - 2.3. Організаційно-методичні засади налагодження взаємодії школи з інститутами громадянського суспільства у місцевій громаді.
 - 3.1. Спільні напрями соціально-гуманітарної діяльності закладу освіти й сервісних недержавних (громадських) організацій.
 - 3.2. Методичні рекомендації щодо вдосконалення зв'язків школи з наявними інститутами громадянського суспільства в мікрорайоні школи.

Література: 2, 13, 24, 34, 38, 53.

2. СТРАТЕГІЧНИЙ МЕНЕДЖМЕНТ

Тема. Місія та стратегія розвитку навчального закладу

Мета: ознайомити з основними поняттями місії та розробки стратегії навчального закладу; стимулювати прагнення до вдосконалення власного потенціалу.

План

1. Риси ідеальної школи. Практичне завдання:
 - а) створити образ-метафору ідеальної школи;
 - б) визначити сильні й слабкі сторони ідеї;

в) у чому полягають ризики для людей цієї організації?

2. Стратегічне управління.
3. Ознаки та інструменти стратегічного управління школою.
4. Визначення понять "місія", "місія навчального закладу".
5. Сутність місії.
6. Етапи вироблення місії, їх характеристика.
7. Робота в малих групах: "Визначення місії школи".
8. Що таке "стратегія".
9. Визначення стратегії розвитку школи. Метод "дерево рішень".
10. Стратегічний план. SWOT-аналіз.
11. Оцінка стратегії.
12. Робота в малих групах: "Розроблення стратегії розвитку школи".
13. Робота в малих групах: "Створення буклету школи".

Література: 17, 29, 41, 47, 58.

Тема. Менеджмент розвитку освітньої організації

Мета: розкрити актуальні проблеми управління інноваційними процесами та стратегічним розвитком організації; ознайомити з технологією розроблення програми розвитку школи; формувати функціональну компетентність керівників ЗНЗ.

План

1. Управління розвитком у шкільній організації.
 - 1.1. Організація в режимі розвитку.
 - 1.2. Послідовні кроки організаційних змін.
2. Програма розвитку – інноваційний проект змін.
 - 2.1. Що таке програма розвитку?
 - 2.2. Самооцінювання для шкільного розвитку.
3. Лідер і команда в управлінні розвитком.

Література: 8, 10, 32, 36, 46.

3. МЕНЕДЖМЕНТ ІННОВАЦІЙ

Тема. Евалюація за міжнародними стандартами якості діяльності школи

Мета: опанувати евалюацію (самооцінювання) як інноваційну технологію забезпечення якості освітніх послуг; навчити слухачів проводити евалюаційні дослідження за міжнародними стандартами якості діяльності громадсько активної школи.

План

1. Нормативна підтримка інноваційної діяльності.
2. Громадсько активна школа як інноваційна модель навчального закладу.
3. Евалюація – основний напрям забезпечення якості освіти.
4. Міжнародні стандарти якості шкільної діяльності.

Література: 35, 39, 56.

Тема. Упровадження освітнього інноваційного проекту "Щоденник.ua"

Мета: представити аналітичний огляд освітніх інтерактивних мереж; ознайомити керівників із принципами роботи всеукраїнської електронної інтерактивної освітньої мережі "Щоденник"; формувати комунікативну компетентність керівників загальноосвітнього навчального закладу відповідно до сучасних вимог суспільства.

План

1. Організаційно-педагогічні основи проектування інформаційного середовища загальноосвітнього навчального закладу.
2. Принципи роботи всеукраїнської електронної інтерактивної освітньої мережі "Щоденник".
3. Етапи роботи загальноосвітнього навчального закладу щодо реалізації проекту "Щоденник.ua".
4. Ознайомлення із функціоналом сайту "Щоденник" (<http://shodennik.ua>).
5. Перспективи впровадження освітньої інтерактивної мережі у ЗНЗ.

Література: 3, 12, 15, 22, 60.

Тема. Упровадження інклюзивного навчання та інтеграція дітей з особливими освітніми потребами в навчально-виховний процес загальноосвітніх закладів

Мета: ознайомити педагогічних працівників зі змінами в законодавстві та практичному впровадженні спеціальної освіти; розкрити зміст понять "інклюзивна освіта" й "інклюзія як процес"; дати поради й рекомендації педагогічним працівникам щодо створення інклюзивного освітнього середовища в загальноосвітніх закладах та управління процесом інклюзивного навчання; виховувати у слухачів курсів толерантне ставлення до людей із порушеннями психофізичного розвитку.

План

1. Переваги та недоліки в навчанні дітей із порушеннями психофізичного розвитку в системі спеціальної освіти.
 - 1.1. Досвід реалізації інклюзивної освіти в країнах Європи.
 - 1.2. Переваги залучення дітей з особливими потребами у ЗНЗ для дітей, родин, учителів і суспільства.
2. Генезис науково-теоретичних підходів до проблем залучення осіб з обмеженими можливостями здоров'я в загальноосвітній простір.
 - 2.1. Еволюція ставлення до людей з особливими потребами у світі.
 - 2.2. Інтегрування дітей з особливостями психофізичного розвитку в загальноосвітній простір в Україні.
3. Інклюзивна освіта – якісна освіта для всіх.
 - 3.1. Загальні принципи здійснення адаптації та модифікації навчально-виховного процесу.
 - 3.2. Пристосування шкільних приміщень до потреб дітей з особливостями психофізичного розвитку.

4. Особливості управління інклюзивною школою.

4.1. Управління інклюзивною школою на засадах освітніх інновацій.

4.2. Здійснення процесу розробки індивідуальних програм розвитку для дітей з особливими освітніми потребами.

5. Упровадження інклюзивної освіти в Полтавській області: реалії та перспективи розвитку.

Література: 4, 9, 16, 21, 26, 62, 64, 65, 67.

Тема. Педагогічна кваліметрія. Можливості комп'ютерного тестування

Мета: ознайомити директорів шкіл і заступників директорів із навчально-виховної роботи з можливостями програмних засобів Microsoft Office Excel 2007 та Microsoft Office Word 2007 та їх практичним використанням в управлінні при створенні кваліметричних таблиць діяльності вчителя та атестації педагогічних працівників, розробленні матриць аналізу уроку та комп'ютерних тестів.

План

1. Використання комп'ютерних технологій в управлінській діяльності директора школи.

1.1. Матриця аналізу уроку (за Т. М. Хлебніковою).

2. Використання ІКТ при атестації педагогічних працівників.

2.1. Визначення вагомостей чинників методом Дельфі.

2.2. Педагогічна кваліметрія: атестація педагогічних кадрів (за Г. В. Єльніковою).

2.3. Кваліметрична модель діяльності вчителя в навчальному процесі (за О. М. Касьяновою).

3. Можливості комп'ютерного тестування.

3.1. Тест перевірки рівня психологічної компетентності членів адміністрації освітнього закладу.

3.2. Тест перевірки рівня психологічної компетентності вчителя початкових класів.

3.3. Тест перевірки рівня психологічної компетентності вчителя II–III ступенів школи.

Література: 5, 18, 19, 52, 63.

4. МЕНЕДЖМЕНТ ПЕРСОНАЛУ

Тема. Психолого-педагогічні особливості управління персоналом

Мета: розкрити психолого-педагогічний зміст поняття "персонал", ознайомити слухачів з основними методами управління персоналом і самоуправління; формувати усвідомлення необхідності постійного саморозвитку і самовдосконалення педагогічного працівника протягом усього життя.

План

1. Персонал організації як об'єкт менеджменту освіти.

2. Методи управління персоналом:

а) адміністративні;

б) економічні;

в) соціально-психологічні.

3. Розвиток персоналу як важлива умова успішної діяльності освітнього закладу.

4. Неперервність професійного навчання.

5. Підвищення кваліфікації кадрів (персоналу).

6. Розвиток кар'єри в системі вітчизняної освіти:

а) підготовчий етап;

б) адаптаційний етап;

в) етап просування;

г) етап збереження;

д) завершальний етап.

Література: 7, 28, 42, 43, 51, 66.

Тема. Мотивація персоналу загальноосвітнього навчального закладу

Мета: на основі компетентнісного підходу щодо підготовки керівників закладів освіти проаналізувати сучасні теорії мотивації, сформувати навички управління системою мотивації персоналу ЗНЗ.

План

1. Проблема мотивації персоналу у вимірі менеджменту освіти.

1.1. Сутність понять "мотивація", "типи і види мотивації", "теорії мотивації", "потреби", "стимули" та їх значення для процесу управління ЗНЗ.

1.2. Специфіка потреб працівників закладів освіти (за ієрархією потреб А. Маслоу).

1.3. Роль мотивації керівників освітніх організацій у забезпеченні мотивації діяльності працівників.

2. Реалізація мотиваційної функції керівником у практиці управління закладом освіти.

2.1. Основні стратегії забезпечення керівником мотивації діяльності працівників освітньої організації.

2.2. Фактори мотивації та демотивації персоналу.

3. Організаційно-методичні засади впровадження мотиваційних теорій у практиці мотивації персоналу ЗНЗ.

3.1. Основні підходи до організації управлінської функції мотивування.

3.2. Алгоритм (етапи) процесу мотивації.

3.3. Особливості управління мотивацією персоналу у вітчизняних закладах освіти.

Література: 23, 37, 54, 57, 59.

Тема. Система мотивації у сучасному навчальному закладі

Мета: на основі компетентнісного підходу до підготовки слухачів проаналізувати особливості формування мотивів учнів різного віку, сформувати навички управління системою мотивації в сучасному ЗНЗ.

План

1. Проблема формування мотивації учнів різного віку в сучасному освітньому процесі.

- 1.1. Мотивація учнів: поняття, сутність, типологія.
- 1.2. Особливості мотивації учнів різного віку.
- 1.3. Умови формування мотивів навчання школярів.
2. Проблема трудової мотивації педагогів ЗНЗ.
 - 2.1. Специфіка потреб працівників закладів освіти (за ієрархією потреб А. Маслоу).
 - 2.2. Основні стратегії забезпечення керівником мотивації діяльності працівників освітніх організацій: позитивна (продуктивна); негативна (контрпродуктивна).
 - 2.3. Фактори мотивації та демотивації персоналу.
3. Перспективи управління системою мотивації у закладі освіти.
 - 3.1. Основні кроки (алгоритм) впливу на пізнавальну мотивацію школярів.
 - 3.2. Особливості управління трудовою мотивацією педагогів у закладах освіти.

Література: 1, 6, 20, 31, 40.

ЛІТЕРАТУРА

1. Алексеєнко Т. Ф. Мотивація й цінності групування школярів у малі групи / Т. Ф. Алексеєнко // Соціальна педагогіка: теорія та практика. – 2010. – № 2. – С. 24–30.
2. Безпалько О. В. Роль неурядових організацій у вирішенні соціальних проблем сімей, дітей та молоді / О. В. Безпалько // Соціальна педагогіка: теорія і технології : підруч. / за ред. І. Д. Звереві. – К. : Центр навчальної літератури, 2006. – С. 120–129.
3. Биков В. Ю. Автоматизовані інформаційні системи єдиного інформаційного простору освіти і науки // Збірник наук. праць Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини / гол. ред. М. Т. Мартинюк. – Умань : СПД Жовтий, 2008. – Ч. 2. – С. 47–56.
4. Болюбаш Я. Я. Педагогічне оцінювання і тестування. Правила, стандарти, відповідність / Я. Я. Болюбаш, І. Є. Булах, М. Р. Мруга, І. В. Філончук. – К. : Майстер-клас, 2007. – 272 с.
5. Булах І. Є. Теорія комп'ютерного тестування / І. Є. Булах. – К. : ЦМК МОЗ України, 1994. – 59 с.
6. Бухлова Н. Навчаємося вчитися: діагностика і формування самоосвітньої компетентності учнів / Н. Бухлова. – К. : Шкіл. Світ, 2006. – С. 5–12.
7. Вдовиченко Р. П. Управлінська компетентність керівника школи / Р. П. Вдовиченко. – Х. : Основа, 2007. – 112 с.
8. Водоласька Т. В. Самооцінювання роботи школи. Впровадження змін / Т. В. Водоласька // Освіта Полтавщини. – 2010. – № 21–22. – С. 34–49.
9. Водоласька Т. В. Моделювання освітнього середовища початкової школи / Т. В. Водоласька // Постметодика. – 2010. – № 5 (96). – С. 52–57.
10. Водоласька Т. В. Управління розвитком. Будемо майбутнє вже сьогодні / Т. В. Водоласька // Освіта Полтавщини. – 2010. – № 21–22. – С. 49–57.
11. Гонтаровська Н. Б. Принципи проектування просторово-предметного компонента розвивального освітнього середовища / Н. Б. Гонтаровська // Педагогічний пошук. – 2009. – № 4. – С. 45–49.
12. Гончаренко І. Сучасні технології на службі навчального процесу / І. Гончаренко // Директор школи, ліцею, гімназії. – 2010. – № 2. – С. 43–53.
13. Громадські об'єднання в Україні : навч. посіб. / за ред. В. М. Бесчастного. – К. : Знання, 2007. – 415 с.
14. Громадсько активні школи в Україні: кроки до дій : посіб. зі створення та управління громадсько активною школою / Н. Софій, Ю. Кавун, М. Ворон. – ВФ "Крок за кроком". – 2-ге вид. – К. : СПД-ФО Парашин К.С., 2008. – 164 с.
15. Гуменюк В. В. Інформаційне забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : автореферат дис. ... канд. пед. наук : 31.05.01. / В. В. Гуменюк ; ЦППО. – К., 2001. – 20 с.
16. Данієлс Елен Р. Залучення дітей з особливими потребами до системи загальноосвітніх класів / Елен Р. Данієлс, Кей Стаффорд. – Л. : Тов. "Надія", 2002. – 255 с.
17. Дмитренко Г. А. Стратегический менеджмент в системе образования / Г. А. Дмитренко. – К. : МАУП, 1999. – 176 с.
18. Єльнікова Г. В. Педагогічна кваліметрія: атестація педагогічних кадрів. Курс для заступників директорів ЗНЗ [Електронний ресурс] / Г. В. Єльнікова, О. В. Єльнікова. – Режим доступу: <http://elnic.kiev.ua>
19. Єльнікова О. В. Вимірювання рівня інформатизації навчального закладу [Електронний ресурс] / О. В. Єльнікова. – Режим доступу: <http://www.narodnaosvita.kiev.ua/vupysku/5/stat-ti/4elnikova.htm>
20. Занюк С. Мотивація та саморегуляція учня / С. Занюк. – К. : Главник, 2004. – 96 с.
21. Інклюзивна школа: особливості організації та управління : навч.-метод. посіб. / А. А. Колупаєва, Н. З. Софій, Ю. М. Найда [та ін.]; за заг. ред. Л. І. Даниленко. – 2-ге вид, стереотипне. – К. : ФО-П Парашин І. С. – 2010. – 128 с.
22. Калініна Л. М. Система інформаційного забезпечення управління загальноосвітнім навчальним закладом : моногр. / Л. М. Калініна. – К. : Айлант, 2005. – 275 с.
23. Карпов А. В. Психология менеджмента : учеб. пособие / А. В. Карпов. – М. : Гардарики, 2005. – 584 с.
24. Коваленко В. В. Громадські організації в Україні: взаємодія між трьома секторами / В. В. Коваленко, О. О. Юлдашев. – К. : МАУП, 2007. – 224 с.
25. Колесникова И. В. Педагогическое проектирование : учеб. пособие для высш. учеб. заведений / И. В. Колесникова, М. П. Горчакова-Сибирская / под ред. В. А. Слостенина, И. А. Колесниковой. – 3-е изд., стер. – М.: Академия, 2008. – 288 с.
26. Колупаєва А. А. Інклюзивна освіта: реалії та перспективи : монографія / Алла Анатоліївна Колупаєва. – К. : Самміт-Книга, – 2009. – 272 с.
27. Корнетов Г. Б. Становление демократической педагогики: восхождение к общественно-активной школе / Г. Б. Корнетов. – М. – Тверь : Научная книга, 2009. – 184 с.
28. Кравченко Л. М. Неперервна педагогічна підготовка менеджера і освітнього лідера : навч.-метод. посіб. / Л. М. Кравченко. – Полтава : Техсервіс, 2007. – 496 с.
29. Крижко В. В. Теорія та практика менеджменту в освіті / В. В. Крижко. – Запоріжжя : Просвіта, 2003. – 272 с.
30. Куваєва Я. В. Архитектура школы будущего: среда обучения / Я. В. Куваєва // Народное образование. – 2011. – № 9. – 41–46.
31. Кулагина И. Ю. Доминирующая мотивация школьников: возрастные тенденции и условия развития / И. Ю. Кулагина // Практична психологія та соціальна робота. – 2010. – № 10. – С. 47–50.

32. Мармаза О. І. Менеджмент в освіті: дорожня карта керівника / О. І. Мармаза. – Х. : Основа, 2007. – 448 с.
33. Мармаза О. І. Проектний підхід до управління навчальним закладом / О. І. Мармаза. – Харків : Основа, 2003. – 80 с.
34. Методика моделювання територіальних громад / упор. О. С. Врублевський. – К. : Інститут громадянського суспільства, 2009. – 16 с.
35. Міжнародні стандарти якості діяльності громадсько активної школи / [укл. ВФ "Крок за кроком"]. – Київ, 2009. – 41 с.
36. Міох Р. Як розробити гарний план дій школи / Р. Міох // Постметодика. – 2009. – № 5–6 (89–90). – С. 33–37.
37. Нирмайер Р. Мотивация / Р. Нирмайер, М. Зайфферт. – М. : Изд-во "ОМЕГА-Л", 2006. – 124 с.
38. Організація та розбудова громадсько-активних шкіл як осередку розвитку громади: [план, програма та навчально-методичні матеріали спецкурсу] / авт.-укл. С. В. Королук, М. В. Ворон. – К. : ВФ "Крок за кроком", 2009. – 143 с.
39. Освіта в Україні: збірник законодавчих і нормативних актів / [упоряд. Ю. В. Паливода]. – Київ, 2009. – С. 234–275.
40. Осінцев Д. 8 законів мотивації, або Що не можна купити за гроші? / Д. Осінцев // Управління освітою. – 2008. – № 1. – С. 23–25.
41. Осовська Г. Стратегічний менеджмент: теорія та практика : навч. посіб. для студ. вищих навч. закл.] / Г. Осовська. – К.: Кондор, 2003. – 196 с.
42. Павленко В. І. Науково-методична робота в школах сільської місцевості / Володимир Іванович Павленко. – Полтава : РВВ ПУСКУ, 2009. – 167 с.
43. Пасечнікова Л. П. Технологія досягнення професійного успіху. 11 клас. Навчально-методичний посібник для вчителя / Л. П. Пасечнікова. – Х. : Вид. група "Основа"; "Триада+", 2007. – 224 с.
44. Педагогічне проектування / авт.-упоряд. А. Цимбалару. – К. : Шк.світ, 2009. – 128 с.
45. Пістун І. П. Охорона праці в галузі освіти / І. П. Пістун, Ю. В. Кіт, Л. А. Катренко. – Суми : Університетська книга, 2009/ – 392 с.
46. Планування розвитку школи. Робочі матеріали для тренінгу / [упоряд. Г. О. Сиротенко, О. М. Мартинець]. – Полтава : ПОШПО, 2009. – 44 с.
47. Пометун О. Управління школою, що змінюється: poradnik сучасного директора / О. Пометун, Л. Середняк, І. Сущенко, О. Янушевич. – Тернопіль : Астон, 2005. – 192 с.
48. Пометун О. Як залучити додаткові ресурси для розвитку навчального закладу : навч.-метод. посібник / О. Пометун, А. Донорська. – Тернопіль : Астон, 2006. – 120 с.
49. Проектна діяльність у школі / упоряд. М. Голубенко. – К.: Шк. світ, 2007. – 128 с.
50. Проектний менеджмент. Ти-кит [Електронний ресурс] / Бернар Абриньяни, Руи Гомер, Дирк де Вильдер [и др.]. – Режим доступу : www.training-youth.net
51. Психологія діяльності організації в умовах соціально-економічних змін (на матеріалі освітніх організацій) : монографія / за наук. ред. Л. М. Карамушки. – К. : Педагогічна думка, 2008. – 192 с.
52. Рачок Т. М. Довідник заступника директора: накази, наради, моніторинг, аналіз / Т. М. Рачок. – Х. : Вид. група "Основа"; "Триада+", 2008. – 176 с.
53. Резніченко З. В. Основні засади взаємодії школи з інститутами громадянського суспільства [Електронний ресурс] / З. В. Резніченко // Парус : наук.-педагогіч. журнал Миколаївщини. – 2011–2012. – № 2, грудень-січень. – С. 17–20. – Режим доступу: http://parus.nikolaev.ua/?page_id=18
54. Резніченко З. В. Умови реалізації мотиваційної функції управління персоналом у вітчизняних ЗНЗ / З. В. Резніченко // Управління освітою. Психологія управління : часопис. – 2010. – № 5 – С. 2–3.
55. Савенков А. И. Предметно-пространственная среда фактора развития личности ребенка [Електронний ресурс] / А. И. Савенков. – Режим доступу : <http://www.rnta.ru/Presentation/Savenkov.pdf>
56. Самооцінювання в школі / [пер. з польської О. Гарцули]. – Львів : Літопис, 2011. – 186 с.
57. Сладкевич В. П. Мотивационный менеджмент / В. П. Сладкевич. – К. : МАУП, 2001. – 168 с.
58. Фатхутдинов Р. А. Стратегический менеджмент / Р. А. Фатхутдинов. – 7-е изд., испр. и доп. – М. : Дело, 2005. – 448 с. – Режим доступу: <http://www.alleng.ru/d/manag/man008.htm>
59. Шапиро С. А. Мотивация / С. А. Шапиро. – М. : ГроссМедиа, 2008. – 224 с.
60. Шевченко В. Л. Організаційно-педагогічні та дидактико-психологічні основи проектування інформаційного навчального середовища із застосуванням програмно-інструментального комплексу : навч.-метод. посіб. / В. Л. Шевченко. – К. : Освіта України, 2010. – 104 с.
61. Ясвин В. А. Образовательная среда : от моделирования к проектированию / В. А. Ясвин. – Москва : Смысл, 2001. – 365 с.
62. Guidelines for Inclusion: Ensuring Access to Education for All – Published in 2005 by the United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization. – 2005. – С. 12.
63. Test-W2, контрольно-діагностична система. Інструкція з експлуатації. – Шепетівка : Аспект, 2007 – 36 с.
- Нормативно-правова база**
64. Про затвердження Положення про спеціальні класи для навчання дітей з особливими освітніми потребами у ЗНЗ : Наказ МОН України від 09.12.2010 р. № 1224.
65. Про затвердження Порядку організації інклюзивного навчання у загальноосвітніх навчальних закладах : Постанова КМУ від 15.08.2011 р. № 872.
66. Про затвердження Типового положення про атестацію педагогічних працівників : Наказ Міністерства освіти і науки України від 6 жовтня 2010 року № 930, зареєстрований в Міністерстві юстиції України 14 грудня 2010 року за № 1255/18550.
67. Про охорону дитинства : Закон України // Відомості Верховної Ради (ВВР). – 2001. – № 30. – С. 142.
- Сайти**
68. Веб-сайт програми TALIS [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.oecd.org/edu/talis>.
- Авторський колектив: викладачі кафедри менеджменту освіти Полтавського ОШПО Королук С. В. – керівник; Гаєриш Р. Л., Водолазська Т. В., Курмишева Н. І., Резніченко З. В., Устименко Т. А.*
- Продовження в наступному номері.*

Цитувати: Освітній менеджмент: розвиток компетентності керівника школи в умовах змін / С. В. Королук, Р. Л. Гаєриш, Т. В. Водолазська [та ін.] // Постметодика. – 2012. – № 3. – С. 27–35.

© С. В. Королук, 2012. Стаття надійшла в редакцію 26.10.2012 ■

ОСВІТНІ КЛАСТЕРИ: РЕГІОНАЛЬНИЙ АСПЕКТ ФОРМУВАННЯ КАДРОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ СИСТЕМИ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ

Є. Р. Чернишова

Досліджено виділення кластерів у невиробничому секторі, урахувавши поняття соціальної організації, теорії кластерів, особливостей надання освітніх послуг із точки зору відшкодування витрат на їх надання й можливості поєднання ринкових і неринкових механізмів їх розподілу. Розглянуто поняття "економічний інститут" та його відмінності від поняття "економічна організація". Виявлено особливості вживання в обігу понять "економічна організація", "кластер", "соціальна організація", "кластерна стратегія", "освітній кластер".

Ключові слова: конкурентоздатність, освітній кластер, навчальний заклад, кластерні технології, стратегія розвитку кластерів.

Чернышова Е. Р. Образовательные кластеры: региональный аспект формирования кадрового потенциала учебных заведений в системе последипломного педагогического образования

Исследовано выделение кластеров в непромышленном секторе, учитывая понятия социальной организации, теории кластеров, особенностей предоставления образовательных услуг с точки зрения возмещения расходов на их предоставление и возможности сочетания рыночных и нерыночных механизмов распределения. Рассмотрено понятие "экономический институт" и его отличия от понятия "экономическая организация". Выявлены особенности применения в обращении понятий "экономическая организация", "кластер", "социальная организация", "кластерная стратегия", "образовательный кластер".

Ключевые слова: конкурентоспособность, образовательный кластер, учебное заведение, кластерные технологии, стратегия развития кластеров.

Chernyshova E. R. Education Clusters: Regional Aspect of Formation of Personnel Potential of the Educational Establishments of the System of In-Service Teachers Training

The article deals with the allocation of clusters in non-manufacturing sectors, including the concept of social organization, the theory of clusters, the features of providing the educational services in terms of reimbursement for their provision and the opportunities of the combination of market and non-market mechanisms for their distribution. The notion of "economic institution" and its differences from the concept of "economic organization" is discussed in the article. The features of the using in treatment concepts the notions "economic organization", "cluster", "social organization", "cluster's strategy", "educational cluster" are found in the article.

Key words: competitiveness, the educational cluster, educational establishment, cluster's technology, the strategy of cluster's development.

Глобалізація як ключовий фактор сучасної економіки впливає на політичну, соціальну й економічну системи кожної держави. Розроблення нових і адаптація наявних методів, механізмів та інструментів підвищення ефективності і безпеки економіки нині стали запорукою виживання кожної держави. За цих умов головною метою політики як розвинених, так і держав, що розвиваються, є зростання їх національної конкурентоздатності на внутрішньому та світовому ринках праці, покращення якості послуг, що надаються суб'єктами соціальної і економічної діяльності. Ефективним і перспективним напрямом розвитку теорій і практик

поліпшення конкурентоздатності соціально-економічних систем є формування і функціонування об'єднань підприємств, науково-дослідних та освітніх структур, інфраструктур, постачальників устаткування й послуг. Діяльність таких складових, розташованих у територіальній близькості, спрямована на підвищення конкурентоздатності економіки шляхом реалізації високотехнологічних послуг і продукції.

Розвиток успішних соціально-економічних систем свідчить, що найбільш ефективною формою їх економічного зростання є утворення багатоаспектних об'єднань – кластерів, розроблення та

Чернишова Євгенія Родіонівна, кандидат педагогічних наук, професор кафедри економіки та управління персоналом, перший проректор Університету менеджменту освіти Національної академії педагогічних наук

впровадження кластерного механізму забезпечення конкурентоздатності. Теорія і практика кластерного розвитку конкурентоздатності таких систем не є новою. Про значущість розвитку виробничих кластерів для економіки Європи свідчить той факт, що ще на початку 90-х рр. XX ст. UNIDO (Організація ООН із промислового розвитку) передано Секретаріату ЄС набір рекомендацій, орієнтованих на організацію взаємодії європейських країн у розробленні й реалізації програм розвитку кластерів. Упроваджуючи цю концепцію, ЄС у липні 2006 р. було прийнято "Маніфест кластеризації в країнах ЄС", а в січні 2007 р. затверджено "Європейський кластерний меморандум". Для розвитку кластеризації у європейських країнах із перехідною економікою у Празі в травні 2009 р. ухвалено "Програму підтримки розвитку кластерів". Саме на основі системної підтримки розвитку кластерів і завдяки їх феномену вдалося значно підвищити ефективність і стійкість економік Угорщини, Польщі, Чехії, Словенії та інших країн – членів ЄС.

Метою статті є представлення результатів дослідження підходів і практик формування освітніх кластерів, з огляду на розуміння ВНЗ як соціально-економічної системи, якій притаманні особливі соціально-економічні відносини, пов'язані з наданням специфічних послуг і особливостями технологій продуктивної професійної діяльності їх персоналу, а також виявлення організаційних умов застосування кластерного механізму для підвищення якості освітніх послуг навчальних закладів системи ППО.

У загальному розумінні послуга невикористаних соціально-економічних систем, якими є навчальні заклади системи ППО (далі – навчальні заклади), – це соціальна нематеріальна послуга особистого призначення, що надається суб'єктами діяльності цих систем із метою підтримки безперервного розвитку особистості як основного способу відтворення людського капіталу. Особливість освітніх послуг у системі ППО полягає в тому, що завдяки використанню різних засобів реалізації технологій навчання й управління забезпечується процес надання цих послуг як безперервний, якісний та ефективний. Такі послуги можуть надаватися на умовах самофінансування (особисті засоби фізичних та юридичних осіб), фінансування з акціонерного капіталу (засоби юридичних осіб), кредитування (засоби фізичних та юридичних осіб) і безоплатного, безповоротного фінансування (засоби держави); повністю платні послуги; повністю або частково безкоштовні (пільгові) послуги. Витрати на них різноманітні й багатоальтернативні, зокрема бюд-

жетні кошти, заощадження споживачів освітніх послуг, фінансування благодійних організацій і фондів тощо. Своєю чергою, наявність багатьох джерел фінансування припускає присутність різних інституцій (організацій), що виробляють і споживають ці послуги. Ефективна взаємодія між суб'єктами обміну освітніми послугами забезпечує досягнення загального результату – відтворення людського капіталу, що відбиває інтереси всіх членів суспільства шляхом флотування кадрового потенціалу навчальних закладів.

Результати дослідження економічного компонента діяльності ВНЗ свідчать про те, що суб'єктами конкурентного освітнього ринку праці можуть стати тільки ті навчальні заклади, що прагнуть досягти максимального якісного результату освітніх послуг при мінімумі витрат на них, реалізуючи принцип раціональності функціонування соціально-економічних систем. Це детермінувало дослідження вчених у напрямі формування змістового наповнення понять "соціально-економічний інститут" і "соціально-економічна організація". Вони дійшли висновку, що поняття "соціально-економічний інститут" більшою мірою трактують з урахуванням норм і правил, які забезпечують досягнення максимального результату при мінімумі витрат і що означені поняття виступають як норма, що регулює відносини у сфері власності, пов'язані з витратами й доходами в грошовій формі [1].

Водночас поняття "соціально-економічна організація" відображає сукупність взаємозалежних економічних норм і правил, що їх можна назвати кластером, який не має самостійного організаційного оформлення і є вбудованою підсистемою. Дослідженню нових форм соціально-економічних систем та їх ролі у прискоренні розвитку економіки країни присвячені роботи визначних українських учених Ю. Бажала, М. Войнаренка, С. Колодинського, С. Соколенко. Так, на думку С. Соколенко, кластери є унікальною основою розвитку інноваційної діяльності та підвищення продуктивності. На думку цих учених, поняття "кластер" (англ. cluster – пучок, скупчення, концентрація) у науковий обіг увів американський економіст Й. Шумпетер у рамках теорії нововведень. Відповідно до його теорії, кластер – це сукупність базисних інновацій як цілісна система нових продуктів і технологій, сконцентрованих на певному відрізку часу й у певному економічному просторі [11].

Інші дослідники вважають, що в економічну теорію поняття "кластер" було введено М. Портером, котрий визначив його як об'єднання (за географічною ознакою) групи взаємозалежних організацій-

них структур, спеціалізованих на постачанні послуг, пов'язаних із напрямом і специфікою їх діяльності (університетів, торговельних об'єднань тощо) у певних конкурентних галузях продуктивної діяльності людини при веденні спільної діяльності у мережі [8]. Проте є й інші підходи до трактування поняття "кластер". Так, нами виявлено три базові, на нашу думку, підходи до визначення поняття "кластер", в основі яких лежить функціональний компонент (табл. 1).

За глобалізації важливими умовами стійкості й незалежності соціально-економічних систем є високий рівень їх внутрішньої організації, здатність швидко й чітко реагувати на зміни внутрішньої та зовнішньої кон'юнктури окремих регіонів і країни загалом, швидка адаптація кадрової політики за допомогою засобів мережної комунікації. Водночас зростають вимоги до рівня організації регіональних локальних систем як більш мобільних порівняно з глобальною соціально-економічною системою, з урахуванням можливостей мережної організації спільної діяльності локальних об'єднань.

Нами з'ясовано, що окремі аспекти мережного й кластерного феноменів досліджувалися з 1890 р. А. Маршаллом. Результати його пошуку сприяли зародженню теорії полюсів росту й агломерації, появи в науковому обігу поняття про структури із прямими й зворотними зв'язками, економіку міського середовища тощо. У вітчизняній науці це обумовило виникнення теорії й практики формування територіально-виробничих комплексів (ТВК) і стало передумовою розвитку нового підходу до освоєння більших територій співпраці в усіх галузях продуктивної діяльності людини, зокрема такого, який із часом одержав назву "кластерний підхід". Цілісне розуміння кластерів і мереж як складних соціально-економічних явищ у сучасній практиці конкурентної боротьби й розвитку окремих регіонів ті-

єї або іншої країни досить чітко сформувався тільки в останні роки ХХ ст. [5].

Цілеспрямовані концептуальні основи дослідження феномена мереж як невід'ємної складової розвитку кластерів і частини організаційної культури суспільства поки не розроблено, проте в розвідках окремих учених актуалізовано таку проблему. Так, Л. Іонін пише про процес поки ще "проблематизації" цієї сфери. Водночас С. Клягін у своїх працях звертає увагу на те, що мережі є найкомунікованішим поняттям і водночас одним із найменш осмислених феноменів сучасного суспільства. Технічні, технологічні, економічні, соціальні можливості мереж відрізняються розмаїттям і сферами використання в суспільстві [3; 10].

Визначення поняття "мережі" намагаються дати численні вітчизняні й закордонні автори, воліючи відразу переходити до видових понять на кшталт "комунікаційна мережа", "інноваційна мережа", "транспортна мережа", "мережні технології", "мережна економіка" тощо. Щодо трактування соціальних мереж, урахувавши аспект нашого дослідження, Дж. Подольний і К. Пейдж пропонують вважати мережею будь-яку групу діючих осіб (не менше ніж два суб'єкти), що характеризується повторюваними, тривалими обмінами зв'язками, і водночас у цій групі немає владного органу, уповноваженого розв'язувати організаційні питання [13]. Ці мережні ознаки, на нашу думку, властиві поширенню практично всіх видів продуктів і послуг продуктивної діяльності людини (технологічної, соціальної, економічної й управлінської).

Мережні форми організації продуктивної діяльності людини як соціально-економічні системи енергійно розвиваються, що поширює їх вплив на різні сфери життя, зокрема продуктивну професійну діяльність в освітній сфері. Особливо ці процеси прискорилися у зв'язку з розвитком засобів інформатизації і комунікації.

Таблиця 1

Підходи до визначення поняття "кластер"

Підходи і форми кластерів	Ознаки підходу
1. Регіональний (регіонально обмежені форми кластерів).	<i>Економічна активність внутрішніх «родинних секторів», що відносяться до наукових і освітніх установ (НДІ, інститути, університети тощо).</i>
2. Вертикальний (вертикальні форми кластерів).	<i>Ядро кластера містить суміжні етапи процесу надання послуг «виробник > постачальник > клієнт».</i>
3. Горизонтальний (горизонтальні форми кластерів).	<i>Діяльність секторів кластера, що об'єднані за галузевим принципом на більш високому організаційному рівні агрегації.</i>

Результати дослідження свідчать, що мережі, хоча істотно відрізняються за фізичною суттю, проте однакові у функціональному аспекті існування – формують стійкі й повторювані зв'язки між її елементами (особами, установами, групами осіб), що є суб'єктами комунікації, і беруть участь в обміні матеріально-речовинними об'єктами, енергією, інформацією тощо.

Інший підхід до розуміння мереж, запропонований Ч. Севеджем, зосереджує увагу на тому, що будь-яка соціальна структура існує як мережа людей і є неминучим атрибутом реалізації сучасних інформаційних технологій. Економіко-управлінські підходи до визначення поняття "мережі" описані у працях К. Шапіро, Р. Веріан, К. Келли [2]. Щодо світового досвіду використання мереж на увагу, з нашої точки зору, заслуговують праці Д. Тапскотта, які визнано фундаментальними з огляду на всеосяжний аналіз тенденцій еволюції розвинених країн на сучасному етапі шляхом використання мережних технологій, орієнтації на знання, віртуалізації виробництва, інтеграції, конвергенції, трансформації відносин "виробник – споживач", динамізму, глобалізації тощо [13].

Значний внесок у розвиток мереж і мережних співтовариств належить М. Кастельсу. Виникнення й розвиток мереж і мережних співтовариств дослідник розглядає як безпрецедентну соціальну трансформацію, що не має аналогів в історії людства за глибиною проникнення та виявлення її наслідків у майбутньому. М. Кастельс вважає, що в соціальному плані мережні організації виникають як глобальний феномен, результат посилення впливу нетрадиційних і неінституціональних груп і співтовариств у соціальній структурі сучасного суспільства [3; 10].

Проблеми посилення ролі мережних співтовариств людей у структурі сучасного суспільства є також предметом спеціального розгляду Т. Петцингера, на думку якого успіх функціонування мережних співтовариств залежить від рівня співробітництва й ефективної організації взаємодії в них з урахуванням попиту на освітньому ринку та ціннісних орієнтирів розвитку людини [13]. За цих умов, на нашу думку, можна констатувати, що мережі у певному аспекті розуміння є внутрішньою властивістю суспільства, зокрема сфер продуктивної діяльності людей із виробництва, обміну, розподілу та споживання освітніх товарів і послуг, внутрішньою властивістю соціально-економічних систем, до яких нами віднесено сучасні навчальні заклади.

Мережа як формуюча й функціональна складова кластерної технології конкурен-

тоздатності навчальних закладів, на нашу думку, є засобом комутації їх ефективного функціонування, що забезпечує високий рівень функціонування галузі освіти й науки. Збільшення кількості функціональних і комунікаційних зв'язків у мережі (щільність зв'язків у просторі) забезпечує підвищення її якісних характеристик (швидкість руху потоків інформації, енергії, трудових ресурсів тощо). Безумовно, у цьому напрямі існують різні обмеження, виявлення сутнісних ознак яких є важливим для соціально-економічного розвитку мереж, навчальних закладів, кластерних технологій і випрацювання підходів до формування кластерів.

Хоча М. Портер ніде не вживає термін "мережі", але, порівнюючи дане ним визначення кластера з наведеним вище поняттям "мережі", а також аналізуючи міркування дослідника, ми дійшли думки, що фактично кластер – це мережа за умови територіальної близькості її складових. Вважаємо, що саме тому нині практично всі автори, розглядаючи кластери, посилаються на основні роботи М. Портера як засновника у 80-х рр. ХХ ст. теорії національної, регіональної та місцевої конкурентоздатності в контексті тенденцій розвитку світової економіки. Базовою основою цієї теорії була концентрація конкурентоздатних транснаціональних організаційних структур в одній країні або одному регіоні, які, досягаючи конкурентоздатності на світовому ринку, поширюють свій позитивний вплив на постачальників товарів і послуг, їх споживачів і навіть конкурентів. Успіх та оточення, своєю чергою, впливають на подальше зростання названих структур шляхом формування кластерів [16].

Результати дослідження свідчать, що поняття "мережа" є найбільш широкою категорією, тому що її змістове наповнення сформовано з урахуванням економічних, продуктивних і соціальних інтересів суб'єктів її функціонування. Водночас поняття "кластер" є вузьким, "вкладеним" за умови концентрації на винятково економічних і продуктивних аспектах взаємин у мережі. ТВК, про які йшла мова вище, являють собою ще більш вузьку категорію, ніж кластери, оскільки у їх формуванні не враховано інноваційну й інформаційну складові, а до навчальних закладів сформовано ставлення винятково як постачальника кадрів потрібної кваліфікації.

Нині кількість публікацій із кластерної тематики стрімко зростає. Так, цікавими, на нашу думку, є праці В. Третьяка, де проаналізовано питання виникнення кластерів, їх функціонування та розвитку, досліджено економічно-соціальну природу кластерів, результативність функ-

ціонування та досвід їх підтримки владними структурами [3]. Одна з монографій на означену тему написана авторським колективом під керівництвом Т. Ускової [8]. У монографії констатується, що розуміння кластерної філософії у світовому співтоваристві швидко зростає, а кластери стають ключовим компонентом національних і регіональних планів економічного розвитку. Багатоаспектність кластерного розвитку вимагає застосування до нього різних теоретичних підходів (табл. 2). Концепція кластера як соціального інституту, заснованого на узгодженні інтересів і співробітництві різних структур, злиттях і поглинаннях, протистоїть конкурентно-індивідуалістичній парадигмі розвитку.

Кластер здатний компенсувати дедалі більший в умовах глобалізації рівень невизначеності соціальних процесів, створює специфічний інформаційний простір, активізує мотивацію соціально-економічних суб'єктів продуктивної діяльності, розвиває багатовимірність інформаційно-технологічного середовища розвитку регіонів.

Сучасна парадигма регіонального розвитку кластерів характеризується:

- включенням регіону в глобальні процеси розвитку як самостійного суб'єкта світової економіки за допомогою територіальних мережних структур;
- використанням ресурсів індустріального розвитку водночас із ресурсами комунікацій, інновацій, знань, умінь, навичок тощо;
- формуванням конкурентних переваг регіону для розвитку людського капіталу шляхом удосконалення кадрового потенціалу, інфраструктури, підвищення інвестиційної привабливості тощо.

На думку М. Портера, кластери є яскраво вираженою особливістю будь-якої національної, регіональної та місцевої соціально-економічної системи, забезпечуючи конкурентний успіх в окремих галузях продуктивної діяльності людини. Особливо ефект кластеризації виявляється в країнах із розвиненою економікою, де інші форми конкуренції вже втратили ефективність. Кластерний підхід до розвитку був сприйнятий у більшості країн світу, ставши невід'ємним елементом їх інноваційної політики. Так, із-поміж 31 європейської країни 26 мають національні кластерні програми. Найбільш вражає Фінляндія, державне управління якої перейшло від галузевої моделі до кластерної. Показовим документом є Європейський кластерний меморандум, присвячений інноваціям і кластерам (Стокгольм, 2008) [7]. Підтримку процесів кластеризації в країнах Європи з перехідною економікою продемонстрував саміт ЄС "Східне партнерство" (Прага, 2009), мета проведення якого – збільшення кластерів, що здатні підвищити конкурентоздатність окремих країн і ЄС загалом [4].

Приклади успішного розвитку кластерних ініціатив мають Австрія (термін "кластер" був використаний як "бренд" для поліпшення іміджу країни), Великобританія, Іспанія, Німеччина. Водночас в Австрії розроблено національну інноваційно-дослідницьку програму (TIP), метою реалізації якої є стимулювання розвитку зв'язків між дослідницькими інститутами та промисловим сектором, спеціалізація кластерів і формування центрів конкурентоздатності. Кластерна полі-

Таблиця 2

Теоретичні підходи до розвитку кластерів

Підходи, теорії, концепції, автори	Розуміння кластера
1. Теорія конкурентних переваг (М. Портер), концепція регіональних кластерів і регіонів навчання (М. Енрайг), теорія промислових районів (А. Маршалл), теорія італійських промислових округів (П. Бекатині).	<i>Кластер розглядається як одна з ефективних територіальних форм підвищення конкурентних переваг виробників і споживачів послуг.</i>
2. Еволюційні теорії розвитку, зокрема розвиток кластера в часі, проходження ним низки стадій.	<i>Кластер – це популяція окремого виду соціально-економічних об'єктів, що має певне поширення на території, інноваційні властивості, мобільність.</i>
3. Інституціональні теорії, які визначають економіку як систему інститутів, що взаємодіють.	<i>Кластер розглядається як інститут, що поєднує систему формалізованих і неформалізованих відносин учасників кластера із зовнішнім оточенням.</i>

тика в цій країні реалізується у вигляді створення полюсів конкурентоздатності, покликаних об'єднати бізнес, наукове співтовариство й освітні структури. При цьому всі організації вибудовують власну стратегію, створюють єдину організаційну структуру.

Багато країн розробляють державні програми, спрямовують значні фінансові потоки на "вирощування" кластерів, які реалізуються відповідно до рішень Лісабонської стратегії з метою впровадження економіки знань, здатної на основі кластерів втримати конкуренцію з такими країнами, як США і Японія. У виступі перед американським Конгресом Президент США Барак Обама, відзначаючи важливість реалізації інноваційної стратегії для процвітання націй, наголосив на необхідності підтримки процесів динамічної взаємодії між великими й малими компаніями, університетами, фінансовими структурами на основі кластерних стратегій (інноваційних кластерів, бізнес-інкубаторів), покликаних поштовхнути розвиток економіки країни загалом як компоненти національної економічної конкурентоздатності США [4; 8].

Нині в Японії діє програма "Knowledge cluster initiative", що стимулює розвиток кластерів у 18-ти регіонах країни, сприяючи реалізації спільних проєктів, у яких регіональні університети виступають у ролі ядра кластерів у мережі малих інноваційних фірм і великих промислових компаній. Уряд Франції з 2005 р. почав реалізацію національної кластерної політики, метою якої є забезпечення зростання за 15 – 20 років конкурентоздатності галузей освіти та економіки.

Аналогічна кластерна політика з 2003 р. реалізується в Німеччині, де уряд звертає пильну увагу на кластерні ініціативи. Так, у Баварії існують спеціальні особи (координатори), котрі організують взаємодію агентів усередині кластера. Координатори звичайно обираються із професорського середовища. Міністерство освіти й досліджень Німеччини підтримує міжнародний обмін знаннями й ключовими інноваціями в таких галузях, як охорона здоров'я, біотехнології, інформаційні технології, екологія, транспорт та опікується освітніми й науковими програмами за кордоном. Надаючи важливого значення розвитку інновацій, підвищенню технологічного рівня у сфері надання освітніх послуг і технологій, урядом Китаю було прийнято рішення про ліцензування технологій навчання й управління, що їх використовують національні університети.

Якщо донедавна кластери формувалися в розвинених економіках, то останніми роками цей феномен спостерігається й у країнах, що розвиваються. Кластериза-

ція підтримується спеціальними програмами Угорщини, Польщі, Чехії, Словенії. Так, у Чехії діє програма "Кластери", мета реалізації якої – створення й розвиток кластерів у сферах продуктивної діяльності населення цієї країни. У Словенії прийнято стратегію підвищення конкурентоздатності промисловості на основі функціонування багатоцільових кластерів (підприємства, наукові й освітні установи). Дані Всесвітнього економічного форуму свідчать, що активна кластеризація економік Угорщини, Чехії й Словенії дала змогу цим країнам значно поліпшити свої рейтинги конкурентоздатності й увійти в коло 30-ти найбільш конкурентоздатних країн світу [4].

Важливе значення в реалізації державної підтримки розвитку кластерів за рубежом має організація спеціальної інфраструктури. Невід'ємною частиною інфраструктурного забезпечення впровадження кластерних технологій у цих країнах є створення бізнес-інкубаторів, технопарків, особливих економічних зон, що мають стати каталізаторами формування кластерів. Як правило, реалізація кластерних стратегій припускає наявність фондів, що надають цільові гранти розвитку, а також соціальних інститутів (програм) підтримки кластерних ініціатив. Нині такими інституціональними структурами є Національне агентство планування DATAR (Франція), Інформаційна система пошуку й класифікації кластерів CASSIS (Люксембург), Національна рада з конкурентоздатності (США), програма кооперації LINK (Велика Британія) тощо. Крім того, формуються спеціальні інститути, здатні ефективно виконувати функції розвитку й інтернаціоналізації мережних структур. Це центри експертизи (Фінляндія), центри переваги (США), консалтингові центри, об'єднання маркетингово-аналітичних і брендингових компаній (США), інститути й агентства, що входять у кластерні ініціативи (Мюнхенський технічний університет) [4].

Спроби реалізації кластерного підходу у проєктуванні соціально-економічних систем мають держави СНД. Якщо в розвинених країнах формування й аналіз діяльності кластерів – масштабне дослідницьке завдання державного рівня, то у пострадянських державах (якщо орієнтуватися на стратегії їх довгострокового розвитку) впровадження кластерних ініціатив має обмежений характер, без визначення довгострокової концепції. Проте кластерний підхід широко представлено в "Концепції довгострокового соціально-економічного розвитку Росії на період до 2020 року", відповідно до якої повинні створюватися умови для формування низ-

ки інноваційних кластерів у європейській й азійській частинах Росії [9].

У регіонах України сфера розвитку кластерів суттєво розширилася у період із 1998 по 2007 роки. Нині сформовано об'єднання організацій і підприємств у Хмельницькому, Києві, Луцьку, Львові, Житомирі, Івано-Франківську, Рівному, Херсоні, Севастополі та інших містах. У більшості регіонів держави проведено кластерні дослідження та запроваджуються сучасні ефективні форми діяльності об'єднаних суб'єктів господарювання. Для України кластеризація є одним із шляхів розбудови економіки та підтримки її на належному рівні в системі світових господарських відносин.

Законодавчої бази кластерної політики в Україні поки не створено. Немає жодного закону щодо підтримки цієї моделі розвитку держави, що створює важкі "бар'єри" на шляху формування кластерів. Проте прийнято Укази Президента України, рішення й розпорядження КМУ щодо підтримки розвитку економіки на основі кластерів. Ці документи лише декларують підтримку кластерної концепції, не зосереджуючи увагу на розробленні конкретних планів і програм кластеризації. У липні 2009 р. Постановою Президії НАН України схвалено Порядок створення і функціонування національних інноваційних кластерів, а також визначено перелік академічних установ і промислових підприємств, що можуть увійти до їх складу [4; 9].

Процес формування кластерів здійснюється в кілька етапів: пошук напряму найбільш перспективної ділової активності; сприяння реалізації бізнес-проектів; виконання проектів. Проект постанови КМ України від 08.06.2011 р. "Деякі питання організації формування й розвитку кластерів в Україні" містить "Порядок організації забезпечення формування й розвитку кластерів в Україні", що передбачає чотири основні етапи формування кластерів:

– *підготовчий* (аналіз ситуації, пошук учасників, їх навчання, SWOT-аналіз можливості кластера, оцінювання його потенціалу);

– *формування довіри* (презентація учасників, визначення областей співробітництва, технологій спільної діяльності);

– *організаційний етап* (прийняття рішення щодо створення кластера, формування Координаційної Ради, розроблення стратегії розвитку і бізнес-плану кластера, реєстраційні процедури);

– *розвиток кластера* (формування спільної кооперації, тендери, контакти з іншими кластерами, визначення зовніш-

ніх ринків, рекламні процедури, маркетингові дослідження) [4; 8].

Згодом структурні елементи, що взаємодіють у кластері, а також сам кластер цілком можуть розгубити конкурентні переваги. За таких умов не слід обирати шлях, який призведе до зникнення кластера, а доцільно вести пошук у напрямі формування нових груп спеціальних інтересів з орієнтацією на державну підтримку. Так, на рубежі ХХІ ст. з'явилися тематичні кластери нового покоління, що займаються інформатикою, дизайном, екологією, логістикою тощо. Інноваційна орієнтованість цих кластерів поступово зростає і на сучасному етапі є найважливішою характеристикою, що визначає конкурентоздатність таких кластерних структур [12].

Існує чимало класифікацій кластерів залежно від різних ознак (промислові, регіональні, соціальні, інноваційні, освітні). Так, *промислові кластери* є групою географічно локалізованих взаємозалежних структур, у рамках якої створюється кінцевий продукт. Промисловий кластер просторово не прив'язаний до будь-якої урбанізованої області.

Регіональний кластер – це просторова агломерація подібної і пов'язаної економічної діяльності, що формує середовище, сприяє розвитку різних форм навчання й адаптації. Такі кластери, звичайно, складаються з малих і середніх підприємств, а центральний елемент їх успіху зосереджений у соціальному капіталі й географічній близькості.

Соціальний кластер – це інтеграція установ та організацій соціальної сфери незалежно від організаційно-правових форм і форм власності на основі стратегії соціального розвитку, єдиних нормативів і стандартів застосування інноваційних технологій розвитку. Це складна й багатовіснєва, внутрішньо диференційована відкрита система, де формується сприятливе соціокультурне середовище й надаються соціальні послуги населенню.

Інноваційний кластер, родоначальником якого прийнято вважати американську Кремнієву долину, що включає близько 87 тис. компаній, 40 дослідницьких центрів і десятків університетів, найбільший із яких – Стенфорд, характеризується тим, що між університетом і приватним сектором налагоджений постійний обмін інформацією. Інноваційні кластери являють собою систему тісних взаємозв'язків не тільки між постачальниками й клієнтами, але й інститутами знань, із-поміж яких – великі дослідницькі центри й університети, що забезпечують високий освітній рівень [4].

Інноваційний кластер формує певну систему поширення нових знань і технологій, забезпечує прискорення процесу трансформації результатів досліджень в інновації, а інновацій – у конкурентні переваги, розвиток якісних стійких зв'язків між усіма його учасниками. Виникнення таких кластерів – закономірний процес при наявності спільної наукової і виробничої бази. Стимулювання формування інноваційних кластерів є необхідною складовою розвитку регіональної освітньої політики шляхом удосконалення системи освіти і професійної підготовки, створення можливостей для інновацій, поліпшення інституціонального середовища й системи поширення знань і технологій.

Освітній кластер – це мережа постачальників, виробників і споживачів освітніх послуг і технологій, а також елементів освітньої інфраструктури, діяльність яких ґрунтується на позитивних синергетичних ефектах освітньої агломерації (близькості споживача й виробника освітніх послуг, мережних технологіях та інтеграції знань і умінь тощо). В освітній сфері умовно можна виділити два види кластерів:

- кластер як сукупність соціальних структур, зосереджених у певному соціально-економічному просторі, що протягом певного часу надають комплекс освітніх послуг;

- кластер як сукупність соціальних структур, зосереджених у певному соціально-економічному просторі, що протягом певного часу надають комплекс культурних послуг.

Концепція кластерного розвитку національної системи ППО є відносно новою, що розкриває нові ролі її навчальних закладів як соціально-економічних систем, які прагнуть до підвищення власної конкурентоздатності. Кожен кластер, зокрема освітній, є об'єктом, який розвивається, минаючи стадії формування, зрілості й трансформації (занепаду). За цих умов із деякими припущеннями можна констатувати формування освітнього кластера шляхом діяльності консорціуму закладів ППО як напряму підвищення конкурентоздатності національної системи ППО. Загалом формування кластера здійснюється стихійно, під впливом певних факторів (умов), серед яких основними (стартовими) для розвитку освітнього кластера, на нашу думку, є:

- функціонування в кластері навчальних закладів, конкурентоздатних на освітньому ринку (проте ця умова не є критерієм його наявності);

- наявність конкурентних переваг для розвитку кластера (вигідне географічне положення, спеціалізовані людські ресур-

си, постачальники і споживачі освітніх послуг, необхідна інфраструктура тощо);

- визначення взаємовигідних засад активної взаємодії;

- існування технологічної та наукової інфраструктур;

- психологічна готовність до кооперації тощо.

Будь-який кластер (освітній зокрема) має стадії, що не можуть бути однаковими для всіх видів кластерів, і темп їх розвитку може мінятися відповідно до внутрішньої логіки й логістики, за умови наявності яких кластери розвиваються. Нами виділені такі стадії життєвого циклу освітнього кластера: *агломерація, становлення* (кластер, що виникає), *розвиток, зрілість* (зрілий кластер), *інноваційність* (інноваційний кластер), *трансформація* (адаптація до умов).

Очікуваними системними ефектами використання кластерних технологій у системі ППО, на наш погляд, є: якісне просування у підготовці кадрів, розвиток наукоємних послуг, широке впровадження новітніх наукових досліджень; підвищення доступності, якості й ефективності освітніх послуг тощо.

Багатокомпонентний кластер можуть утворити різні за функціональним призначенням складові (освіта, охорона здоров'я, фізична культура й спорт, культура, молодіжна політика тощо). Запорукою функціонування такого кластера є динамічний розвиток відповідних галузей, а також цілеспрямоване формування сприятливих умов життєдіяльності населення. Формування багатокомпонентного кластера забезпечує перехід від функціонального керування до соціального, у процесі якого результати економічної діяльності трансформуються у постійно відтворюваний людський капітал шляхом розвитку його кадрового потенціалу.

Синергетичні ефекти функціонування багатокомпонентного соціального кластера забезпечать системні зміни основних напрямів розвитку освіти, охорони здоров'я, фізкультури й спорту, соціального захисту населення, культури й молодіжної політики, а також ефективно сприятимуть становленню суспільних інститутів. Такі системні ефекти пов'язані зі зростанням ефективності діяльності соціально-економічної системи, функціонування якої обумовлено інтеграцією не тільки окремих частин у єдине ціле, але й цілеспрямованим розвитком обраних напрямів діяльності, концентрацією спільних зусиль. Становлення сприятливого соціального середовища й умов для ефективного використання людського потенціалу шляхом формування багатокомпонентних кластерних структур забезпе-

чить розвиток творчого потенціалу людини, задоволення її соціально значущих потреб, включаючи найбільш важливу потребу в самореалізації.

Урахування цього аспекту розвитку багатокомпонентних соціальних кластерів детермінувало привернення уваги до співвідношення понять "економічна організація", "соціальна організація" й "кластер". Цікавим для нас стала класифікація організацій (Ю. Ольсевич та В. Мазарчук), що припускає їх поділ на економічні, соціальні, політичні й ідеологічні. Ці дослідники зосереджують увагу на факті, що така класифікація не збігається з положеннями Бюджетного кодексу України, Господарського кодексу України й Цивільного кодексу України, згідно з якими всі юридичні особи поділяються на комерційні й некомерційні (непідприємницькі, неприбуткові) організації залежно від того, є чи ні досягнення прибутку основною метою їх діяльності [1; 4].

Одночасно під "економічною організацією" ці вчені розуміють таку, у якій "кластер" економічних норм і правил має панівне положення, а прибуток у грошовій формі є панівним інститутом економічної організації. Водночас соціальна організація, на їх думку, – це така, у якій кластер економічних норм і правил є складовою кластера соціальних норм і правил. Таке розуміння Ю. Ольсевича й В. Мазарчука створює, на наш погляд, широкі можливості для використання поняття "вбудованого економічного кластера" як компонента соціальної організації і, навпаки, "вбудованого соціального кластера" як компонента економічної організації.

Економічними інститутами, "вбудованими" в кластери освіти і науки, на наш погляд, можуть бути: відносини власності, методи ціноутворення, види й способи оплати освітніх послуг, форми та системи оплати праці, ринкові методи розподілу послуг, здатні додати соціальним організаціям кластерів економічно стимулювальний зміст. За цих умов важливими аспектами функціонування навчальних закладів системи ППО є визначення частки їх економічної та соціальної діяльності, підпорядкованість цих закладів соціальним критеріям [9; 10].

Освітнім послугам навчальних закладів властивий соціальний характер. Вони досить різноманітні й неомогенні, мають безліч специфічних якісних характеристик, складно описуються кількісно, відіграють важливу роль для окремого індивіда і суспільства загалом. У зв'язку із цим актуальною залишається проблема пошуку економічно ефективного й соці-

ально справедливого механізму відшкодування витрат на освітні послуги для навчальних закладів, діяльність яких розглядається у межах освітнього кластера. Для обґрунтування доцільності такого механізму, на нашу думку, необхідно з'ясувати загальні риси кластерів освітніх і культурних послуг з урахуванням специфіки економічного напрямку їх діяльності і так само виявити розходження між ними.

Соціальна організація може з економічної точки зору бути прибутковою або неприбутковою, а її капітал – належати різним власникам (державі, трудовому колективу, приватним особам). Навчальні заклади системи ППО не є комерційними організаціями, але їх можна розглядати як такі, поставивши перед ними мету – максимізацію доходів. За цих умов їх роль у відтворенні людського капіталу шляхом формування власного кадрового потенціалу буде знижена й не відповідатиме загальноприйнятим концепціям його розвитку. Нами досліджено, що відшкодування витрат на освітні послуги навчальними закладами передбачає відшкодування витрат суб'єктів, які надають освітні послуги і які їх споживають. Такий підхід актуалізує, з одного боку, проблему забезпечення ресурсами витрат на споживання освітніх послуг, з іншого – проблему забезпечення ресурсами, достатніми для відшкодування витрат на надання якісних послуг [8].

Використання кластерного підходу може істотно збагатити міжнародне співробітництво в освітній сфері. Світовий досвід розвинених країн доводить ефективність і закономірність виникнення різного виду кластерів. Формування освітніх кластерів стало важливою частиною державної кадрової політики багатьох країн світу. Створення транскордонних кластерів є основою та змістом різних програм і проектів міжнародного співробітництва, що дасть змогу деполітизувати співпрацю окремих країн. Об'єднання в кластер на основі вертикальної інтеграції формує певну систему поширення нових знань і технологій. При цьому найважливішою умовою ефективної трансформації інновацій у конкурентні переваги є формування мережі стійких зв'язків між усіма учасниками кластера.

Отже, формування регіональних і галузевих кластерів є однією з організаційних форм поєднання інтелектуальних, фінансових і матеріальних ресурсів для забезпечення конкурентних переваг у певному напрямі їх діяльності. Альтернативою кластерного розвитку нині залишається створення інтегрованих корпоративних структур без об'єднання в класте-

ри, зокрема таких, як асоціація, корпорація, консорціум, концерн.

Досвід різних країн щодо впровадження кластерних технологій свідчить про брак єдиних уніфікованих механізмів формування, розвитку й стимулювання освітніх кластерів. Результатом діяльності освітнього кластера є дифузія інноваційної активності від одного суб'єкта продуктивних відносин до іншого, тому кластери як інноваційні точки зростання можуть стати підґрунтям формування національної інноваційної системи. Відтак для реалізації вектора модернізації системи вищої освіти з урахуванням кластерних принципів розвитку необхідне розроблення обґрунтованої стратегії кластерної політики в освітній галузі, що включає детальний механізм державної підтримки. Водночас формування кластерних структур як інноваційного шляху розвитку навчальних закладів системи ПШО є проміжним кроком на шляху становлення сучасної інноваційної соціально-економічної системи.

ЛІТЕРАТУРА

1. Веріан Р. Економічна теорія інформаційних технологій / Р. Веріан // Соціально-економічні проблеми інформаційного суспільства. – Суми : Університетська книга, 2005. – 320 с.
2. Европейское образование взрослых за пределами ЕС / пер. с англ. Ольги Вербовой. – К. : Изд-во "Энергия", 2010. – 214 с.
3. Копилов Г. Мережа як організаційний принцип [Електронний ресурс] / Г. Копилов // Кентавр. – 1992. – № 3. – Режим доступу : <http://www.isn.ru/econ/netorg.doc>
4. Кусик Н. Л. Обґрунтування виділення кластерів у невиробничому підсекторі сфери: соціальне відтворення / Н. Л. Кусик // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – Т. 3.
5. Ленчук Е. Б. Кластерний підхід у стратегії інноваційного розвитку закордонних країн / Е. Б. Ленчук, Г. А. Власкин // Вісник Хмельницького національного університету. – 2010. – № 6. – Т. 3.
6. Маршалл А. Принципи економічної науки / А. Маршалл. – М. : Прогрес, 2007. – 594 с.
7. Меншикова Г. А. Послуга як соціально-економічний феномен / Г. А. Меншикова // Вісник Сумського пед. університету. – 1999. – № 1(6). – С. 94. – (Серія "Економіка").
8. Портер М. Конкуренентоздатність на розпутті: напрям розвитку російської еконо-

міки / М. Портер, М. Кетелс. – К., 2007. – 608 с.

9. Виробничі кластери й конкурентоздатність регіону : [Електронний ресурс] моногр. / за ред. Т. В. Ускової. – Вологда : ИСЭРТ РАН, 2010. – 246 с. – Режим доступу : <http://www.twirpx.com/?le/355667/>

10. Скоч А. Міжнародний досвід формування кластерів [Електронний ресурс] / А. Скоч // Космополіс, 2007. – № 2 (16). – Режим доступу :

http://www.intelros.ru/2007/04/01/kosmopolis_216.html

11. Соколенко С. Економічна безпека й розвиток економіки на кластерній основі / С. Соколенко // Економічна безпека й розвиток економіки на кластерній основі : Міжнарод. конф., 9 черв. 2011 р. : зб. матеріалів. – К., 2011.

12. Шумпетер Й. А. Теорія економічного розвитку / Й. А. Шумпетер. – М. : Вид-во "Наука", 1982. – 281 с.

13. Podolny J. M. Network Forms of Organization / J. M. Podolny, K. L. Pag // Annual Rev. of Sociology. – 1998. – № 24. – P. 57–76.

14. Shapiro C. Information Rules: A Strategic Guide to the Network Economy / C. Shapiro, H. R. Varian. Harvard Business School, 1998. – 352 p.

Цитувати: Чернишова Є. Р. Освітні кластери: регіональний аспект формування кадрового потенціалу навчальних закладів системи післядипломної педагогічної освіти / Є. Р. Чернишова // Постметодика. – 2012. – № 3 (106). – С. 36–45.

© Є. Р. Чернишова, 2012. Стаття надійшла в редакцію 12.09.2012 ■

ПОСИЛЕННЯ РЕГІОНАЛЬНОЇ СПРЯМОВАНOSTІ СОЦІАЛЬНОЇ ТА ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ ШКОЛЯРІВ

Д. О. Чернишов

Досліджуються шляхи посилення соціальної та професійної орієнтації школярів у рамках технології виховної діяльності сучасних загальноосвітніх навчальних закладів в умовах регіонального виміру: упровадження навчально-виховного курсу "Донеччинознавство" для учнів 1–11 класів і реалізація регіональної програми "Професійна орієнтація школярів на робітничі та інженерні професії". Стверджується, що узгоджене вирішення питань дає змогу забезпечити гармонійний розвиток суспільних та особистісних інтересів учнів при визначенні ними власного життєвого шляху в умовах регіонального виміру.

Ключові слова: соціальна та професійна орієнтація, регіональна спрямованість, школярі.

Чернишов Д.О. Усиление региональной направленности социальной и профессиональной ориентации школьников

Исследуются пути усиления социальной и профессиональной ориентации школьников в рамках технологии воспитательной деятельности современных общеобразовательных учебных заведений в условиях регионального измерения: внедрение учебно-воспитательного курса "Донеччиноведение" для учеников 1–11 классов и реализация региональной программы "Профессиональная ориентация школьников на рабочие и инженерные профессии". Утверждается, что согласованное решение вопросов позволяет обеспечить гармоничное развитие общественных и личностных интересов учеников при определении ими собственного жизненного пути в условиях регионального измерения.

Ключевые слова: социальная и профессиональная ориентация, региональная направленность, школьники.

Chernyshov D. O. Strengthening the Regional Focus of the Social and Professional Orientation of Schoolchildren

The article deals with the ways of improving the social and professional orientation of schoolchildren in the technology of educational activity of the modern educational establishments under the conditions of the regional measurement: the implementation of the educational complex "Donetchhynoznavstvo" for the students of the 1st -11th forms and regional program "The vocational orientation of the schoolchildren to working and engineering professions". It is stated that agreed solutions allow the harmonious development of social and personal interests of students in determining their own life under the conditions of the regional measurement.

Key words: social and vocational orientation, regional measurement, schoolchildren.

Регіональний вимір технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу перш за все забезпечується реалізацією таких її компонентів, як спеціальна й професійна орієнтація. Це пояснюється тим, що усвідомлення школярами їх життєвих спрямувань, вибір ними свого життєвого шляху з позиції працівника й патріота великої і малої Батьківщини ми розглядаємо як найважливіший аспект їх соціалізованості.

Джерельна база з окресленої проблеми представлена різноманітними публікаціями, зокрема С. Савченка, С. Марченко, П. Плотнікова, Т. Бажутіна, С. Харченко тощо. Але спеціального дослідження питання посилення регіональної спрямованості соціальної та професійної орієнтації школярів у рамках технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу не було.

Метою статті є розкрити зміст та організацію посилення регіональної спрямованості соціальної та професійної орієнтації школярів у рамках технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу.

Саме в життєвих планах школярів, на нашу думку, виявляється соціальна й професійна сутність їх особистості. Тому відповідність життєвих планів школярів до соціалізації, їх морально-ціннісного ставлення ми розглядаємо як результат процесу реалізації технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього закладу в умовах регіонального виміру.

Нами були визначені такі шляхи посилення соціальної та професійної орієнтації школярів у рамках названої технології:

1. Упровадження в навчально-виховний процес загальноосвітнього навчального закладу як складової його варіативної

частини навчально-виховного курсу "Донеччинознавство" для учнів 1 – 11 класів.

2. Реалізація регіональної програми "Професійна орієнтація школярів на робітничі та інженерні професії".

Посилення саме таких напрямів технології виховної діяльності сучасного ЗНЗ дало нам змогу спрямувати увагу педагогів-вихователів на питання формування морально-ціннісного ставлення школярів до соціалізації в умовах регіонального виміру.

Перш ніж проаналізувати дослідно-педагогічну роботу із цього напрямку, вважаємо за необхідне уточнити, що ми розуміємо під соціальною і професійною орієнтацією та чому викликана необхідність посилення їх регіональної спрямованості.

Більшість дослідників (зокрема, С. Савченко, С. Марченко, П. Плотніков) розглядає соціальну орієнтацію як "...усвідомлення людиною самої себе як частини, елемента соціальної спільноти (класу, соціальної групи, нації). Соціальна орієнтація є також усвідомленням людиною можливості зайняти те або інше соціальне становище" [3]. На наш погляд, найбільш точне визначення соціальної орієнтації дано Т. Бажутіним [1, с. 7], який розглядає останню як систему заходів, що їх формує суспільство, і активність самої особистості, її життєдіяльність. Виходячи із цього положення, під соціальною орієнтацією дослідник вважає можливим розуміти, з одного боку, систему заходів, що передбачає цілеспрямований вплив державних і суспільних інститутів на вибір особистістю свого місця в системі суспільних відносин, підвищує її соціальну активність, з іншого – діяльність самої особистості, яка в результаті її детермінації соціальним середовищем, у якій вона функціонує, співвідносить власні інтереси з інтересами суспільства, класу, соціальної групи [1, с. 3–9].

Ми погоджуємося з дослідниками, що соціальна орієнтація передують професійній і є її основою. Школярі, орієнтуючись на те або інше соціальне положення й намагаючись його досягти шляхом набуття професії, обов'язково опиняються перед необхідністю одержати відповідну освіту й обирають певний її вид як засіб досягнення бажаної соціальної позиції. Але профорієнтація – це не тільки діяльність самої особистості. Під профорієнтацією розуміється система заходів, яка, з одного боку, передбачає цілеспрямовану взаємодію державних і суспільних інституцій, які визначають вибір професії молоддю відповідно до потреб народного господарства та інтересів і можливостей особистості, з іншого боку – саму діяльність людини, яка спрямована на оволодіння обраною спеціалізацією.

Огляд досліджень соціальної і професійної орієнтації доводить, що ці процеси вза-

ємообумовлені. Ми під соціальною та професійною орієнтацією школярів сучасного ЗНЗ розуміємо й технологію виховної діяльності, і результати цієї діяльності: ступінь соціалізованості випускників шкіл, їх професійна орієнтованість залежать від морально-ціннісного ставлення до соціалізації.

Роботу щодо соціальної та професійної орієнтації учнів шкіл експериментальної бази розглядаємо як органічну частину реалізації технології виховної діяльності, що базується на ситуаційно-подієвому механізмі. Саме посилення регіональної спрямованості соціальної і професійної орієнтації дало змогу забезпечити високу ефективність процесу формування морально-ціннісного ставлення школярів до соціалізації в умовах регіонального виміру.

Для забезпечення диференційованого підходу до соціальної та професійної орієнтації школярів залежно від рівня усвідомлення ними їхніх життєвих планів нами проведено спеціальне дослідження життєвих планів школярів закладів експериментальної групи. На підставі отриманих даних нами були виділені чотири рівні усвідомлення школярами власних життєвих планів: високий, задовільний, низький, незадовільний. Показники цих рівнів зіставлялися з показниками рівня сформованості морально-ціннісного ставлення школярів до соціалізації. Дані двох показників майже збіглися, що свідчить про їх прямиий кореляційний зв'язок.

На початок дослідно-педагогічної роботи дані про розподіл школярів за рівнем усвідомлення ними їхніх життєвих планів такі:

- "високий" – загалом 13,6 % (школярі 6-х класів – 13,1 %, 8-х – 13,5 %, 10-х – 15 %);
- "задовільний" – 29,5 % (відповідно за класами: 27,6 %, 29,5 %, 31,6 %);
- "низький" – 36,5 % (відповідно за класами: 38 %, 36,6 %, 35 %);
- "незадовільний" – 20,4 % (відповідно за класами: 22,4 %, 20,4 %, 18,4 %).

Як бачимо, переважають низький і задовільний рівні усвідомлення життєвих планів школярами сучасних ЗНЗ саме в умовах регіонального виміру. Тому нами і було досліджено шляхи посилення регіональної спрямованості технології виховної діяльності сучасного загальноосвітнього навчального закладу з урахуванням регіонального виміру. Перший крок – упровадження навчально-виховного курсу "Донеччинознавство" за рахунок годин варіативного компонента навчального плану або як системи роботи класних керівників (педагогів-вихователів).

Курс "Донеччинознавство" – інтегрована дисципліна, розрахована на становлення учня як громадянина, патріота малої і великої Батьківщини. Змістовні лінії кур-

су мають розвинути в шкільній молоді розуміння таких питань: "Хто я?", "Що являє собою навколишній світ?", "Що я знаю про свій рід?", "Що я знаю про свій рідний край?".

Мета курсу – сприяти формуванню в учнів потреби пізнання світу та людини в ньому, засвоєнню моральних цінностей у пізнавальній, моральній, діяльнісно-вольовій, емоційній і комунікативній сферах.

"Донеччинознавство" має краєзнавчу, природознавчу та суспільствознавчу складові, що реалізуються через мікросфери "Я – мешканець Донеччини", "Природа Донеччини" і "Культура Донеччини", які, своєю чергою, об'єднуються у макросферу "Я – громадянин України".

Суспільствознавча складова (людина як особистість; людина і суспільство; людина серед людей; культура) охоплює знання про людину як моральну й самоцінну істоту; знання про українське суспільство, довкілля, де живе дитина; сприяє поетапному усвідомленню нею єдності компонентів "Я – сім'я – школа – рідний край – Україна", розкриває взаємодію людей у сім'ї, колективі, суспільстві; передбачає активне спілкування дітей із природним і соціальним оточенням, накопичення досвіду особистісного ставлення до системи цінностей українського суспільства, зокрема етнічних, загальнонаціональних, загальнолюдських.

Природознавча складова (об'єкти природи; рідний край; Україна) ознайомлює учнів із різноманіттям природи, господарською діяльністю населення, охороною і збереженням природи рідного краю, України, із системою цінностей у ставленні до природи, людей, самого себе; спрямовує практичну діяльність учнів, пов'язану з охороною та збереженням природних багатств.

Краєзнавча складова (міста й села рідного краю; історичні пам'ятки; мала батьківщина як складова України) передбачає виховання в дітей шанобливого ставлення до рідного краю, його історії, культури, традицій; утвердження в учнів патріотичних поглядів.

Зміст програми, крім названих, містить і культурологічні знання, а також ті, що сприяють розвитку спостережливості, мислення дитини, її пам'яті, самостійності, активності; особистісні компоненти, що забезпечують ставлення учнів до отримуваних знань, створюють міжсуб'єктність у процесі пізнавальної та комунікативної діяльності.

Курс об'єктивно має міжпредметний характер, тому у його конструюванні забезпечено самостійне значення й оригінальний зміст, який не дублює соціального й науково-пізнавального матеріалу решти навчальних предметів. Водночас курс є яд-

ром виховного впливу на особистість дитини й органічно пов'язаний із системою знань, що передбачені іншими дисциплінами, програмою позакласної діяльності, що забезпечить різнобічність і перспективність навчання, виховання та розвитку школярів.

Найважливішим виховним спрямуванням змісту курсу є формування в учнів найбільш значущих для українського народу цінностей: патріотизму, соціальної справедливості, первинності духовного щодо матеріального, природолюбства, шанобливого ставлення до людини і її праці; виховання в дитини власного "Я", віри у свої сили, талант, здібності; формування гуманної, творчої, соціально активної особистості, здатної бережливо ставитися до природи, світу речей, самої себе, інших людей, розуміти значення життя як найвищої цінності.

Головними критеріями вибору або конструювання методів у кожній частині програми є педагогічні й дидактичні цілі, предметний зміст, навчально-пізнавальні можливості кожного школяра, рівень його навчально-пізнавальної готовності. Крім того, враховуються матеріальні умови, час, відведений для навчання, суб'єктивні можливості педагога-вихователя.

Але курс не обмежується рамками виховних заходів у школі, адже виховання любові до рідного краю і Батьківщини передбачає не тільки пізнання, а й активну практичну діяльність. Маються на увазі і навчальні екскурсії, бесіди, зустрічі і практичні заняття, запропоновані у програмі та спрямовані на закріплення знань, отриманих як у межах курсу "Донеччинознавство", так і під час навчання у школі в цілому.

Курс "Донеччинознавство" закладав основу для реалізації практико спрямованої регіональної програми "Професійна орієнтація школярів на робітничі та інженерні професії". Така програма була вкрай актуальною для Донецького краю, оскільки саме тут одночасно наявні безробіття й дефіцит кадрів.

Дотепер актуальна проблема зайнятості молоді: досить значна її частина, причому найбільш активна й освічена, змушена працевлаштовуватися не за фахом, одержувати статус безробітного або взагалі виїжджати у пошуках роботи за межі області, держави. І це при тому, що багато підприємств і цілі галузі економіки відчувають потребу в молодих, професійно підготовлених кадрах – робітниках і спеціалістах.

Кадровий потенціал регіону, якість персоналу підприємств є найважливішим чинником будь-яких економічних реформ. Стратегічна кадрова політика стає одним із ключових компонентів державного управління. У Донецькій області з кожним

роком набуває більшої актуальності проблема мобільного резерву робочої сили, особливо в галузях матеріального виробництва, де відбувся відтік молодих, найбільш висококваліфікованих та ініціативних робітників і спеціалістів. Наявне різке "старіння" кадрів у промисловості, де середній вік робітників становить понад 50 років.

Негативний вплив на працевлаштування чинить професійно-кваліфікаційний дисбаланс між попитом і пропозицією робочої сили. При незначних кількісних відмінностях попиту та пропозиції робочої сили їх структури досить різні. Так, 3/4 усіх вакансій, що надаються підприємствами й організаціями області, призначається для представників робітничих професій, тоді як серед пошукачів роботи колишні робітники становлять трохи більше ніж 1/2. Через зниження престижності робітничих професій протягом декількох років на промислових підприємствах області й у будівництві спостерігається кадровий дефіцит робітників, водночас ізпоміж безробітних надлишок бухгалтерів, економістів, юристів, менеджерів.

Це свідчить про невідповідність затребуваного ринком праці й сформованого системою професійної освіти контингенту.

Як свідчить аналіз ринку праці регіону, фахівці, котрі мають кваліфікацію за масовими робітничими професіями, останніми роками стабільно затребувані на підприємствах. За даними Державної служби зайнятості Донецької області на 1 липня 2010 року кількість вакансій становила 4,3 тис., зокрема робітничих – 2,3 тис. Найпопулярнішими, такими, що мають попит, на сучасному етапі є професії висококваліфікованих робітників: слюсарів, токарів, електрогазозварювальників, водіїв, кухарів, продавців та ін. На регіональному ринку праці, як і раніше, у надлишку економісти, юристи, бухгалтери, товарознавці, технологи, секретарі тощо.

Специфіка представлення контингенту випускників навчальних закладів Донеччини на ринку праці характеризується: низьким рівнем інформованості випускників про ринок праці, умови подальшого навчання та зайнятості; браком у них досвіду роботи, а часто – фахової освіти; масовою правовою безграмотністю щодо підліткової праці; низьким рівнем активності, ініціативності, вмотивованості власного працевлаштування, психологічною неготовністю до самостійних дій.

Розширення можливостей вибору професійного шляху, виду зайнятості (робота за наймом, самозайнятість, підприємництво), підвищення власної відповідальності за прийняття індивідуального рішення, а також "вартість" неправильного рішення створюють об'єктивні передумови для підвищення значущості кваліфікованої допо-

моги у процесі професійного становлення старшокласників.

Аналіз сучасного стану профорієнтаційної роботи виявив низку її недоліків, результатом яких є пріоритетний вибір випускниками шкіл економічних та юридичних професій, а серед робітничих спеціальностей – професій сфери послуг. Ця ситуація пояснюється непрестижністю робітничих та інженерно-технічних професій із точки зору учнів та їх батьків, низькою мотивацією в оволодінні навичками спеціальностей виробничих технологій, недостатньо розвинутою матеріально-технічною базою закладів освіти.

Отже, в умовах становлення та розвитку високотехнологічного виробництва, інформаційного суспільства виникає необхідність поліпшення системи професійної орієнтації школярів Донецької області.

Таким чином, доцільність створення нами регіональної Програми з професійної орієнтації школярів на робітничі та інженерні професії пояснюється, по-перше, вагомістю цього напрямку в системі освіти; по-друге, потребою в координації діяльності працівників освітніх установ, центрів зайнятості, служб роботи з молоддю, профорієнтаційної роботи серед учнів та їх батьків, а також її конкретизацією з урахуванням потреб регіону й перспективи розміщення продуктивних сил на території області; по-третє, необхідністю взаємодії шкіл із підприємствами міста на основі визнання значущості проблеми управління трудовими ресурсами.

Метою Програми є розроблення механізму сталого інноваційного розвитку професійно орієнтованої освіти та його застосування в шкільній практиці Донецького регіону.

Для реалізації мети Програми передбачається розв'язання завдань:

- створення необхідних умов для досягнення нової, сучасної якості загальної середньої освіти шляхом оптимізації діяльності освітніх установ різних типів і видів та їх активної мережевої взаємодії;
- вирівнювання можливостей доступу всіх школярів до отримання якісних освітніх послуг за індивідуальними освітніми траєкторіями профільного навчання;
- експериментальний відбір нових форм організаційно-методичного супроводу навчального процесу у профільних класах;
- забезпечення поглибленого вивчення окремих предметів загальноосвітньої школи, яке б відповідало запитам учнів і сприяло підвищенню рівня їх самостійної творчої діяльності;
- створення умов для реалізації диференційованого змісту навчання старшоклас-

ників відповідно до їх здібностей, індивідуальних схильностей і потреб;

– розширення можливостей соціалізації учнів і підвищення ефективності підготовки випускників шкіл до засвоєння програм вищої освіти;

– створення програми психологічного супроводу допрофільної підготовки та профільного навчання;

– розроблення комплексу діагностичного інструментарію для здійснення психологічної допомоги учням щодо організації професійної орієнтації;

– упровадження системи моніторингу ефективності результатів профільного навчання та профорієнтаційної роботи в школі;

– адаптація педагогів і шкільних психологів до роботи в умовах допрофільної підготовки та профільного навчання.

Успіх роботи загальноосвітнього навчального закладу щодо формування професійних намірів школярів забезпечить систематичність її проведення, починаючи з початкової ланки і аж до випуску зі школи. Тому профорієнтаційну роботу в ЗНЗ Донецчини було організовано в такій послідовності:

– у 1–4-х класах – розширення отриманих у дошкільній установі знань про світ професій (екскурсії, презентації професій батьків, рольові ігри);

– у 5–6-х класах – надання необхідних знань про професії, зокрема, затребувані у певному регіоні (бесіди, зустрічі з представниками різних професій, екскурсії на підприємства тощо);

– у 7–9-х класах – розвиток професійних інтересів і нахилів (участь у гуртках технічної творчості, художній самодіяльності, спортивних секціях, агітбригадах тощо);

– у 10–11-х класах – трудове навчання на базі навчально-виховного комплексу, профільне навчання, трудові проби, працевлаштування на літній період, суспільно корисні трудові справи, знайомство зі спеціальностями, за якими ведуть підготовку професійно-технічні навчальні заклади, вищі навчальні заклади I–II рівнів акредитації, а також вищі навчальні заклади технічної спрямованості.

Робота з професійної орієнтації на робітничі професії включає формування в учнів суспільно значущих мотивів вибору професії, розвиток професійних інтересів, виявлення індивідуальних схильностей і можливостей школярів, а також організацію консультацій із питань вибору професії, продовження освіти та подальшого працевлаштування.

На підставі зазначеного ми дійшли таких висновків: посилення регіональної спрямованості соціальної і професійної орієнтації школярів у рамках технології виховної діяльності сучасного ЗНЗ прискорює процес формування морально-ціннісного ставлення школярів до соціалізації в умовах регіонального виміру. У результаті школярі свій життєвий шлях насамперед пов'язують із регіональним простором.

Узгоджене вирішення питань соціальної і професійної орієнтації у процесі реалізації навчально-виховного курсу "Донецькознавство" та регіональної програми "Професійна орієнтація школярів на робітничі та інженерні професії" дозволяє забезпечити гармонійний розвиток суспільних та особистісних інтересів при визначенні школярами власного життєвого шляху в умовах регіонального виміру.

ЛІТЕРАТУРА

1. Бажутин Т. Т. *Сущность и структура социальной ориентации молодежи* / Т. Т. Бажутин // *Теория и практика профессиональной работы с молодежью*. – Пермь, 1979. – Вып. 4. – С. 3–9.

2. Борытко Н. М. *Пространство воспитания: образ бытия* / Н. М. Борытко. – Волгоград : Перемена, 2000. – 225 с.

3. Бочаров П. Д. *Воспитательная среда малого города как фактор социализации учащихся общеобразовательных школ* : автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. пед. наук / П. Д. Бочаров. – Пенза, 2010. – С. 11.

4. Вербицкий А. Н. *Метод проектов как компонент контекстного обучения* / А. Н. Вербицкий, О. Г. Ларионова // *Школьные технологии*. – 2006. – № 5. – С. 77–80.

5. *Воспитательная система школы: проблемы управления* / под ред. В. А. Караковского, Л. И. Новиковой, Н. Л. Селивановой, Е. И. Соколовой. – М., 1997. – 112 с.

6. Гармаев А. *Есть ли у вас шансы воспитать подростка сегодня?* / А. Гармаев // *Народное образование*. – 2010. – № 2. – С. 241–247.

7. Мудрик А. В. *Социальная педагогика: учеб. для студ. пед. вузов* / А. В. Мудрик; под ред. В. А. Сластенина. – 3-е изд., испр. и доп. – М. : Академия, 2000. – 200 с.

8. Савченко С. *Субъектность личности в контексте социально-педагогического подхода* / С. Савченко // *Соц. педагогика: теория та практика*. – 2005. – № 3. – С. 9–12.

9. Харченко С. Я. *Социально-педагогические основы подготовки учителя к работе с детскими общественными объединениями* : дисс. ... д-ра пед. наук. – М., 1993. – 334 с.

Цитувати: Чернишов Д. О. Посилення регіональної спрямованості соціальної та професійної орієнтації школярів / Д. О. Чернишов // *Постметодика*. – 2012. – № 3 (106). – С. 46–50.

© Д. О. Чернишов, 2012. Стаття надійшла в редакцію 12.09.2012 ■

УДК 911.3 : 314 (07) : [165]

ЛОГІКО-ГНОСЕОЛОГІЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОЦЕСУ ФОРМУВАННЯ ДЕМОГРАФІЧНИХ ПОНЯТЬ

О. М. Топузов, О. А. Федій

Здійснено типізацію понять як науково-педагогічної і логічної категорії та найважливішого елемента теорії пізнання. Питання типізації понять, що є необхідною складовою пізнавальної діяльності учнів, висвітлено на прикладі демографічної характеристики населення в шкільному курсі географії.

Ключові слова: демографічні поняття, типізація понять.

Топузов О. М., Федій А. А. Логико-гносеологический анализ процесса формирования демографических понятий

Осуществлена типизация понятий как научно-педагогической и логической категории, а также главного элемента теории познания. Вопросы типизации понятий, являющиеся необходимой составляющей познавательной деятельности учащихся, раскрыты на примере демографической характеристики населения в школьном курсе географии.

Ключевые слова: демографические понятия, типизация понятий.

Topuzov O. M., Fediy O. A. Logical and Epistemological Analysis of the Process of Demographic Concepts Formation

The authors made the typing of concepts as scientific, educational and logical category and as the most important element of the theory of knowledge. The questions of typing concepts as the necessary element of students' cognitive activity are highlighted on the example of the demographic characteristics of the population in the school course of geography.

Keywords: demographic concepts, typing concepts.

Постановка проблеми в загальному вигляді. Основне завдання навчання географії в школі – забезпечення учнів науковими знаннями, тобто системою уявлень, понять, закономірностей, що відображають головні ознаки, властивості та зв'язки об'єктів і процесів. У теорії пізнання поняття трактується як одна з вищих форм мислення, як спосіб існування людських знань. Відтворюючи логічний взаємозв'язок усіх курсів економічної і соціальної географії, освіта повинна формувати в учнів наукові поняття, зокрема демографічні, сприяти їх постійному розширенню і поглибленню, послідовному засвоєнню й закріпленню. Під час вивчення демографічної складової змісту шкільної географічної освіти знання учнів розвиваються завдяки процесу мислення і формування понять. Аналіз понять як логічної і науково-педагогічної категорії є важливим процесом на шляху свідомого засвоєння їх суті у процесі навчання географії.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Процесу формування понять присвячено праці багатьох учених – представників різних галузей наук: філософії, логіки, психології, педагогіки, географії тощо. Найвідомішими авторами досліджень із методики формування понять є О. О. Бабешко, М. М. Баранський, Л. С. Виготський, О. Д. Гетманова, Д. П. Горський, А. В. Даринський, І. В. Душина, Л. В. Занков, Є. М. Кабанова-Меллер, С. Г. Кобернік, І. Я. Лернер, В. П. Максаковський, Г. Г. Обух, Л. М. Панчешнікова, Г. О. Понурова, М. М. Скаткін, А. В. Усова, В. В. Шапар, О. П. Шептулін, Є. Й. Шипович, Г. І. Щукіна та інші. Особливий інтерес становлять розвідки, що розкривають демографічний зміст шкільної географічної освіти, а саме: В. М. Андрєєвої, О. О. Бабешко, М. М. Баранського, Л. П. Вішнікіної, С. Г. Коберніка, О. Г. Стадника та інших.

Метою статті є виділення типів понять на прикладі демографічної характеристики

Топузов Олег Михайлович, доктор педагогічних наук, професор, в.о. директора Інституту педагогіки НАПН України

Федій Олександр Анатолійович, старший викладач кафедри географії та краєзнавства Полтавського національного педагогічного університету імені В. Г. Короленка

ки населення в шкільному курсі економічної і соціальної географії.

Виклад основного матеріалу. У навчанні поняття мають особливе місце, оскільки через них виражаються факти, принципи, теорії. Поняття – одна із форм мислення, яка висвітлює істотні ознаки класу однорідних об'єктів чи процесів, що дає змогу відрізнити їх від інших [3, с. 102; 4, с. 150; 5, с. 30]. За допомогою понять відображаються не лише фрагменти дійсності, а й процес її постійних змін, розвитку та поглиблення знань про неї. Поняття є основним засобом формування й акумуляції досягнутих у суспільстві наукових і практичних знань. Використання понять, логічних конструкцій наукових систем і теорій – невід'ємна ознака вищої форми людського мислення – словесно-логічного, завдяки чому здійснюється процес навчання.

Формування понять є активною навчальною діяльністю, спрямованою на вирішення пізнавальних завдань. Учнів необхідно навчати прийомів розумової діяльності: логічно мислити, узагальнювати ознаки, розв'язувати ситуативні задачі. Під час процесу формування понять, основою якого є оперування фактами і створення уявлень про них, необхідно спиратися на образний, просторовий і кількісний навчальний матеріал, ураховуючи, що поняття не можуть бути засвоєні тільки шляхом заучування визначень. Результатом опанування понять є правильне оперування ними. Відповідно до цього останні мають бути не формально засвоєними, а осмисленими у процесі активної пізнавальної діяльності.

Формування понять, розкриття їх суті характеризується виявленням основних властивостей, структури, внутрішніх і зовнішніх зв'язків об'єкта вивчення. Розвиток понять включає з'ясування їх нових ознак, включення понять у систему теоретичних знань шляхом наведення конкретних прикладів, встановлення зв'язків з іншими поняттями, відображення закономірностей сутнісного існування.

Підхід до визначення прийомів розумової діяльності залежно від змісту навчального матеріалу допомагає досягнути єдності у засвоєнні знань і розвитку учнів. Особливими умовами навчання школярів є послідовність засвоєння понять, їх поглиблення і систематизація від теми до теми, від курсу до курсу. На думку О. Варакути, для ефективного формування понять необхідно дотримуватися п'яти етапів: 1) мотиваційна і змістова підготовка до засвоєння поняття; 2) організація чуттєвого сприйняття об'єктів і процесів; 3) організація розумової діяльності, спрямованої на виділення

істотних ознак поняття; 4) узагальнення і словесне вираження суті поняття, позначення його відповідним терміном; 5) введення сформованого поняття в систему знань [1]. Кожен етап потребує застосування й поєднання різноманітних методів і методичних прийомів, засобів і форм навчання.

Різновидами понять є повсякденні й наукові, відмінність між якими – у ступені глибини відображення в них ознак. Як вважає Л. С. Виготський, різниця між повсякденними і науковими поняттями полягає в шляху їх формування. Перші формуються у повсякденних життєвих умовах, другі – під час навчання з використанням понятійно-термінологічного апарату. Життєві, повсякденні поняття трансформуються в наукові. Л. С. Виготський зазначає, що науковість починається із загального словесного визначення [2, с. 415-419]. Опанування наукових понять здійснюється поступово, залежно від специфіки їх змісту, індивідуальних особливостей учнів, методів навчання.

Задовго до вивчення географії кожен учень стикався з багатьма поняттями демографічної науки: "населення", "сім'я", "народжуваність" тощо. Але життєві, поверхневі знання можуть бути лише основою подальшого розумового розвитку школярів. Знання виявляються в умінні використовувати всі поняття системно. Ідеалом засвоєння системи демографічних знань є досягнення учнями послідовності, гнучкості при вивченні фактів.

У процесі навчання важливими є визначення (дефініція) поняття і термін на його позначення. За допомогою лаконічних, логічно побудованих словосполучень у визначенні розкривається зміст, що становить сутність того чи того поняття. Термін – це слово або словосполучення, що чітко й однозначно позначає поняття і його співвідношення з іншими поняттями. Поняття і терміни забезпечують основний зміст теоретичних знань шкільного курсу географії, тому при його вивченні важливо виокремлювати найпростіші, найістотніші, найважливіші ознаки понять. Термін повинен легко сприйматися на слух, застосовуватися у повсякденному житті. На основі вміння дитини дати правильне визначення того чи іншого поняття вчитель може оцінювати ступінь засвоєння останнього.

У процесі вивчення особливостей понять як науково-педагогічної, філософської, логічної категорії нами виділені їх основні типи (рис. 1).

Найважливішими логічними характеристиками понять є їх зміст і обсяг. Під змістом розуміють сукупність основних істотних ознак класу однорідних об'єктів

чи процесів, що відображені у певному понятті. Обсягом називають сукупність об'єктів чи процесів, мислимих у понятті. У формальній логіці зміст і обсяг поняття описуються законом їх оберненого відношення: що більший зміст поняття, то менший його обсяг, і навпаки [3, с. 102; 4, с. 151]. Так, якщо до змісту поняття "населення" додати нову ознаку "українське", то в результаті збільшення ознак поняття обсяг зменшиться. Отримане поняття "українське населення" менше за обсягом, ніж вихідне: воно становить лише його частину.

В. А. Максимов, розглядаючи формування понять, вивчав процеси їх узагальнення та обмеження. Дослідник пропонує більш загальні поняття називати родовими, а менш загальні – видовими [6, с. 37]. Логічні операції узагальнення та обмеження дають змогу здійснювати перехід від родового до видового поняття і навпаки. Наприклад, для кращого розуміння поняття "відтворення населення" учням необхідно зрозуміти основні характеристики процесу народжуваності – народження дітей у сукупності осіб, які становлять покоління. Узагальнення цього

показника в шкільній географії є основою вивчення поняття відтворення населення світу – постійного оновлення чисельності й структури населення у процесі зміни поколінь людей завдяки народжуваності і смертності. Залежно від чисельності народжених осіб у світі розрізняють перший і другий типи відтворення населення. Перший характерний для високорозвинених країн, другий – для країн, що розвиваються. Поняття "демографічний перехід" відображає особливості демографічної ситуації в країні чи світі загалом відповідно до економічного розвитку й соціального прогресу. Воно передбачає узагальнення й розширення характерних особливостей процесів народжуваності та відтворення. Для закріплення матеріалу необхідно здійснити перехід від понять у зворотному напрямі, деталізуючи їх за допомогою конкретних прикладів (рис. 2).

На характеристиці понять щодо змісту й обсягу заснована їх типізація: за змістом поняття поділяються на прості (характеризують елементарні об'єкти і процеси) та складні (розкривають різнобічні властивості об'єктів і процесів), за обсягом – на одиничні (складаються з одного

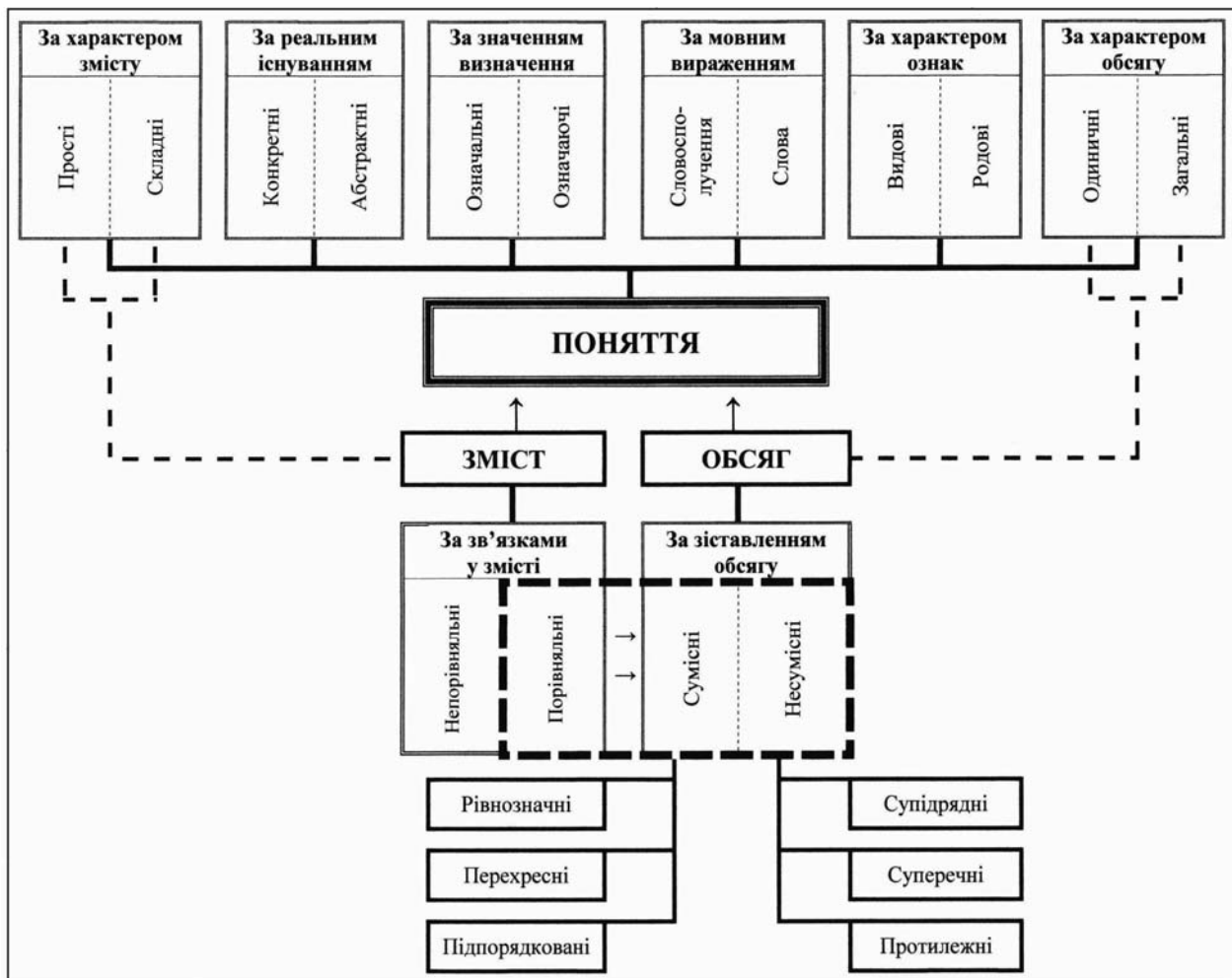

Рис. 1. Типізація понять

елемента) та загальні (складаються з багатьох елементів). Так, поняття "народжуваність" є простим порівняно з поняттям "демографічна політика", оскільки перше розкривається за допомогою елементарного визначення, а друге відображає характерні особливості багатьох процесів. "Депопуляція населення" як поняття, що відображає демографічну проблему в Україні, є одиничним відносно поняття "демографічні проблеми світу".

В. П. Максаковський, Л. М. Панчешнікова, С. Н. Раковський, І. Н. Смидович, М. Г. Соловйова на базі курсу економічної географії зарубіжних країн виокремлюють дві основні системи загальних понять, першу із яких становлять загальні поняття про населення різних типів країн, а другу – поняття, що відповідають розділам економіко-географічної характеристики тієї чи іншої країни [6, с. 37; 7, с. 50–57]. Розглядаючи поняття, що мають складну будову, дослідники пропонують виділяти головні і підпорядковані. Останні характеризують окремі ознаки складних понять.

Вирішення проблеми кількості понять у змісті шкільної географічної освіти полягає у їх систематизації та визначенні їх підпорядкування, тобто типізації. Демографічне наповнення розробленої нами типізації робить її конкретною і змістовною (рис. 3).

За зв'язками у змісті поняття поділяються на порівняльні і непорівняльні, відображаючи взаємопов'язані і взаємообумовлені об'єкти та процеси. Якщо зв'язок за змістом далекий, то поняття непорівняльні, близький – порівняльні. Ураховуючи специфіку демографічного компонента в шкільних програмах із географії, можна зазначити, що всі поняття означеної сфери мають тісні зв'язки за змістом, родовою ознакою, тобто є порівняльні: "якість життя" і "депопуляція", "народжуваність" і "відтворення населення", "демографічний вибух" і "сімейна структура населення" тощо. Порівняльні поняття поділяються на сумісні (обсяги понять при накладанні збігаються повністю або частково) і несумісні (обсяги понять не збігаються).

Уміле використання вчителем тотожних понять при викладі навчального матеріалу з демографії сприяє зацікавленню дітей їх формою і змістом. Уміння визначати відношення між поняттями необхідне учням для вирішення багатьох теоретичних і практичних завдань, наприклад, систематизації, змістовного аналізу тексту підручника, оцінювання засвоєння тощо.

Порівняльні сумісні поняття мають три види: рівнозначні, перехресні, підпо-

рядковані. Взаємовідношення рівнозначності утворюється між поняттями, що відображають один і той самий обсяг, його зв'язки. Рівнозначні поняття – це сумісні поняття, що характеризують одні й ті ж об'єкти, тобто поняття, що мають спільну родову ознаку і відрізняються за видовими ознаками ("депопуляція" і "від'ємний природний приріст", "демографічний перехід" і "відтворення населення", "демографічний вибух" і "демографічна революція").

Перехресні поняття характеризуються взаємозв'язками перетину, частковим збігом обсягів, що обумовлюється частковим збігом видових ознак. Це видові поняття, що мають спільний рід, а видові ознаки кожного з них відображають і специфічні, і частково загальні сторони (властивості) об'єкта. Так, вікову й статеву структуру населення, вікову структуру населення і старіння нації можна віднести до понять перехресних.

Підпорядкованими називають видові поняття, обсяг яких становить частину родового поняття, наприклад, "демографічна політика" й "народжуваність", "смертність", "відтворення населення" та "перший і другий тип відтворення населення", "сімейна структура" і "шлюб". Зв'язок підпорядкування є одним з основних при формуванні цих понять.

Порівняльні несумісні поняття поділяються також на три види: супідрядні, протилежні й суперечні. Взаємовідношення між видами понять, підпорядкованими одному загальному для них роду, називається відношенням супідрядності. Прикладом супідрядності може бути співвідношення сімейно-шлюбної, статево-вікової, соціальної структури населення. Порівняти їх обсяги не можна, тому необ-

Рис. 2. Формування демографічних понять шляхом узагальнення й обмеження

хідне четверте поняття, яке в цьому випадку має допоміжний характер, – "структура населення".

Суперечні поняття – це два несумісні поняття, сума обсягів яких повністю вичерпує обсяг загального родового поняття. Вони перебувають у відношенні суперечності: "природний приріст" і "від'ємний природний приріст", "еміграція" і "рееміграція". Термін "від'ємний природний приріст" почав уживатися в географічній літературі у зв'язку з гострими демографічними проблемами в Україні, але у багатьох сучасних підручниках його дедалі частіше замінюють терміном "природне скорочення". Це не втрачає суперечної сутності поняття, яке відображає зменшення чисельності населення.

Протилежними називаються два несумісні поняття, видові ознаки яких обумовлюють найбільшу відмінність цих понять за змістом і повне виключення їх за обсягом. Такі поняття не тільки заперечують ознаки одне одного, а й замінюють їх на протилежні. Наприклад, "стимулююча демографічна політика" й "обмежувальна демографічна політика", "емігра-

ція" й "імміграція", "народжуваність" і "смертність".

Іншими ознаками поділу понять є значення визначення, мовне вираження, близькість роду і видової відмінності, реальність існування.

Важливим є розуміння понять конкретних і абстрактних. Розглядаючи процес їх розвитку у мисленні учнів, можна виділити два великі етапи цього процесу: рух від чуттєво-конкретного сприйняття до утворення абстрактного поняття і рух від абстрактного до конкретного загального. Чуттєво-конкретне є початком у пізнанні, конкретне і відтворене мислення – результат пізнання, а окремі абстракції – засіб для досягнення цього результату. Рух від окремих абстракцій до конкретного означає не повернення до чуттєво-конкретного, а відтворення конкретного у мисленні, що є вищою формою знання.

При формуванні загальних понять про демографічні процеси в навчанні широко використовуються прийоми розумової діяльності: аналіз істотних ознак понять, порівняння, абстрагування, групування,

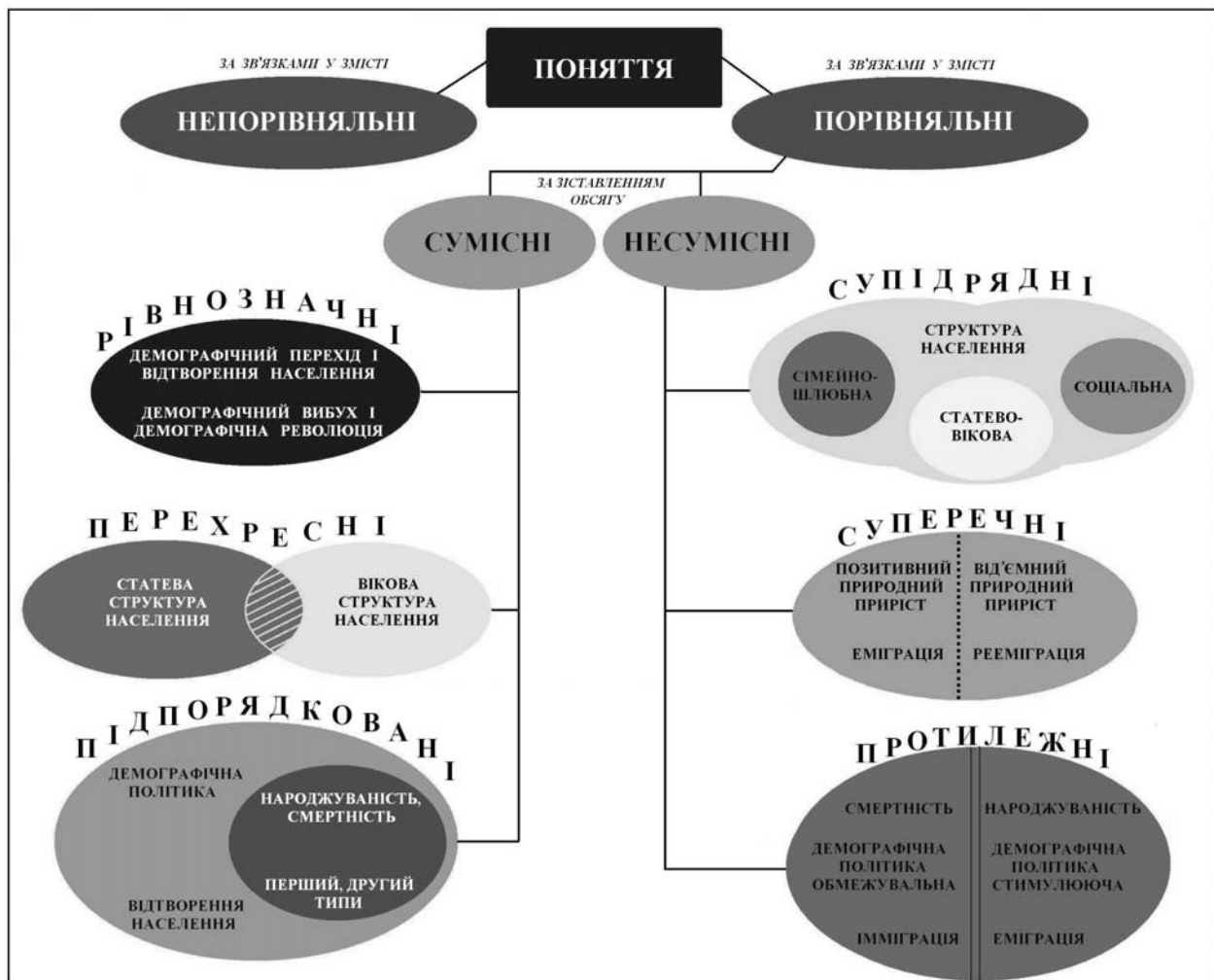

Рис. 3. Поняття як логічна категорія (із прикладами з демографії)

систематизація. Оскільки демографічні поняття мають абстрактний характер, узагальнення та відображення в них певних властивостей об'єктів і процесів – головне, до чого слід привертати увагу учнів.

Розглядаючи питання конкретизації понять, у методичній літературі і практиці шкільного викладання зазвичай мають на увазі ознайомлення учнів із конкретним виявом ознак формуючого поняття. Так, при вивченні багатьох демографічних процесів, наприклад, відтворення, депопуляції, демографічної політики, демографічного навантаження, механічного і природного руху тощо головним формуючим поняттям є "населення". Аналіз основоположних демографічних понять у навчальних програмах показує, що останні створюють необхідні умови для конкретизації та узагальнення понять. Однак у навчальному процесі ці умови не завжди реалізуються. Іноді процес конкретизації понять відбувається стихійно. Поняття як форма мислення набувають сенсу завдяки тому, що вони корисні людям у реальних практичних ситуаціях. Усвідомлюючи всі особливості життєдіяльності населення в країні і світі загалом, учні сприймають демографічні факти в нерозривному зв'язку із соціальними, економічними, політичними, екологічними процесами.

Висновки. Як основа пізнання поняття становлять логічний каркас будь-яких наукових систем і теорій. Формування демографічних понять в учнів у процесі навчання є одним із головних завдань шкільної географічної освіти. Типізація демографічних понять – необхідний елемент пізнавальної діяльності учнів на уроках. Саме у процесі типізації реалізується вміння учнів не тільки розуміти поняття, а й використовувати їх у системі географічних знань і буденному житті.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варакута О. Формування в учнів географічних понять / О. Варакута // *Географія та основи економіки в школі.* – 2002. – № 6. – С. 28–31.
2. Выготский Л. С. Педагогическая психология / Л. С. Выготский; [под ред. В. В. Давыдова]. – М. : Педагогика, 1991. – 480 с.
3. Гетманова А. Д. *Логика : словарь и задачник : учеб. пособ. для студ. вузов* / Алек-

сандра Денисовна Гетманова. – М. : Гуманит. изд. Центр ВЛАДОС, 1998. – 336 с.

4. Горский Д. П. *Краткий словарь по логике* / Д. П. Горский, А. А. Ивин, А. Л. Никифоров. – М. : Просвещение, 1991. – 208 с.

5. Даринский А. В. *Методика преподавания географии* / Анатолий Викторович Даринский. – Просвещение, 1966. – 391 с.

6. *Методическое пособие по экономической географии зарубежных стран (IX класс) : пособ. для учителей* / [В. П. Максаковский, С. Н. Раковский, И. Н. Смилович, М. Г. Соловьёва]. – М. : Просвещение, 1976. – 240 с.

7. Панчешникова Л. М. *Основы методики обучения экономической географии зарубежных стран* / Лидия Макаровна Панчешникова. – М. : Педагогика, 1975. – 200 с.

Цитувати: Топузов О. М. Логіко-гносеологічний аналіз процесу формування демографічних понять / О. М. Топузов, О. А. Федій // *Постметодика.* – 2012. – № 3. – С. 51–56.

© О. М. Топузов, О. А. Федій, 2012. Стаття надійшла в редакцію 15.06.12 ■

ПЛАН РОЗВИТКУ ШКОЛИ: МРІЇ, ЯКІ ЗДІЙСНЮЮТЬСЯ

О. В. Васильченко

Розкрито досвід роботи Комсомольської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 з питань створення та реалізації плану розвитку школи як стратегічного документа розбудови навчального закладу. Виокремлено основні етапи розроблення і здійснення плану розвитку школи, представлено узагальнюючу оцінку його реалізації. Повідомлено про позитивні зміни в школі у результаті впровадження плану розвитку, окреслено нові завдання на найближчі 5 років.

Ключові слова: моніторинг, план розвитку школи, проекти.

Васильченко Е. В. План развития школы: мечты, которые сбываются

Освещен опыт работы Комсомольской общеобразовательной школы № 2 по вопросам создания и реализации плана развития школы как стратегического документа совершенствования учебного заведения. Выделены основные этапы разработки и осуществления плана развития школы, представлена обобщающая оценка его реализации. Сообщается о позитивных изменениях в школе в результате внедрения плана развития, обозначены новые задачи на ближайшие 5 лет.

Ключевые слова: мониторинг, план развития школы, проекты.

Vasylchenko O. V. Plan of School Development: Dreams That Come True.

Paper illuminates experience of Komsomolska school № 2 on the design and implementation of the school's development plan as a strategic instrument to improve the school. The basic stages of design and implementation of the school development plan and summarizing evaluation of its implementation are presented. Paper reports about positive changes occurs in the school as a result of implementation the development plan, identifies new challenges for the next five years.

Keywords: monitoring, plan of school development, projects.

2009 року колектив Комсомольської ЗОШ І–ІІІ ст. № 2 з поглибленим вивченням математики став одним із переможців ініційованого Полтавським ОШПО обласного конкурсу на кращий план розвитку школи. Підготовлений у співпраці учнів-старшокласників, представників батьківської громади, педагогів документ "План розвитку школи 2009–2011" було відзначено на регіональній і міжнародній конференціях у рамках українсько-нідерландського проекту "Громадські платформи освітньої реформи" [3].

Розроблення плану розвитку школи (ПРШ) включало такі основні етапи:

1. Аналіз стану навчально-виховного процесу та матеріально-технічної бази. Анкетування учасників навчально-виховного процесу дало змогу виокремити сильні й слабкі сторони нашого закладу, сформувані його пріоритетні завдання.

2. Розроблення місії, генеральної мети діяльності закладу. Місія Комсомольської ЗОШ № 2: "Кожній дитині – гідні й необхідні умови розвитку та реалізації свого потенціалу для власного й суспільного блага".

3. Створення програмного комплексу розвитку школи, що передбачало розроблення п'яти проектів: "Простір життєтворчості" (розвиток загальної культури), "Глибини математики" (заохочення до вивчення предметів фізико-математичного циклу), "Без серця що зрозуміємо?" (впровадження ідей гуманної педагогіки в освітній простір школи), "Родина" (покращення якості взаємодії батьків і педагогів), "Комфорт-

не забезпечення" (поліпшення матеріально-технічної бази).

4. Прогнозування. Передбачалося, зокрема, досягти таких результатів: покращиться рівень загальної культури учасників навчально-виховного процесу на 3–5 %; поліпшиться якість математичних знань учнів на 3 %; збільшиться кількість переможців олімпіад і конкурсів на 3–5 %; до 7–10 осіб зросте кількість учителів, які впроваджують ідею гуманної педагогіки; збільшиться кількість батьків – активних учасників шкільного життя – на 5 %; зменшиться кількість педагогічно занедбаних дітей на 5 %; зросте рівень матеріально-технічного забезпечення школи на 5–7% [1].

Пам'ятаючи слова Роберта Міоха (Міжнародний центр удосконалення шкільництва /APS International, Нідерланди) про те, що "план дій буде "живим" лише за умови його активного використання" і що "найкраще місце для плану дій – центр робочого столу" [2], ми, як годиться, один із примірників плану розвитку школи розмістили на почесному місці, а інші – на робочих столах директора й координаторів проектів. Це дало змогу постійно звертатися до цього документа. Наприклад, укладаючи традиційний план роботи школи, ми врахували заходи ПРШ.

У процесі реалізації ПРШ проводився постійний моніторинг якості і стану його виконання. Раз на рік координатори проектів звітували на спільних зборах Ради школи, учнівського самоврядування (Ради школярів), батьківського комітету.

Васильченко Олена Володимирівна, директор Комсомольської ЗОШ І–ІІІ ступенів № 2 з поглибленим вивченням математики

Таблиця

Результати виконання проектів "Плану розвитку школи 2009 – 2011"
Комсомольської ЗОШ № 2

Назва проекту	Частка виконання	Оцінка
«Простір життєтворчості»	79,1 %	4,3
«Глибини математики»	93,0 %	4,8
«Без серця що зрозуміємо?»	86,0 %	4,4
«Родина»	64,0 %	4,3
«Комфортне забезпечення»	89,0 %	3,8
Загальна оцінка	82,2 %	4,3

2011 року настав час підбивати підсумки. Координатори проектів представили звіти й презентації про їх виконання. Практичний психолог розробила і спільно із соціальним педагогом провела опитування учнів, батьків, педагогів школи, які оцінили виконання ПРШ. Паралельно оцінювання здійснили адміністрація закладу (координатори проектів) і представники міського методичного кабінету. Узагальнююча оцінка була представлена на загальних зборах, проведення яких стало святом для авторів ПРШ і переконало присутніх, що мрії здійснюються.

Що ж зроблено? Покращено матеріально-технічну базу школи: 90 % старих вікон замінено на металопластикові; відремонтовано санітарні кімнати; придбано нові комплекти учнівських меблів; частково замінено класні дошки, покращено робочі місця вчителів; у класах початкової школи батьками учнів придбано нові корпусні меблі; в усіх кабінетах встановлено люмінесцентні лампи; зроблено (батьками) якісні косметичні ремонти кабінетів; відкрито сучасні кабінети хімії та інформатики (школа має Інтернет-мережу, покриття wi-fi); відремонтовано приміщення акторів зали та шкільного музею, оновлено його експозиції; на всі вікна першого поверху встановлено захисні ролети, на кабінети 2–4 поверхів, де це необхідно, – захисні ґрати тощо.

Пожвавлено навчально-виховну діяльність і методичну роботу: школа стала учасником експериментів регіонального рівня ("Методика формування економічних знань в учнів 9–10-х класів у процесі навчання географії", "Методична система формування компетентності учнів із фізичної географії") та всеукраїнського (Програма експериментальної діяльності "Медіакультура особистості: соціально-психологічний підхід"); діти виборювали перемоги на обласних і всеукраїнських змаганнях (загалом 12 призових місць); колектив закладу став організатором Всеукраїнської учнівської конференції "Стабільність і безпека – гарантія майбутнього України"; з'явилися 4 школи-партнери в Україні та Польщі.

У середньому план виконано на 82 % (див. табл.). Звичайно, скептики це помітять. Але західний менеджмент говорить: якщо план виконано на 30 % – це вже добрий показник. Завдяки поступовому впровадженню плану розвитку школи змінюються на краще діти, професійно зростають педагоги, батьки стають надійною

підтримкою школи, а директор із гордістю, відкрито дивлячись у вічі громаді й колегам, звітує за підсумками року, дякуючи за підтримку у впровадженні ПРШ міському голові м. Комсомольська С. Супруну, начальнику міського віддлу освіти І. Шошиній, завідувачій міським методичним кабінетом Н. Дробецькій, щирим і щедрим меценатам – засновникам Благодійного фонду Полтавського гірничо-збагачувального комбінату народному депутатові К. Жеваго і голові правління ВАТ "Полтавський ГЗК" В. Лотоусу.

"Чи писатимемо новий план? Коли почнемо роботу? Хочу представити свій проект!" – ось із якими запитаннями й пропозиціями звернулися до мене колеги-вчителі, і почалася робота над новим планом розвитку школи. Координатори створили робочі міні-групи з розроблення проектів у дидактичній, виховній, науково-методичній системах закладу. На засіданнях робочої групи внесено корективи в запропоновані проекти. З'явився новий стратегічний документ, що визначив пріоритетні завдання на 2012–2016 рр. – "План розвитку школи – побудова стабільного майбутнього". Його ухвалення і представлення делегатам шкільної громади відбулося на початку 2012–2013 н. р. На сучасному етапі триває реалізація цього плану як шляху подальшої розбудови нашого навчально-го закладу.

Школа – це життя. Школа – це ти і я. Здоров'я й успіхів нам, здійснення мрій!

ЛІТЕРАТУРА

1. Васильченко О. В. Сучасна загальноосвітня школа: від функціонування до розвитку / О. В. Васильченко // *Постметодика*. – 2010. – № 1. – С. 20–26.
2. Міох Р. Як розробити гарний план дій школи / Р. Міох // *Постметодика*. – 2009. – № 5–6. – С. 33–37.
3. Нові горизонти освіти України у Полтавській області / Н. В. Атахаджаєва, Т. О. Бондар, О. О. Буйдіна [та ін.] / за ред. В. В. Зелюка, С. Ф. Клепка, Г. О. Сиротенка, О. В. Стоцької // *Постметодика*. – 2011. – № 4. – С. 31–58.
4. Сиротенко Г. О. Стратегія розвитку школи як філософія бачення майбутнього / Г. О. Сиротенко, Н. А. Тягай // *Постметодика*. – 2010. – № 3. – С. 14–19.

Цитувати: Васильченко О. В. План розвитку школи: мрії, які здійснюються / О. В. Васильченко // *Постметодика*. – 2012. – № 3. – С. 57–58.

© О. В. Васильченко, 2012. Стаття надійшла в редакцію 5.11.12 ■

80-РІЧЧЯ КРЕМЕНЧУЦЬКОГО ПЕДАГОГІЧНОГО УЧИЛИЩА ІМЕНІ А. С. МАКАРЕНКА

Висвітлюються здобутки Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка (КрПУ) у підготовці майбутніх вихователів, учителів початкової школи та фізичного виховання на основі формування їх життєвих і професійних компетентностей в умовах інформаційного суспільства. Підкреслено роль КрПУ у підвищенні кваліфікації педагогів спільно з Полтавським ОІППО та розвитку обдарованої учнівської молоді Полтавщини у створеному 2012 року при училищі навчально-оздоровчому комплексі "Ерудит".

80-летие Кременчугского педагогического училища имени А. С. Макаренко.

Освещены достижения Кременчугского педагогического училища имени А. С. Макаренко (КрПУ) в подготовке будущих воспитателей, учителей начальной школы и физического воспитания на основе формирования их жизненных и профессиональных компетентностей в условиях информационного общества. Подчеркнута роль КрПУ в повышении квалификации педагогов совместно с Полтавским ОИППО и обеспечении развития одаренной учащейся молодежи Полтавской области в созданном в 2012 году при училище учебно-оздоровительном комплексе "Эрудит".

On 80-th Anniversary of Kremenchuk Teachers College n.a. A.S.Makarenko

Paper highlights achievements of Kremenchuk Teachers College named after Makarenko (KTC) in training future kindergarten teachers, primary school and physical education teachers forming their life and professional competencies under conditions of information society. The role of KTC in the system of in-service teachers training in common with Poltava-INSETT and providing development of gifted students of Poltava region in the educational and recreational complex "Erudite", founded in 2012.

9 грудня 2011 року Кременчуцьке педагогічне училище імені А. С. Макаренка відзначило своє 80-річчя. У ті дні до привітань долучився колектив Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського в особі кандидата педагогічних наук, ректора В. В. Зелюка, який підкреслив у своїй промові важливість співпраці між обома закладами за такими напрямками, як підвищення кваліфікації вчителів області на базі консультативно-методичного центру ПОІППО при КрПУ, проведення міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій і семінарів, учнівських олімпіад, ярмарків педагогічних технологій тощо.

Кременчуцьке педагогічне училище імені А. С. Макаренка, історія якого починалася 1931 р. у м. Лохвиці, – сучасний вищий педагогічний заклад I–II рівня акредитації із належною матеріально-технічною та навчальною базою. Навчання студентів на трьох відділеннях – "Дошкільна освіта", "Початкова освіта" та "Фізичне виховання" – забезпечують 126 викладачів, серед них – 3 заслужені працівники освіти, 2 заслужені працівники культури, 13 старших викладачів.

Матеріальна база – фундамент інноваційної діяльності закладу – створює сприятливі умови для самостійної роботи студентів і реалізації творчих потреб кожного учасника навчально-виховного процесу. У трьох корпусах училища обладнано 55 навчальних кабінетів, навчальні лабораторії фізики, хімії, три майстерні обробки матеріалів, зал ритміки та хореографії, 2 спортивні зали, тренажерний і тенісний зали, є футбольне поле зі штучним покриттям. Гордість КрПУ – його комп'ютерна база. За рівнем забезпечення комп'ютерами на одного студента училище посідає одне з перших місць в Україні серед вищих навчальних закладів I–II рівнів акредитації. Бібліотечний комплекс училища, крім друкованих, має електронну базу навчальних і методичних матеріалів та видань.

Продовжити навчання й здобути вищу освіту за 9 спеціальностями випускники можуть на базі навчально-консультативного центру Глухівського державного педагогічного університету імені Олександра Довженка, що працює на базі КрПУ.

Кременчуцьке педагогічне училище з 2008 р. досліджує методичну проблему "Формування життєвих та професійних компетентностей в умовах сучасного інформаційного суспільства". 2011 року заклад здобув Золоту медаль на III Національній виставці-презентації "Інновації в сучасній освіті". Особливий здобуток Кременчуцького педагогічного училища – створення з метою використання в навчальному процесі українських шкіл системи підручників "Інформатика" для 9 та 10 кл. (автор – заступник директора КрПУ В. В. Шакоцько).

Кременчуцьке педагогічне училище імені А. С. Макаренка пишається своїми випускниками – докторами і кандидатами наук. Начальник міського управління освіти Кременчука Г. Ф. Москалик – теж випускник педучилища. 90 % випускників КрПУ працюють у школах і дитсадках області, а 76 вихованців повернулися в рідні стіни як викладачі. Лише у Полтавському обласному інституті післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського працюють методистами чотири випускники Кременчуцького педагогічного.

КрПУ – у постійному інноваційному пошуку. Одне із свідчень – відкриття 2012 року на Полтавщині в селі Потоки Кременчуцького району навчально-оздоровчого комплексу "Ерудит" при Кременчуцькому педагогічному училищі. Мета НОК "Ерудит" – забезпечити підготовку обдарованої учнівської молоді області до участі в інтелектуальних змаганнях, сприяти ранньому виявленню та розвитку обдарованих і талановитих дітей.

О. В. Стоцька

Цитувати: 80-річчя Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка / О. В. Стоцька // Постметодика. – 2012. – № 3. – С. 59.

© О. В. Стоцька, 2012. Стаття надійшла в редакцію 25.10.2012 ■

УСПІХИ І ТРУДНОЩІ РОЗВ'ЯЗАННЯ ОСВІТНІХ ПРОБЛЕМ РЕГІОНУ

І. В. Гальченко

У виступі заслуженого працівника освіти України, директора Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка, голови постійної комісії Полтавської обласної ради з питань освіти, науки і культури І. В. Гальченка на відкритті навчально-оздоровчого комплексу "Ерудит" при Кременчуцькому педагогічному училищі імені А. С. Макаренка 20 лютого 2012 року за участю Президента України В. Ф. Януковича йдеться про труднощі й успіхи розв'язання освітніх проблем Полтавщини, внесено пропозиції щодо вдосконалення механізмів фінансування освіти з метою покращення її якості.

Гальченко І. В. Успехи и трудности в решении образовательных проблем региона

В выступлении заслуженного работника образования Украины, директора Кременчугского педагогического училища имени А. С. Макаренка, председателя постоянной комиссии Полтавского областного совета по вопросам образования, науки и культуры И. В. Гальченко на открытии учебно-оздоровительного комплекса "Эрудит" при Кременчугском педагогическом училище имени А. С. Макаренка 20 февраля 2012 года при участии Президента Украины В. Ф. Януковича идет речь о трудностях и успехах решения образовательных проблем Полтавской области, внесены предложения относительно усовершенствования механизмов финансирования образования с целью улучшения его качества.

Galchenko Ivan. Achievements and Difficulties in Solving the Educational Problems of the Region
In his speech at the opening of educational and recreational complex of "Eruditus" in Kremenchug Teachers College (KTC) on February 20, 2012, I.V. Galchenko, the head of KTC, tells about successes and difficulties in solving the educational problems of the region and makes proposals for improving education funding mechanisms in order to improve its quality. This event was attended by Viktor Yanukovich, President of Ukraine.

Шановний пане Президенте,
шановне зібрання!

Доля дала мені можливість зреалізувати себе в освітній галузі, яка є серцевиною суспільства. Як директор педагогічного училища, хочу заявити про те, що на сьогодні в нашому навчальному закладі створені всі умови для забезпечення права молоді на якісну освіту. Створена сучасна матеріальна база, яка забезпечена необхідним

Президент України В. Ф. Янукович, Міністр освіти і науки, молоді та спорту Д. В. Табачник, голова Полтавської обласної ради І. М. Момот під час відкриття навчально-оздоровчого комплексу "Ерудит" 20 лютого 2012 року

обладнанням, технічними засобами, літературою, наочними посібниками, функціонують 2 спортивні зали, 2 футбольні майданчики зі штучним покриттям, 9-поверховий гуртожиток з євроремонтом та усіма зручностями для проживання.

Усе це сприяє підготовці хорошого вчителя початкової школи та фізичного виховання, вихователів дошкільних закладів.

На базі училища працює консультпункт національного педагогічного університету. Більше ніж 4-х тисячі випускників училища, не від'їжджаючи з Кременчука, отримали повну вищу освіту з 9 педагогічних спеціальностей і забезпечують потребу в педагогічних кадрах у Кременчуці та регіоні.

При училищі працює обласний лицей-інтернат для обдарованої сільської молоді, оздоровчий табір "Ерудит", який сьогодні в селі Потоки отримав нове приміщення і перетворюється на навчально-оздоровчий комплекс для обдарованих та талановитих дітей Полтавщини, для тих дітей, які не тільки зубрять 2-3 предмети, щоб забезпечити вступ до вишу, а беруть участь в олімпіадах і конкурсах, є членами Малої академії наук, а в майбутньому виведуть науку і виробництво на передові рубежі.

Як голова постійної комісії обласної ради з питань освіти, науки і культури можу впевнено сказати, що на розв'язання освітніх проблем спрямовані дії як районних адміністрацій, так і обласної

Гальченко Іван Васильович, заслужений працівник освіти України, директор Кременчуцького педагогічного училища імені А. С. Макаренка, голова постійної комісії Полтавської обласної ради з питань освіти, науки і культури

державної адміністрації та органів місцевого самоврядування.

Серед основних здобутків освітян Полтавщини треба виділити:

- реалізацію Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011 – 2015 рр.;

- відновлення роботи в області 67 дошкільних навчальних закладів, і ця робота продовжується;

- здійснення заходів зі зміцнення матеріальної бази сільських шкіл комп'ютерами, автобусами за рахунок обласного бюджету; на ці потреби в поточному році передбачено 12 млн грн.;

- постійна і значна увага оздоровленню дітей та молоді.

І все це правда, проте, на мій погляд, є в освіті проблемні та нерозв'язані питання.

Більшість із нас пам'ятає школу, у якій була значна кількість помічників. Серед них дитячі організації, сільські будинки культури, безкоштовні спортивні секції та гуртки, потужні базові підприємства. Сьогодні цих помічників немає, в більшості сіл залишилися школа, церква і пивбар. І школа програє своїм конкурентам.

Реальне життя свідчить про кризу і в сімейному вихованні. Як тільки батьки відведуть дитину в школу, то вважають, що тепер школа відповідає за навчання і виховання їхньої дитини. Та і школа цьому сприяє. Кожен прихід батьків до школи завершується збором грошей то на штори, то на вікна, на ремонти. До речі, за це батькам треба сказати велике спасибі, це вони своїми коштами врятували школи і дитячі садки, та і вищі навчальні заклади.

Є позитивні приклади надання допомоги школам з боку бізнесу, але вони епізодичні. Я бачив у коридорі однієї із шкіл стенд вдячності місцевим меценатам, які її підтримують. Там 5 прізвищ, і на першому місці фермер, який орендує землі в цьому селі. Але мене вразила сума його спонсорської допомоги. Вона становить 90 гривень за 2011 рік.

Або інший приклад. Команда ліцею для обдарованих дітей при нашому училищі в 2011 році посіла I місце у Всеукраїнських змаганнях із робототехніки. Для поїздки на Всесвітню олімпіаду в Об'єднані Арабські Емірати команди з 4 осіб необхідно було витратити 45 тисяч гривень. Я звернувся по допомогу до підприємств і організацій у Кременчуці. Більшість із них відмовили, в тому числі і одне з найбільших у місті приватних підприємств, де працюють батьки одного з учасників олімпіади.

Хочу висловити слова вдячності міському голові О. Бабаєву, керівнику заводу ко-

ліс Г. Леготкіну, які надали посильну допомогу, і команда достойно представила Кременчук і Україну, посіла на Всесвітній олімпіаді 9 місце із 57 команд, залишивши позаду всі команди Європи.

Як колись будували школи толокою, так і сьогодні у зв'язку з дефіцитом бюджетних коштів бажано було б залучити кошти не тільки батьків дітей, а й бізнесу, відновити шефство підприємств та організацій над школою і ПТУ. Можливо, законодавчо надати певні податкові пільги для тих, хто надає шефську допомогу освіті.

Уже другий рік фінансування професійно-технічних навчальних закладів здійснюється за рахунок міжбюджетних трансфертів. Ми підтримуємо це. Справді, на зрів час, щоб область самостійно визначала потребу в підготовці висококваліфікованих робітничих кадрів для розвитку власної економіки.

Але виникають проблеми. Практично всі училища потребують капітальних ремонтів, навчальна техніка на 90 відсотків морально та фізично застаріла або взагалі вийшла з ладу. Особливо гостро ця проблема стосується навчальних закладів промислового та сільськогосподарського призначення. На сьогоднішній день за попередніми підрахунками потреба в оновленні матеріально-технічної бази училищ області складає більше ніж 125 млн грн.

А проблема в тому, що майно професійно-технічних навчальних закладів не передано у власність територіальних громад області, тобто обласний бюджет не має права виділяти кошти на розвиток матеріально-технічної бази цих закладів, бо це суперечить Бюджетному кодексу.

По-друге, якщо передано фінансування на місця, то і функції призначення керівників професійно-технічної освіти та укладання з ними контрактів необхідно передати або обласній державній адміністрації, або обласній раді.

На завершення. Не можу утриматися, щоб не процитувати рядки з твору учениці, яка пише: "Я намагаюсь заглянути в завтра. Не в те далеке, у яке, як не витягуй шию, не заглянеш, а в завтра завтрашнє. Я знаю, що воно буде кращим, ніж сьогодні. В цьому "завтра" не буде покинутих дітей. Безробітних чоловіків із тугою провину в очах. Розбитих доріг. Незораних і незасіяних полів. Клубів з вічно замкненими дверима. В цьому "завтра" буде більше тепла і світла в житлах, очах і душах". Воістину, "устами дитини глаголить істина". Я закликаю усіх освітян області зробити все, щоб наблизити те омріяне щасливе "завтра".

Цитувати: Гальченко І. В. Успіхи і труднощі розв'язання освітніх проблем регіону / І. В. Гальченко // Постметодика. – 2012. – № 3. – С. 60–61.

© І. В. Гальченко, 2012. Джерело: <http://www.adm-pl.gov.ua/main/news2/detail/11318.htm> ■

ПОЛТАВСЬКИЙ ОБЛАСНИЙ ІНСТИТУТ ПІСЛЯДИПЛОМНОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ ДБАЄ ПРО МАЙБУТНІ ПОКОЛІННЯ

Стаття, що була опублікована у міжнародному громадсько-політичному журналі "Губернатор" (№ 38, 2012 р.), містить опис діяльності Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського та плани закладу на майбутнє. Висвітлено здобутки інституту у професійному розвитку педагогічних працівників регіону з метою допомоги учнівській молоді у пошуку відповідей на життєві виклики.

Полтавський обласний інститут післядипломного педагогічного образования заботится о будущих поколениях

Статья, которая была опубликована в международном общественно-политическом журнале "Губернатор" (№ 38, 2012 г.), содержит описание деятельности Полтавского областного института последипломного педагогического образования имени М. В. Остроградского и планы заведения на будущее. Освещены достижения института в профессиональном развитии педагогических работников региона с целью помощи учащейся молодежи в поиске ответов на жизненные вызовы.

Poltava Regional Teacher Training Institute Cares about Future Generations

An article that was published in the international socio-political magazine "Governor" (№ 38, 2012), contains a description of the Poltava Regional Institute of Postgraduate Education named after MV Ostrogradskiy facility and plans for the future. Deals with the achievements of the Institute in the professional development of teachers in the region to assist students in finding answers to life's challenges.

Заняття для директорів шкіл веде кандидат педагогічних наук, ректор ПОПППО В. В. ЗЕЛЮК

Полтавщина належить до кола регіонів, де реалізується модель інтенсивного розвитку, який властивий відносно високий рівень добробуту та освіти населення за проблемного стану суспільства, довілля та охорони здоров'я. Зокрема, здобуття загальної середньої освіти забезпечують 712 шкіл, 68 позашкільних навчальних закладів, 578 дитячих навчальних закладів, 33 ВНЗ. За рейтингом "Якість життя в регіонах України: посткризовий зріз", укладеним у 2010 році Міжнародним центром перспективних досліджень (Київ), Полтавська область – 12-й регіон в Україні за якістю життя, а за показниками стану освіти Полтавщина посідає 16-те місце із 27-ми.

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти, який існує вже понад 70 років, найголовнішим у своїй діяльності вбачає надання професійної підтримки освітнім організаціям для поліпшення ефективності їх роботи, підвищення кваліфікації педагогічних працівників області відповідно до Указу Пре-

зидента України № 926/2010 "Про заходи щодо забезпечення пріоритетного розвитку освіти в Україні", Комплексної програми розвитку освітньої галузі Полтавської області на 2011 – 2015 роки та інших документів Уряду, МОНМСУ, ПОДА і Полтавської обласної ради.

Упродовж своєї діяльності інститут забезпечив курсову підготовку понад 270 тисяч педагогічних працівників. Реалізуються нові форми підвищення кваліфікації педагогів області. У 2011 році проведено курсове підвищення кваліфікації 5 496 педпрацівників Полтавщини (118 % від плану), 18 % із них навчалися за дистанційною формою. З 2002 року популярні курси підвищення кваліфікації на базі навчального закладу. З метою оптимізації змісту післядипломної педагогічної освіти діють 19 обласних творчих груп науковців і вчителів із розроблення концепції моделей ключових та професійних компетентностей педпрацівників. Минулого року міжкурсовими

формами роботи було охоплено понад 4 тисячі педагогів (27 %) у 168 заходах; проведено 6 всеукраїнських та 1 міжнародну конференцію.

ПОПППО сприяє експериментальній діяльності шкіл, реалізує міжнародні, національні й обласні проекти. У 2008 – 2011 рр. виконано 13 міжнародних освітніх проектів. На сучасному етапі здійснюється 7 проектів національного і міжнародного масштабу, а також низка започаткованих інститутом обласних проектів. Розгортання інноваційного руху на Полтавщині узагальнено в 40 публікаціях ПОПППО. Одним із видань, що стисло, але переконливо інформує про "перлинки" інноваційного досвіду навчальних закладів області, є дайджест "Нові горизонти освіти України у Полтавській області" (2011 р.).

Інститут встановив тісні контакти із 712 загальноосвітніми навчальними закладами регіону й щиро зацікавлений у поширенні досвіду найкращих із них.

Міністр освіти і науки, молоді та спорту України Д. В. ТАБАЧНИК у колі делегації Полтавщини знайомиться із науково-методичною літературою ПОПППО на III Національній виставці-презентації "Інноватика в освіті України"

35 шкіл розробляють моделі "Школи майбутнього", 5 написали плани розвитку шкіл, що перемогли в ініційованому 2009 року ПОППО обласному конкурсі, 60 шкіл упроваджують методику медіації конфліктів у шкільному середовищі, ще інші розробляють тренінгові курси для старшокласників із проблем формування культури здоров'я учнів, створюють модель підготовки компетентного випускника, впроваджують учнівські археологічні експедиції, дбають про інформаційну підтримку роботи сільського вчителя... У 2011 році для узагальнення та поширення кращого педагогічного досвіду вивчено напрацювання понад 20 педагогів і навчальних закладів, відвідано близько 500 уроків, більш як 100 виховних заходів.

Сприяючи розвитку ІКТ в освіті, ПОППО ініціював роботу трьох інформаційних порталів для вчителів. 892 педагоги підготовлені до викладання інформатики на профільному рівні. Область посідає перше місце в Україні за рівнем підготовки 14 043 (93%) учителів за програмою Intel "Навчання для майбутнього".

У 2011 році підготовлено 967 педагогів, які впроваджують методику розвитку життєвих навичок у понад 400 навчальних закладах області. Система "Шкіл сприяння здоров'ю" нараховує понад 400 (56 %) навчальних закладів області. У них діти під час уроків більше спілкуються між собою, рухаються, розвивають лідерські якості, отримують позитивні емоції. Уроки серед природи сприяють збереженню і зміцненню здоров'я школярів.

В умовах можливого надання освітнім закладам фінансової автономії в забезпеченні навчального процесу актуальним завданням є розвиток економічної компетентності педагогів і школярів. Для цього ПОППО узагальнює теоретичні досягнення сучасної економіки освіти, зокрема, на обласному науково-практичному семінарі "Навчання в школі і економіка освіти" в Шишацькій обласній гімназії-інтернаті для обдарованих дітей, присвяченому аналізу фінансування та залучення позабюджетних коштів та визначенню індикаторів розвитку шкільної освіти.

Для п'яти областей України – Чернігівської, Кіровоградської, Миколаївської, Харківської, Черкаської – ПОППО організовано майстер-класи кращих учителів Полтавщини. На допомогу освітянам минулого року інститут видав 20 найменувань науково-методичної літератури загальним тиражем 6 100 примірників. Колективна праця "Історія Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. 1940 – 2010" до відзначення 70-річчя ПОППО (2010), здобула I місце в обласному конкурсі "Краща книга Полтавщини" (організатор – Головне управління інформаційної та внутрішньої політики Полтавської облдержадміністрації).

З привітанням до читачів у цій книзі звернувся голова Полтавської облдержадміністрації О. В. УДОВІЧЕНКО, зазначивши: "Розуміння важливості і складності педагогічної професії, обласна влада Полтавщини сприяє піднесенню соціального статусу вчителів, створенню умов для ефективного функціонування навчальних закладів. З обласного бюджету щороку виділяється 6 млн гривень на розвиток системи післядипломної педагогічної освіти". Кожен учитель, який входить в сучасні, захищені аудиторії інституту чи кімнати гуртожитку, може гідно оцінити підтримку обласної влади. Матеріально-технічна база ПОППО – це 8 навчальних аудиторій на 240 місць, актові зали на 100 місць, 2 навчальні комп'ютерні класи, 18 сучасних ТЗН, 106 комп'ютерів та 43 одиниці периферійної техніки, доступ до Інтернету, веб-сайт ПОППО <http://www.ipe.poltava.ua>, локальна мережа (INTRANET), бібліотека та читальний зал (29 269 книг), гуртожиток. 2010 року, з ініціативи облради та за підтримки Полтавської облдержадміністрації інститут придбав сучасний автобус на 28 місць, яким здійснено близько 50 виїздів слухачів курсів для ознайомлення з досвідом педагогів у 13 районах, 61 загальноос-

На урочистостях з нагоди 70-річного ювілею ПОППО вітальну промову виголошує голова Полтавської обласної ради І. М. МОМОТ

вітньому навчальному закладі Полтавщини. ПОППО – демонстраційний об'єкт обласної програми з енергозбереження, згідно з якою з 2011 р. проводяться роботи із термомодернізації будівлі інституту та впровадження автоматизованого теплового пункту. Термін окупності цього проекту – 9 років. За період опалення у цьому році (січень – березень) інститут заощадив 44,99 Гкал (43 212 грн) порівняно з минулим роком. "Політику реформ буде продовжено. Це єдиний реальний спосіб вивести Україну до кола передових держав Європи", – наголосив Президент України В.Ф. ЯНУКОВИЧ.

Реформи в освіті тримаються на трьох підвалинах: модернізації, гуманізації та оптимізації. Інститут працює у визначеному руслі. Є одним із перших серед аналогічних закладів, що впроваджують систему управління якістю за стандартом ISO 9001:2009. У 2010 році інститут успішно пройшов сертифікацію, підтвердивши високий рівень якості менеджменту. За вагомий внесок у розвиток національної освіти трудовий колектив ПОППО нагороджено Почесною грамотою Кабінету Міністрів України. Упровадження спільно з освітянами області окремих проектів оцінено золотою медаллю Другої Міжнародної виставки "Сучасні навчальні заклади – 2011". На Міжнародній виставці "Сучасні заклади освіти – 2012" ПОППО відзначено дипломом за активну роботу з модернізації системи освіти та дипломом "Лідер наукової діяльності".

У планах ПОППО на найближче майбутнє – інвентаризація всіх інноваційних досягнень освітан області у міжнародному контексті та укладання мегаплану інноваційного розвитку дошкільної й загальної середньої освіти Полтавщини на 2011 – 2015 роки; забезпечення цілеспрямованої діяльності педагогічних колективів освітніх закладів області шляхом створення і реалізації планів їх розвитку.

Перспективи свого розвитку колектив інституту вбачає і в активній участі у міжнародних та національних освітянських виставках із метою популяризації інноваційних технологій педагогів Полтавщини, вивчення передового педагогічного досвіду вітчизняної та європейської школи.

...Діти, які цього року йтимуть до школи, виростуть, почнуть працювати у 2028 році. Ніхто й гадки не має, яким буде світ навіть через п'ять років. У ситуації надзвичайної непередбачуваності життя Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти докладає всіх зусиль задля професійного розвитку педагогічних працівників регіону, розширення горизонтів їх педагогічної практики.

Цитувати: Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти дбає про майбутні покоління // Постметодика. – 2012. – № 3. – С. 62–63.

© Джерело: Губернатор : міжнарод. громад.-політ. журн. – 2012. – № 38. – С. 14–15. ■

ЗЕЛЮКУ ВІТАЛІЮ ВОЛОДИМИРОВИЧУ – 50!

Віталій Володимирович Зелюк – кандидат педагогічних наук, завідувач кафедри педагогічної майстерності, ректор Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, голова редакційної ради науково-методичного журналу "Постметодика".

Народився 27 вересня 1962 р. на Черкащині. 1983 року закінчив історичний факультет Полтавського державного педагогічного інституту імені В. Г. Короленка, 1994 – аспірантуру НДІ педагогіки АПН України та НДІ педагогіки й психології професійної освіти АПН України. Фаховий досвід набував як учитель історії СШ № 11 м. Сміли Черкаської області, академічний – як викладач вищих навчальних закладів м. Полтави. Працював завідувачем інформаційно-аналітичного сектора Полтавської ОДА, керівником Центру соціальних досліджень та Полтавського агентства розвитку територій.

Коло наукових інтересів Віталія Володимировича – навчання дорослих, менеджмент освіти, соціологія громадської думки. Автор понад 100 публікацій, зокрема із проблем освіти, соціології, місцевого й регіонального розвитку, державного управління, монографії "Особистість в освіті: парадигма культури" (у співавторстві).

Нагороджений Почесними Грамотами Міністерства освіти і науки України (2009 р.), Полтавської обласної державної адміністрації (2011), Полтавської обласної ради (2012), грамотою Головного управління освіти і науки Полтавської облдержадміністрації (2010).

Із 2008 року й до сьогодні доля ювіляра пов'язана з Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського. Патріот, людяний, мудрий та уважний керівник, енергійний менеджер, майстерний викладач, авторитетний серед колег, ша-

нований педагогічною громадськістю полтавського краю, Віталій Володимирович багато робить для модернізації післядипломної освіти Полтавщини.

За час керівництва В. В. Зелюка Полтавський ОІППО значно сприяв пошуків інноваційного руху освіти Полтавщини, розширив міжнародну діяльність, ставши центром змін для освіти області. Нині в школах регіону проводиться 13 науково-дослідних експериментів Всеукраїнського та регіонального рівня, у 2008 – 2011 рр. інститутом реалізовано стільки ж міжнародних освітніх проєктів. Здійсненню одного з найбільш актуальних обласних проєктів – "Емоційний інтелект і сучасна школа" – освітяни Полтавщини завдячують саме В. В. Зелюку.

2008 року ПОІППО став однією із перших в Україні установ післядипломної педагогічної освіти, що впроваджують систему управління якістю за стандартом ISO 9001:2009. Ректором започатковано й іншу важливу ініціативу – підписання низки угод про співпрацю Полтавського ОІППО та провідних вищих навчальних закладів Полтави, що сприяє проведенню ЗНО, учнівських олімпіад, курсів підвищення кваліфікації.

ПОІППО здобув ще більше визнання освітянського співтовариства на міжнародних і національних виставках: лише у 2011 – 2012 роках отримано одну золоту та дві срібні медалі. Реалізацію спільно з освітянами області окремих проєктів оцінено золотою медаллю Другої Міжнародної виставки "Сучасні навчальні заклади – 2011".

Ці та інші успіхи стали можливі завдяки ініціативі ректора ПОІППО Віталія Володимировича Зелюка – розробленню Стратегії розвитку ПОІППО на 2008 – 2012 роки.

Вітаємо ювіляра із визначною датою – 50-річчям – і бажаємо непохитного здоров'я й наснаги на шляху стратегічного керівництва Полтавським обласним інститутом післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського, звернення всіх планів і починань, пов'язаних із дальшим динамічним розвитком Полтавського ОІППО.

Головне управління освіти і науки Полтавської обласної державної адміністрації

Полтавський обласний інститут післядипломної педагогічної освіти імені М. В. Остроградського

Редакційна рада, редколегія та редакція журналу "Постметодика"

НАШІ АВТОРИ

Васильченко Олена Володимирівна,
директор Комсомольської ЗОШ І-ІІІ ст. № 2
з поглибленим вивченням математики

Водолазська Тетяна Володимирівна,
доцент кафедри менеджменту освіти
Полтавського обласного інституту
післядипломної педагогічної освіти
імені М. В. Остроградського

Гавриш Римма Леонідівна,
кандидат історичних наук, доцент кафедри
менеджменту освіти ПОІППО

Гальченко Іван Васильович,
заслужений працівник освіти України,
директор Кременчуцького педагогічного
училища імені А. С. Макаренка, голова
постійної комісії Полтавської обласної ради
з питань освіти, науки і культури

Іноземцев Віктор Анатолійович,
директор Полтавського кооперативного
технікуму, аспірант кафедри загальної
педагогіки та андрагогіки Полтавського
національного педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

Калініна Людмила Миколаївна,
доктор педагогічних наук, професор,
завідувач лабораторії управління освітніми
закладами Інституту педагогіки НАПН
України

Корольок Світлана Вікторівна,
кандидат педагогічних наук, доцент,
завідувач кафедри менеджменту освіти
ПОІППО

Мирошниченко Володимир Іванович,
кандидат педагогічних наук, доцент, директор
Департаменту освіти і науки Полтавської
обласної державної адміністрації

Топузов Олег Михайлович,
доктор педагогічних наук, професор,
в.о. директора Інституту педагогіки НАПН
України

Федій Олександр Анатолійович,
старший викладач кафедри географії та
краєзнавства Полтавського національного
педагогічного університету
імені В. Г. Короленка

Чернишов Дмитро Олексійович,
докторант Донецького національного
університету

Чернишова Євгенія Родіонівна,
кандидат педагогічних наук, професор
кафедри економіки та управління персоналом,
перший проректор Університету менеджменту
освіти НАПН України

Експертна рада номера:
Пашко Л. Ф., Чемшит В. Г., Шкоденко Л. А.

На 1 стор. обкладинки: колаж

На 3 стор. обкладинки: Полобок Лідія Василівна, директор
Комсомольської гімназії імені В. О. Нижниченка, переможець
Всеукраїнського конкурсу "100 кращих керівників України-
2006", Всеукраїнського конкурсу "Директор школи
XXI століття", 2012 рік.

CONTENTS

TRANSPARENT MANAGEMENT

PHILOSOPHY OF EDUCATION

State and Public Administration in Education: Problems
and Realities at Nowadays
L. Kalinina

Quality Education and Management.
V. Myroshnychenko

The Moral and Ethical Methods of Encouragement and
Punishments in the Works of M. Pirogov
V.A. Inozemtsev

MANAGEMENT OF EDUCATION

Education Management: Development of School
Leader's Competence under Conditions of Changes.
S. Koroliyk

ECONOMY OF EDUCATION

Education Clusters: Regional Aspect of Formation of
Personnel Potential of the Educational Establishments
of the System of In-Service Teachers Training
E. R. Chernyshova

PEDAGOGICAL TECHNOLOGIES

Strengthening the Regional Focus of the Social and Pro-
fessional Orientation of Schoolchildren
D. O. Chernishov

Logical and Epistemological Analysis of the Process of
Demographic Concepts Formation
O. M. Topuzov, O. A. Fediy

Plan of School Development: Dreams That Come True
O. V. Vasylychenko

CHRONICLES

On 80-th Anniversary of Kremenchuk Teachers College
n.a. A.S.Makarenko

Achievements and Difficulties in Solving the Education-
al Problems of the Region.
I. Galchenko

Poltava Regional Institute of In-Service Teachers Train-
ing Cares about Next Generation.

OUR CELEBRATIONS

50-th Anniversary of Zeliuk Vitaliy

Ціль на вершину - попадеши на середину

Г. Сковорода

ДОВІДКА «ПМ»: ПОСТ... (лат. *POST – ДАМ, ЗА, ПІСЛЯ*) — префікс, що означає наступність.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал Полтавського обласного інституту післядипломної педагогічної освіти, адресований усім, хто виховує і вчить, вчиться чи любить освіту або просто цікавиться проблемами школи.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який прагне розвивати «ДАЛІ» методики полтавських педагогів: Г. Сковорода, Я. Козельського, І. Котляревського, В. Короленка, П. Юркевича, А. Макаренка, Г. Ващенко, О. Астряба, В. Сухомлинського.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який бажає виразити те, що знаходиться «ЗА» методикою й акумулювати в собі новий досвід хоча й однієї, але надзвичайно важливої верстви нашого суспільства — батьків і педагогів.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал про те, що потрібно вчителю «ПІСЛЯ» вузівської методики — таємниці його особистісного знання та фаху, які не віднайти в численних методичних книжках.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який спільно з усією педагогічною громадою вирішує, що є знання, і шукає тих, хто знає, що дає можливість це вирішувати.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, що прагне вчити вміння читати і слухати, вміння жити і робити справу.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, несумісний з уявленням про сучасну педагогіку як мішанину різнорідних елементів у шкільній навчальній програмі — економіки та еротики, електроніки та східної містики, латини та біоенергетики, астрономії та астрології, щоб відразу одержати прищестя нової ери й Апокаліпсису.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал перш за все не пісний, а тому в ньому змішуються жанри і стилі мовлення, з іронією підкреслюється нестабільність і умовність усіх методичних систем і педагогічних технологій.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал не антиметодики, бо неможливо відкинути методику як розділ педагогіки, а журнал, який відмовляється від методик, що нівелюють особистість та орієнтовані на так званого “середнього” учня.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал з єдиною стратегією: на базі плюралізму педагогічних ідей та концепцій відшукувати суть чужого досвіду, передавати його нашим читачам у тісному поєднанні з усіма фактами життя Полтавщини, з її місцевими й національними традиціями.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який не лише констатує розлад концептуальних структур, що визначали методику недалекого минулого, але й бачить у цьому шанс нового: різноманітність конкретних педагогічних технологій, конкуренцію різних парадигм педагогічної творчості.

ПОСТМЕТОДИКА — це журнал, який усвідомлює, що ми всі опинилися в тому пункті історії педагогіки, коли в ній стали можливими радикальні зміни, про які заявлено в державній національній програмі “Освіта “УКРАЇНА ХХІ СТОЛІТТЯ”, і можливість ця тісно пов’язана з **ПОСТМЕТОДИКОЮ**.

Те, що робиться сьогодні, — це питання досвіду і **МЕТОДИКИ**.

Те, що може робитися, — це питання **ПОСТМЕТОДИКИ**.

Кожний свідомий громадянин мусить матеріально й духовно підтримувати свої рідномовні журнали як головні двигуни наукового вивчення й збільшення рідної мови.

Іван Огієнко

Для отримання “Постметодики” поштою у 2012 році достатньо оформити передплату журналу (вартість одного комплекту (6 номерів) на рік - 138.00 грн) у будь-якому поштовому відділенні.

Передплатний індекс у всеукраїнському каталозі періодичних видань - 98670.

Редакція “ПМ”

Журнал призначається для _____

Для всіх ціна вільна, а для Вас _____